

Wijers

Eo Wijers-prijsvraag 2011-2012

Nieuwe energie voor de Veenkoloniën, op zoek naar regionale comfortzones

Juryrapport

Gepresenteerd

22 maart 2012

in Veendam

Veenkoloniën

Voorwoord Cirkels van vertrouwen	4
Voorwoord De Veenkoloniën nemen het stokje over	6
1 Voortraject en jurering prijsvraag	8
2 De opgave van de prijsvraag	12
3 De winnaars van de Eo Wijers-prijsvraag 2011-2012	18
4 Het algemene oordeel van de jury's	20
5 De winnende inzendingen en het oordeel van de jury's	22
6 Passages uit de essays van inzenders	46
7 De overige inzendingen en het oordeel van de jury's	50
8 Nabeschouwing van de vakjury	80
9 Portretten van de vakjury	84
10 Portretten van de streekjury	94
11 Medewerkers aan de Eo Wijers-prijsvraag 2011-2012	108
12 Over de Eo Wijers-stichting	110
Colofon	111

Voorwoord Cirkels van vertrouwen

Aan de oppervlakte is er crisis, krimp, angst, gedoe en woede over natuurbeleid en windmolens, is het winter.

Onder de oppervlakte is het nieuwe leven, krijgt Nederland opnieuw vorm, zijn er ideeën en wordt er samen aangepakt, is er hoop en vertrouwen, wordt het lente.

In hun TrendRede voor 2012 signaleren de Nederlandse trendwatchers¹ dat het nieuwe Nederland van onderop wordt opgebouwd. Van onderop wordt het bankwezen opnieuw uitgevonden, van onderop wordt ons land duurzaam gemaakt, via sociale media wordt de samenleving als nieuw vormgegeven. ‘De toekomst is aan de creatieve geesten, met een sterk intern anker, die geen muren optrekken maar verbinding leggen.’ De negende Eo Wijers-prijsvraag markeert de omslag van top-down ruimtelijke plannen maken naar van onderop gezamenlijk initiatieven vorm geven. De opdrachtgever voor deze prijsvraag, de Agenda voor de Veenkoloniën, profileerde zich meer dan de andere kandidaatregio’s door strenge eisen te stellen aan de deelnemers voor deze prijsvraag en door het organiseren van ontmoetingen in de streek. We gingen op zoek naar ontwerpers, die konden luisteren. Ontwikkelaars met gevoel voor de ziel van de regio, die energie wilden steken in het begrijpen van de drijfveren van bewoners en ondernemers.

In dit juryrapport vindt u zesendertig inzendingen en de beoordeling ervan door streek- en vakjury. De prijswinnende inzending van deze prijsvraag heeft illustere voorgangers. Denk niet alleen aan het *Plan Ooievaar*, maar bijvoorbeeld ook aan *Toren van Babel*, *Laddermetropolis*, *Markeroog* en *Kerend Tij*. Stuk voor stuk vernieuwende gebiedsvisies met een overtuigende landschapstypologie en kansrijke sleutelprojecten. Voor het eerst in 27 jaar komt nu een inzending uit de bus, die wint op de aandacht voor het proces van gebiedsontwikkeling. Een inzending, die ‘geen grootse visie met plannen en tekeningen’ belooft, ‘maar een strategie om bewoners zelf hun toekomst te laten bouwen en hen daarbij te helpen’.

‘Het is mooi en tegelijk ontroerend dat de Eo Wijers-stichting gegaan is voor de Veenkoloniën als beste prijsvraaglocatie. Op de dag dat vak- en streekjury samen in Valthermond geacht werden de winnaar te bepalen, woensdag 8 februari 2012, is het paradigma in de ruimtelijke ordening gekanteld. In het doorontwerpen van de prijsvraagopdracht tot een concrete opdracht, is in de opdrachtfase het ruimtelijk ontwerp vervangen door de architectuur van het proces. Ruimte en tijd zijn gewisseld! Het is dus vanwege deze specifieke locatie dat de paradigmawisseling eerder plaatsvindt dan verwacht. Iedere andere prijsvraaglocatie had dit resultaat nog niet opgeleverd. De vroeggeboorte kan, indien wij er trots mee omgaan, de invulling van de koplopersrol voor de Veenkoloniën mogelijk en beleefbaar maken en daarmee de kolonisten, definitief ‘genezen’ van de last van het verleden. Ontroerender kan het niet, dunkt mij.’

Het zou prachtig zijn als het oudste energielandschap van ons land, de Veenkoloniën, zich nu verder ontwikkelt als levend laboratorium voor de rest van het land. Nieuwe perspectieven realiseren door de inzet van de meest duurzame energiebron die er is: de passie en de energie van betrokken mensen.

Zoals uit het voorwoord van Rein Munnikma en Baukje Galama (op de volgende pagina’s) blijkt, pakt de streek het vervolg voluit op. Zien de de bestuurders van de Groningse en Drentse krimpregio’s samen met die van de Agenda voor de Veenkoloniën kans de lokale initiatieven naar boven te krijgen, te versterken en regionaal te verbinden tot cirkels van vertrouwen?

Voor het versterken en verbinden kan deze negende Eo Wijers-prijsvraag worden uitgemolken. Op de vier puzzelstukjes voor de toekomst van de regio – bevolking, landbouw, water en energie – heeft de prijsvraag, ook buiten de prijswinnende inzendingen, een schat aan ideeën opgeleverd. Wij hebben de universiteit van Wageningen gevraagd die rijkdom uit de 36 inzendingen naar boven te halen en te ordenen naar de puzzelstukjes.

Bovenal zijn het de mensen. De 36 teams tellen in totaal op tot zo’n tweehonderdvijftig betrokken professionals, oud en jong, die hebben geïnvesteerd in het begrijpen van de streek en in contact met mensen uit de streek. Dat sociale kapitaal en onszelf bieden wij de bestuurders, burgers en bedrijven van de Veenkoloniën aan voor een spetterende toekomst.

Dat sociale kapitaal zetten wij ook in voor de vernieuwing van het vak van ruimtelijk ontwerpen en daarmee voor de toekomst van ons land. Nederland als levend laboratorium voor de rest van de wereld?!

Ontwerpen

Is omgekeerd

In de Veenkoloniën

Regionale gebiedsontwikkeling als nieuw vertrouwen

Namens de mensen van Eo Wijers,
Hans Leeflang, voorzitter.

Veendam, 22 maart 2012.

Hans Leeflang

Op 8 februari 2012 in Valthermond ging de vakjury van deze prijsvraag definitief om. Hans Broess, één van de juryleden, verwoordde zijn beleving van die dag als volgt:

Voorwoord De Veenkoloniën nemen het stokje over

Rein Munniksma

Baukje Galama

“Heren topontwerpers, blijf alstublieft weg!” kopte een krant in juli 2011 na de aanwijzing van de Veenkoloniën als prijsvraagregio voor de negende Eo Wijers-prijsvraag. Is de gereserveerde houding tegenover weer een nieuwe ronde van plannenmakerij over en in de Veenkoloniën terecht? Na het bestuderen van maar liefst 36 inzendingen concluderen wij met veel genoegen: Zeker niet!

Dat komt allereerst omdat er (gelukkig) niet ontworpen is in de traditionele zin van het woord. Er zijn geen visies gemaakt voor de Veenkoloniën, geen blauwdrukken die aangeven wat een ander vindt dat goed voor ons is. Ten tweede komt dat, doordat er goed geluisterd is naar de bewoners van de Veenkoloniën, waarbij sommige inzenders zelfs de overheid op een zijspoor hebben gezet.

We durven nu te zeggen dat de prijsvraag ons veel heeft gebracht. Op geen enkele andere wijze hadden we in zo’n korte tijd zoveel creatieve ideeën, methodieken en hulpmiddelen in handen kunnen krijgen om op een positieve en constructieve manier naar de toekomst van de Veenkoloniën te kijken. Vele inzenders hebben daarbij slimme verbindingen gelegd tussen de thema’s energie, water en landbouw en de demografische veranderingen in het gebied.

We zijn dan ook blij dat de topontwerpers niet zijn weggebleven en het hebben aangedurfd om met deze complexe opgave aan de gang te gaan.

De oogst is binnen en we hebben de resultaten gezien. Het maakt ons bijzonder trots dat juist in de Veenkoloniën de kiem is gelegd voor een nieuwe, andere manier van denken. Een manier die niet langer uitgaat van groei en groeimodellen, maar van de eigen kracht, de identiteit en de regionale kansen. Met gebruikmaking van moderne communicatiemiddelen en in het tempo dat de inwoners zelf aangeven. En – niet onbelangrijk – met een andere rol voor de overheid. Wij gaan dan ook ons uiterste best doen om deze Eo Wijers-prijsvraag zo goed mogelijk te benutten.

Wij zullen, zoals de vakjury in overleg met de streekjury ons heeft geadviseerd, met de drie prijswinnaars stappen bespreken in de richting van mogelijke realisatie van hun ideeën. Ook de eervolle vermeldingen worden daarbij betrokken. Vanzelfsprekend gaan we alle inzenders uitnodigen voor een derde Veenmarkt om hun ervaringen met de prijsvraag en met de Veenkoloniën te evalueren. Wageningen University and Research krijgt een aanvullende opdracht om alle 36 inzendingen te scannen op waardevolle ideeën voor de puzzelstukjes bevolking, water, landbouw en energie. Wie weet wat uit dit alles verder nog voort kan komen?

Wij danken de Eo Wijers-stichting voor de prettige samenwerking, de inwoners en ondernemers uit de Veenkoloniën voor hun inbreng en bovenal alle inzenders die zo vele uren aan creativiteit en denkwerk aan onze regio hebben besteed.

De Veenkoloniën nemen nu het stokje over!

Rein Munniksma,
gedeputeerde provincie Drenthe

Baukje Galama,
vice-voorzitter Agenda voor de Veenkoloniën
en burgemeester Stadskanaal

Werkconferenties met kandidaatregio's

Voor haar negende prijsvraag heeft Eo Wijers-stichting in 2010 ‘energietransitie en krimp’ als leidmotief gekozen. Ruimtelijke kwaliteit en burgerparticipatie werden de flankerende thema's, aangezien de uitdaging lag in het (bege)leiden van deze onstuitbare veranderingen naar een nieuw waardevol landschap dat past bij de mensen en de streek.

Het prijsvraagproces begon in 2010 met een serie van vijf werkconferenties die samen met de provincies is georganiseerd. De regio's die aan deze conferenties deelnamens waren Eemsmond, de Veenkoloniën, de Achterhoek, Parkstad Limburg, Noord-Limburg, Waterpoort (West-Brabant) en de Kop van Noord-Holland. Parkstad Limburg trok zich later terug uit het proces.

De andere zes regio's gingen aan de slag om te zien welke opgaven voor hen centraal staan als ze prijsvraagregio zouden worden. Tijdens de bijeenkomsten zijn de gebiedskarakteristieken en urgenties binnen de leidende thema's geanalyseerd en is gezocht naar de eisen waaraan een prijsvraagopgave zou moeten voldoen. Een aantal deskundigen hebben thema's toegelicht en uitgediept.

In het voorjaar van 2011 hield de stichting een voorronde tussen de regio's met het doel om zowel een inspirerende opgave te formuleren als zich voor te bereiden op de opdrachtgeversrol. Op 20 januari werden in Amersfoort drie van de zes kandidaten door de vakjury en het bestuur genomineerd als prijsvraagregio. Het waren Eemsdelta, Veenkoloniën en Kop van Noord-Holland. Alle zes de kandidaatstellingen zijn gepubliceerd in de bundel *Krimp, energietransitie en ruimtelijke kwaliteit. Eo Wijers-prijsvraag 2010-2012*. De bundel is beschikbaar op www.eowijers.nl

Tijdens een manifestatie op 28 april hebben de vakjury en het bestuur van de stichting, na presentaties van de drie genomineerde regio's, de prijsvraagregio geselecteerd. De keuze viel op de Veenkoloniën omdat de vraagstelling ten aanzien van krimp, energietransitie en ruimtelijke kwaliteit hier nadrukkelijk, verenigd in de Agenda voor de Veenkoloniën, aanwezig was. En omdat het team van de Veenkoloniën radicaal koos voor het perspectief van de burger om tot verbeteringen te komen.

De prijsvraag bevatte een vierledige opgave:

- ontwikkel een methodiek die zich concentreert op benutting van de regionale krachten en bronnen: bevolking, landbouw, water en energie;
- betrek de bewoners om de ideeën te laten aansluiten;
- onderzoek en verbeeld de ideeën op drie schaalniveaus: van het kleine, tastbare naar het grote, contextuele niveau;
- ontwikkel een communicatiestrategie waarmee de ideeën werkelijkheid kunnen worden.

Op 15 juni 2011 heeft de stichting de prijsvraagbrochure op de Eo Wijers-website gepubliceerd en de deelname opengesteld. Teams hadden tot 9 september de tijd om zich in te schrijven. Nieuw in de aanpak van de Eo Wijers-prijsvraag en geheel in de stijl met de beoogde *bottom up*-opgave, waren de 'veenmarkten', waarvan veel prijsvraagdeelnemers gebruik hebben gemaakt. Zij kregen informatie en konden kennismaken met de betrokkenen en het gebied.

Tijdens de eerste veenmarkt, op 6 september, belichtten sprekers een aantal thema's, zoals de economische en sociale structuur, de mogelijkheden van alternatieve energieopwekking, natuurontwikkeling, de actuele situatie in rond de productie van suikerbieten, de rol van coöperaties en de waterstructuur. Gedeputeerde Rein Munniksma sloot af met een oproep aan de potentiële deelnemers om de bewoners van het gebied bij hun prijsvraaginzending te betrekken. Bij sluiting van de inschrijving, drie dagen later, bleek een onverwacht hoog aantal van 68 teams zich te hebben aangemeld. Hoeveel er daadwerkelijk zouden gaan meedoen, was daarmee nog onzeker.

De tweede Veenmarkt, op 12 oktober in Erica, bracht deelnemers in contact met de mensen uit het gebied, eerst plenair en vervolgens in kleiner gezelschap de sfeer aftastend of ideeën toetsend. De plenaire zaal was goed gevuld, waaronder in het bijzonder op de eerste rij de vertegenwoordigers van de dorpsverenigingen. Daarnaast waren er vertegenwoordigers van het bedrijfsleven en van maatschappelijke instellingen. Het werd duidelijk dat niet alleen de autochtone Veenkolonialen, maar ook nieuwkomers, zoals 'Drentenieren', uit andere delen van Nederland, actief aan het maatschappelijk leven bijdragen. Inwoners uitten hun zorgen over de woningmarkt, de toekomst van het landschap en vele andere zaken. Er ontspon zich een levendige discussie onder leiding van Baukje Galama, burgemeester van Stadskanaal. De prijsvraag leek even een onmogelijke ontwerpogave te betreffen, omdat er zoveel uiteenlopende belangen waren.

De derde Veenmarkt had een virtuele opzet, dat wil zeggen dat prijsvraagdeelnemers via het internet van gedachten konden wisselen met bewoners. Verschillende teams hebben hiervan gebruik gemaakt. Er is geen verslag van beschikbaar. De verslagen van de eerste en de tweede markt staan op www.eowijers.nl

De leden van de vakjury –vakinhoudelijke deskundigen onder voorzitterschap van de rijksadviseur voor het landschap, Ytje Feddes– hadden reeds een rol gespeeld in de werkconferenties en bij de keuze van de prijsvraagregio. De streekjury –met bewoners, vertegenwoordigers van maatschappelijke organisaties, bedrijfsleven en overheid, en de burgemeester van Vlagtwedde als voorzitter– is in juni 2011 samengesteld. In september zijn de streekjuryleden voor het eerst bij elkaar gekomen. Tijdens de twee veenmarkten hebben juryleden vanuit de zijlijn kunnen waarnemen hoe deelnemers en betrokkenen uit de Veenkoloniën informatie uitwisselden. Op 17 november vond een gezamenlijke excursie van vak- en streekjury door het gebied plaats, enigszins gehandicapt doordat het zicht vanuit de bus door de mist tot enkele meters werd beperkt. Het gesprek in de bus was daardoor echter des te intensiever.

Het uitschrijven van de prijsvraag

De Veenmarkten

De voorbereiding van de jury's

Sluiting van de inzendtermijn

Quick scan

Jurering

Eerste bijeenkomsten

Tijdens de avondbijeenkomst in een leegstaand schoolgebouw bracht mobiele theaterwerkplaats PeerGroup inspiratie met subtiële interventies. De streekjuryleden roemden als trotse gastheren en gastvrouwen de weidsheid van het landschap en de wijsheid van de bewoners. Verschillende onderwerpen passeerden de revue. De sluiting van scholen en zwembaden, de jongeren die wegtrekken om te gaan studeren en niet terugkomen, de jamverkopende buurvrouw, de creatieve industrie in de voormalige strokartonfabriek en de uitstekende landbouwgronden.

Op 30 november kwam de streekjury bijeen om de beoordelingscriteria tegen het licht te houden. Zij concludeerde dat de inzet van bewoners in de ideeontwikkeling en -uitvoering, alsmede de uitvoerbaarheid, zeer belangrijke criteria in de beoordeling moesten zijn. Er werd een criterium toegevoegd: een inzending dient blijk te geven van een echt Veenkoloniaal gevoel; zij moet passen bij bevolking en gebied. De streekjury uitte ook de wens om inzendingen die niet geheel zouden voldoen aan alle eisen van de opgave, maar wel op onderdelen een geweldig idee bevatten, een eervolle vermelding moesten kunnen krijgen. Ze zouden de kwalificatie ‘parels’ krijgen.

De inzendtermijn sloot op 6 januari 2012 om 13.00 uur. De inzenders waren allen stipt op tijd. Een kwartier voor sluitingstijd arriveerde de laatste, zesendertigste inzending. Alle inzendingen werden door het secretariaat, met hulp van de onderzoekers van Wageningen Universiteit, op de inzendingseisen getoetst. Geen enkele inzending hoefde te worden gediskwalificeerd.

Ter ondersteuning van de jury’s heeft een team van Wageningen University & Research Centre in opdracht van de Eo Wijers-stichting een *quick scan* van alle inzendingen uitgevoerd. De onderzoekers maakten een typering op basis van de prijsvraagopgave en -criteria om daarmee de vergelijking van de inzendingen op een aantal aspecten te vereenvoudigen. Leden van het bureau van de Eo Wijers-stichting vervulden de review-rol bij de *quick scan*. De resultaten zijn enkele dagen voor de eerste jurybijeenkomsten aan de jury’s beschikbaar gesteld in de vorm van enkele overzichtslijsten en een samenvatting per inzending.

Elk jurylid kreeg na 6 januari een leesbundel met kopieën van de essays en een usb-stick met daarop de digitale versies van de drie panelen, het essay en, indien beschikbaar, de vrije vorm. De vak- en streekjury hadden minimaal twee weken de tijd om op de inzendingen te studeren.

De eerste bijeenkomst van de streekjury vond op 23 januari plaats in Valthermond. Drie juryleden waren verhinderd. Zij hadden op verzoek van voorzitter Leontien Kompier hun eerste oordelen –sommige zeer uitvoerig beargumenteerd– gegeven. De juryleden hadden hun oordeel in grote mate op de essays gebaseerd en kregen via een beeldpresentatie de ingezonden panelen en beknopt de vrije vorm toegelicht. Zij selecteerden negentien inzendingen als kanshebbers voor een prijs. Na het eten werd over de zes hoogst scorende inzenders nog ruim anderhalf uur doorgepraat, tegen de achtergrond van de criteria Veenkoloniaal gevoel, krimp, betrokkenheid bevolking en uitvoerbaarheid. Er werd onderscheid gemaakt tussen ‘parels’, met mooie maar sectorale ideeën, en echte kanshebbers, die meer integraal vanuit en met de bewoners waren opgesteld en mooie oplossingen boden. De streekjury besloot tijdens de volgende bijeenkomst een aantal kanshebbers en parels nog eens goed te bekijken en te bespreken. Omwille van een goede discussie werden naast de zes besproken inzendingen nog een aantal andere inzendingen naar de volgende bijeenkomst meegenomen. Op 25 januari kwam de vakjury voor het eerst samen om de inzendingen te bestuderen en te bespreken. In Wageningen stonden de ruim honderd panelen opgesteld, zodat elk jurylid de mogelijkheid had haar of zijn voorbereiding te iken met een blik op de originele posters. Na een eerste groepering van de inzendingen als ‘kanshebber’, ‘afvaller’ en ‘twijfelgeval’ begon de plenaire discussie. Door middel van handopsteken werd gestemd en geturfd. Na enkele uren was duidelijk dat ongeveer twintig inzendingen zouden afvallen, omdat deze onvoldoende aan de criteria voldeden.

Waar de streekjury met name naar de aansluiting bij het Veenkoloniale gevoel en naar de uitvoerbaarheid keek, lette de vakjury vooral op de integraliteit ten aanzien van de voorgelegde thema’s en op de consistentie van analyse, methode en ruimtelijke doorwerking. Een procesarchitectuur die aansloot bij de streek had meer kans dan een traditioneel ontwerp.

De streekjury kwam op 27 januari vrijwel compleet opnieuw bijeen. Er was enthousiasme over de vele ideeën die de inzendingen boden. Het overleg begon met een principiële discussie: Veenkoloniaal gevoel, krimp, betrokkenheid bevolking en uitvoerbaarheid waren de belangrijkste criteria, maar foute aannames of verkeerde uitwerkingen moesten ook beoordeeld worden. Geconcludeerd werd dat de meeste inzendingen iets positiefs en negatiefs bevatten. De streekjuryleden categoriseerden alle inzendingen als ‘kanshebber’, ‘parel’ of ‘afvaller’. Vijf kanshebbers en drie parels werden uitvoerig besproken. Daarbij kwamen ook andere discussies op: dreigt er verrommeling, kloppen de analyses, in hoeverre horen de randen bij de Veenkoloniën? Geconstateerd werd dat het omgaan met de factor tijd een belangrijk element is voor de Veenkoloniën. Uiteindelijk werden zes kansrijke inzendingen genomineerd, waarvan een combinatie van twee inzendingen het hoogst scoorde. Maandag 30 januari kwam de vakjury wederom bij elkaar. De voorzitters van streek- en vakjury hadden ‘s ochtends overleg met elkaar gehad om de selectie en argumenten van de streekjury te bespreken. Uit dit gesprek en uit een toelichting van de secretaris van de streekjury bleek dat de meningen van de jury’s niet ver uit elkaar lagen. Na een urenlang overleg van de vakjury waren aan het einde van de avond nog vier kanshebbers over en werden enkele inzendingen genomineerd voor het predicaat ‘eervolle vermelding’ door de streekjury ookwel als ‘parels’ aangeduid).

Het finale gesprek tussen de vrijwel voltallige vak- en streekjury’s om tot een oordeel te komen vond plaats in Valthermond. De streekjury had al (een combinatie van) twee winnaars in gedachten, de vakjury nog niet. De selectie van de streekjury bleek overigens een aanzienlijke overlap te hebben met de selectie van de vakjury: de inzendingen ‘Wat weet een boer van saffraan’, ‘Samen Pionieren’, ‘7Sprong’ en ‘Veennet’ kwamen op beide lijsten voor. Ook bij de parels was er een overlap. Aangezien er nog niet echt één favoriet bij de vakjury boven was komen drijven, werd het een spannende middag. Bijzonder was dat de standpunten niet zozeer volgens de scheidslijn streekjury vakjury liepen, maar dat er dwars door die grens overeenkomstige accenten werden gelegd. De nominaties tekenden zich af en de discussie spitste zich toe op de prijsverdeling. De streekjury benadrukte dat de uitslag moest kunnen worden uitgelegd aan de bevolking. Na een kort beraad kwam de vakjury met een voorstel waar de streekjury zich geheel in kon vinden. Iedereen accepteerde de eindverantwoordelijkheid van de vakjury om prijswinnaars voor te dragen aan het bestuur van de Eo Wijers-stichting, waarbij het gesprek met de streekjury van evidente waarde was om te zien en voelen waar met het oog op het vervolgproces de energie en de verschillen zaten.

Tweede bijeenkomsten

Finaal overleg

2

De opgave van de prijsvraag

Krimp als motor voor nieuwe kansen

In juni 2011 presenteerden de Eo Wijers-stichting en de Agenda voor de Veenkoloniën hun gezamenlijke prijsvraagopgave. Hieronder is deze samengevat. De volledige opgave staat op www.eowijers.nl

De Eo Wijers-prijsvraag agendeert krimp als een kwalitatief vraagstuk. Krimp gaat niet alleen om afnemende voorzieningen en aantallen inwoners. Zij biedt ook de kans een nieuwe weg in te slaan. De prijsvraag legt een relatie met thema's als energietransitie, de *biobased economy* en met nieuwe combinaties van ruimtegebruik ('legenda-eenheden') die borg staan voor ruimtelijke kwaliteit. In de voorcompetitie hebben opdrachtgevers uit de Veenkoloniën daar de combinatie met de thema's water en landbouw aan toegevoegd. De hoop is gezet op inzendingen die aanzetten tot bottom up-gebiedsprocessen in plaats van de vaak gebruikte top down-aanpak. Het is de bedoeling dat deze ideeënprijsvraag een vervolg krijgt richting realisatie, waarin de verborgen krachten en ontwikkelingskansen van de Veenkoloniën tot ontplooiing kunnen komen. Daarin krijgen burgers, bedrijven, ontwikkelaars, investeerders en lokale en regionale bestuurders een centrale rol.

Waarom de Veenkoloniën?

In de voorcompetitie heeft de regio Veenkoloniën zich onderscheiden door de uitdagende opstelling. Er zijn al veel plannen voor het gebied van bovenaf ontwikkeld, maar deze hebben de situatie niet echt kunnen veranderen. De bevolking kijkt daarom sceptisch naar visies en plannen van buiten of van bovenaf. Deze scepsis moet worden omgezet in zelfvertrouwen en in een gedeeld toekomstperspectief voor de regio.

Kansen in landbouw

De landbouwsector is volop in ontwikkeling. Momenteel is de akkerbouw (vooral aardappelteelt) nog de dominante grondgebruiker. Het landbouwsysteem wordt ondersteund door subsidies, die echter zullen gaan teruglopen. Nieuwe vormen van samenwerking worden daardoor belangrijker. Akkerbouw en melkveehouderij vinden elkaar waardoor regionale kringlopen zich sluiten en regionale grondgebondenheid ontstaat. De productie van bio-based-grondstoffen voor industriële producten is een belangrijke optie voor de veranderende landbouw. De biobased economy gaat uit van het zo hoogwaardig mogelijk benutten van alle stoffen in de landbouwproductiecyclus. Zo kan ook lokale of regionale energie bespaard en geleverd worden. Streven is een robuust duurzaam en economisch systeem te creëren waar de landbouw een essentieel onderdeel van is.

Kansen van water

Het in alle seizoenen bezitten en kunnen benutten van zoet (drink)water is in de toekomst een van de belangrijkste voordelen die een regio kan hebben. Het gebiedseigen watersysteem van de Veenkoloniën kan worden benut om zelfvoorzienend te zijn en water van hoge kwaliteit te leveren aan de omgeving op momenten dat er zoet water nodig is. Nu neemt de beschikbaarheid van water in de zomer af. Als gevolg daarvan is er een toenemende vraag naar IJsselmeerwater. De Veenkoloniën kunnen hierop inspelen door overschotten aan water in de winter te bewaren op het plateau en/of in het gebied zelf en dit gebiedseigen water in de zomer te gebruiken. Daarnaast kan het landgebruik worden aangepast zodat minder water in de zomer nodig is. De keuze van landbouwgewassen kan daarbij een grote rol spelen.

Er is van oorsprong vrij veel maak- en verwerkingsindustrie in de Veenkoloniën: scheepsbouw, zetmeelverwerking en strokarton. In de jaren zeventig en tachtig van de vorige eeuw nam de werkgelegenheid in landbouw en industrie sterk af.

In de zoektocht naar nieuwe verdienmodellen ligt een paradox besloten: een regio op eigen kracht en tegelijkertijd verbonden met de wereld. Door de ketens als systemen op te vatten ontstaat zicht op nieuwe verdienmodellen die de regionale comfortzones kunnen versterken. Er kunnen nieuwe knooppunten ontstaan in het netwerk waarmee mensen nieuwe verbanden aangaan en met nieuwe producten en diensten komen. Er kan worden samengewerkt in nieuwe vormen van gedeeld eigenaarschap zoals een gemeenschappelijk bedrijf, coöperatie of alliantie, zaken waar het gebied ervaring mee heeft.

Niet alleen investeringen in duurzame oplossingen, maar ook met het besparen op kosten van exploitatie, beheer en onderhoud kan winst worden geboekt. Het efficiënter omgaan met energie, grondstoffen en het gebruik van reststromen en restwarmte kan aanzienlijke besparingsmogelijkheden opleveren.

Ruimte is schaars in Nederland. Deze schaarste biedt nieuwe economische mogelijkheden. De ruimte van de Veenkoloniën kan worden benut om te leveren wat elders ontbreekt en te doen wat elders niet kan. Bijvoorbeeld: waterproductie, duurzame energielevering, nieuwe landbouwvormen en grootschalige experimenteerruimte voor de innovatieve topsectoren van ons land. Om de afhankelijkheid van fossiele bronnen terug te dringen kan worden ingezet op alternatieve energiebronnen als bio-energie, zon, geothermie en wind. De rijksoverheid wil in Noordoost-Nederland 400 megawatt extra capaciteit windenergie realiseren. Ook de regionale overheden willen een betrouwbare en betaalbare energievoorziening stimuleren met een beperkte uitstoot van broeikasgassen. Ook het besparen van energie, het zorgvuldige gebruik van de ondergrond voor de energiewinning, de opslag van CO₂, groen gas, aardgas en de energie-infrastructuur zijn van belang. Wat betekenen deze voor de ruimtelijke ontwikkeling op regionale schaal? De Veenkoloniën kunnen minder afhankelijk worden van fossiele brandstoffen door de toepassing van landbouwinnovaties (zoals duurzame energie opwekken) en het slimmer omgaan met het watersysteem. De methodiek en het ontwerp geven inzicht in het totaal aan ruimtelijk-economische mogelijkheden. Er dient te worden voorkomen dat keuzes op de korte termijn ontwikkelingen op de langere termijn onmogelijk maken (no regret-strategie). Een bestendige ontwikkeling realiseer je niet van de ene op de andere dag.

Economie en verdienmodellen

Besparen

Benut de kansen van schaarste en van energie

Bevolking

Er leven nu een kleine tweehonderdduizend mensen in de Veenkoloniën, waarvan een kwart in het Drentse deel. Naar verwachting zal de bevolking in de toekomst nog eens 5 tot 10 procent afnemen. De beroepsbevolking daalt veel harder dan in de rest van het land. De bevolking vergrijsst en ontgroent. De meeste huidige inwoners zijn er geboren en getogen. De mensen zijn behoorlijk onafhankelijk ingesteld. Dat past ook bij de pioniersgeest van de veenkoloniaal. Maar één typering van het gebied volstaat niet. Op het eerste oog is het homogeen, maar de volksaard verschilt van de Oude Groninger Veenkoloniën tot aan de Drentse monden, van Sappemeer tot aan Zwartemeer. De oorspronkelijke veenkolonialen worden schertsenderwijs veenmollen genoemd. Die hebben vaak uitgesproken meningen over de ‘zandhazen’, mensen van de zandgebieden aan de randen van het oorspronkelijke hoogveen. Het belangrijkste is echter dat men elkaar, hoe dan ook, begrijpt.

Leefomgeving

De regio heeft weinig voorzieningen en werkgelegenheid, veel lagere inkomens, wegtrekkende jongeren, veel leegstand en gedeeltelijke verpaupering. Minder inwoners betekent ook minder inkomsten voor gemeenten. De gemiddelde woon-werkafstand ligt hoog in de Veenkoloniën. De afhankelijkheid van de auto is hierdoor groot, zodat de effecten van hogere brandstofprijzen sterk doortikken. Sociale verbanden worden op de proef gesteld, patronen veranderen en er is veel onzekerheid. Wat is nog haalbaar en betaalbaar? Wat is de nieuwe balans? Wat kun je zelf oppakken, wat doe je samen?

Benut de identiteit en uniciteit van de Veenkoloniën

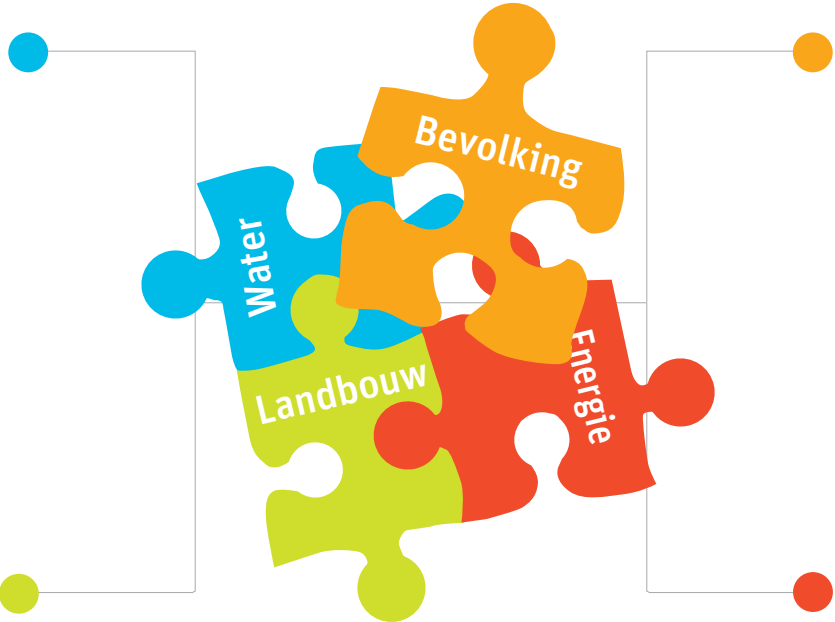
Een andere paradox in deze prijsvraag ligt in de landschapsopgave: ruimtelijke karakteristieken koesteren en tegelijk landschappen transformeren voor nieuwe gebruiksvormen en met nieuwe netwerken voor nieuwe comfortzones. Energiewinning heeft in de economie een grote rol gespeeld. De Veenkoloniën is de moeder van alle energielandschappen in Nederland. Bijna al het veen in het gebied is vanaf de 17de tot in de 20ste eeuw ontgonnen en als turf afgevoerd. Dit heeft geresulteerd in een zeer lage bevolkingsdichtheid en het dichtste netwerk van kanalen en wateren ter wereld. En hierdoor is een rationeel verkaveld landschap ontstaan van wijken en droge zandgronden. De identiteit zit ook in de bewoners en gebruikers van de Veenkoloniën. Met hun ondernemerszin, daadkracht en nuchterheid zijn er volop mogelijkheden om te experimenteren en nieuwe economische en sociaal/maatschappelijke kansen te verkennen. Vanuit de hoger gelegen dorpen op de Hondsrug zijn de dorpen van de Drentse monden ontstaan, bijvoorbeeld Buinen, Buinerveen en Nieuw-Buinen. Deze moeder-dochterrelaties van de Drentse dorpen zijn niet vanzelf gegroeid. Hebben we hier nog iets aan of is het profileren van Nieuw-Buinen als voetbaldorp veel belangrijker geworden? Evenzo zijn de verschillen tussen kernen in de Oude Veenkoloniën en de Kanaalstreek relevant.

De Agenda voor de Veenkoloniën

Het ontwikkelingsbeleid van de provincies Drenthe en Groningen en de negen gemeenten en twee waterschappen in het gebied is sinds 2003 opgenomen in de Agenda voor de Veenkoloniën (www.veenkolonien.nl). Dit gebiedsbeleid beweegt zich op de terreinen van sociaal-economische ontwikkeling, wonen, energietransitie, landbouwtransitie, waterbeheer, landschap, cultuurhistorie, toerisme en infrastructuur.

In de prijsvraag is gevraagd te zoeken naar de unieke combinatie van bevolking, water, landbouw en energie. Dit zijn de vier puzzelstukjes die nieuwe verbindingen moeten aangaan. Hoe kunnen de kansen die in deze puzzelstukjes besloten liggen worden gecombineerd met de ruimtelijke kwaliteit van de Veenkoloniën? Wat is elders schaars waar het gebied in kan gaan voorzien? Welke combinatie leidt tot een sneeuwbaaleffect in het hele gebied? Welke mogelijkheden zien de bewoners en wie brengt die sneeuwbal aan het rollen?

Het belangrijkste is puzzelstukje één, de bevolking. Participatie is een sleutelwoord, zowel tijdens de ideeënfase van de prijsvraag als richting uitvoering. Nieuwe verhaallijnen leiden tot andere netwerken en verbanden. Als we het systeem begrijpen, zijn misschien maar een paar speldenprikjes nodig op belangrijke plekken. Met acupunctuur werken aan het landschap van de Veenkoloniën als een nieuw netwerk.

Mensen verliezen hun lokale comfortzone, waarin ze hun dagelijkse boodschappen doen, kinderen naar school brengen en waarin ze werken. Ze gaan op zoek naar oplossingen buiten hun directe omgeving, omdat ze leven in een wereld die snel verandert. De droom die werkelijkheid kan worden, is dat de bevolking en de gebruikers in het gebied een nieuw perspectief zien, zich herkennen in nieuwe vanzelfsprekende verbanden, zich kunnen inzetten voor hun omgeving, graag in het gebied wonen of werken, hun isolement weten te doorbreken, nieuwkomers welkom kunnen heten. Kortom, zich (weer) comfortabel voelen in hun omgeving. Wellicht bieden verdienmodellen opgebouwd vanuit een slow economy toekomst, vooral wanneer je deze ontwikkelt vanuit lokale behoeften en regionale netwerken. Wat zijn de dagelijkse patronen van bewoners en gebruikers, wat de verbanden? Hoe functioneren zij in de nieuwe werkelijkheid van minder voorzieningen, minder werk en duurder brandstof? Hoe ziet de wisselwerking eruit tussen de leefomgeving van de bewoner (sociaal, economisch, cultureel) en de mogelijke bijdrage daaraan van de fysieke laag van landbouw, water en energie? Welke nieuwe legenda-eenheden levert dit op? Zijn daarin systemen en netwerken te ontdekken die we kunnen gebruiken en opschalen naar de grotere netwerken van landbouw, energie en water? Kunnen 'lokale comfortzones' die niet meer voldoen, opgeschaald worden naar 'regionale comfortzones'? Welke gevolgen heeft dit voor de ruimtelijke ordening en ruimtelijke kwaliteit? Het is een uitdagende paradox in deze prijsvraag om de menselijke maat en sociale verbondenheid als uitgangspunt te nemen en tegelijk de onafwendbare schaalvergroting in voorzieningen te organiseren.

Vier puzzelstukjes

Op zoek naar regionale comfortzones

De prijsvraagopgave

Vanuit deze zoektocht is de volgende prijsvraagopgave gesteld:

- (a) Ontwikkel een methodiek voor duurzame waardecreatie om te komen tot ‘regionale comfortzones’ in de Veenkoloniën. Benut daarbij de identiteit en uniciteit van het gebied en de kansen in het energie-, landbouw- en watersysteem om de onafhankelijkheid en de kracht van bewoners en het gebied te vergroten.
- (b) Ga uit van de verhalen en ervaringen van de bewoners en gebruikers. Betrek deze nadrukkelijk in de ontwikkeling van de methodiek.
- (c) Onderzoek en verbeeld uw ideeën over de mogelijke uitkomsten van de methodiek op drie schaalniveaus:
 - Radius ca. 5 km – Het lokale schaalniveau van projecten en initiatieven van bewoners. Kies een sleutelproject of initiatief dat een belangrijke motor kan zijn in de ontwikkeling en werk dat uit. Laat de systeempotenties zien. Welke partijen dragen dit initiatief? Is dit een voorbeeld voor andere gebieden? Welke verdienmodel valt hieraan te koppelen?
 - Radius ca. 20 km – Het schaalniveau van ‘regionale comfortzones’. Laat door middel van ontwerp (in een gebied naar eigen keuze) zien hoe de methodiek de regio versterkt en minder afhankelijk maakt van voorzieningen en systemen van buitenaf. Dit ontwerp is geen blauwdruk maar een verbinding naar de bewoners en gebruikers in het gebied.
 - Radius ca. 100 km – Het schaalniveau van de Veenkoloniën of ruimer. Bepaal welke condities op het hogere schaalniveau van de Veenkoloniën of ruimer bijdragen aan de gewenste ontwikkeling op lokaal-regionaal niveau. En schets een ruimtelijk toekomstbeeld daarbij. Laat zien hoe investeringen / transformaties op dit schaalniveau bijdragen aan de regionale comfortzones en lokale initiatieven. Welke actoren, bedrijven en (semi-)overheden zijn betrokken bij dit schaalniveau?
- (d) Maak duidelijk langs welke processtappen u te werk wilt gaan als uw inzending als winnaar uit de prijsvraag komt. Ga daarbij in op de door u voorgestane uitvoeringsstrategie en de noodzakelijke in- en externe communicatie. Geef daarbij het tijdsbestek voor de deelprocessen aan die u in en na 2012 wilt gaan volgen.

De ontwerpen en uitwerkingen van de methodiek op deze drie schaalniveaus mogen worden weergegeven in plantekeningen, schetsen, overzichten, inrichtingsprincipes, visualisaties, pictogrammen en referentiebeelden.

- de redeneerlijn achter de gemaakte keuzes op de drie schaalniveaus;
- een omschrijving van hoe de analyse en de strategieën hebben geleid tot een methodiek;
- een toelichting over de methodieken en processtappen die zij in de uitwerkingsfase willen toepassen;
- een voorstel hoe te communiceren met burgers en bedrijven in de Veenkoloniën over de essentie van de opgave en de methodiek.

Kies een vorm waarmee u communiceert met de regio over de in A en B voorgestelde methodiek en ruimtelijke uitwerkingen.

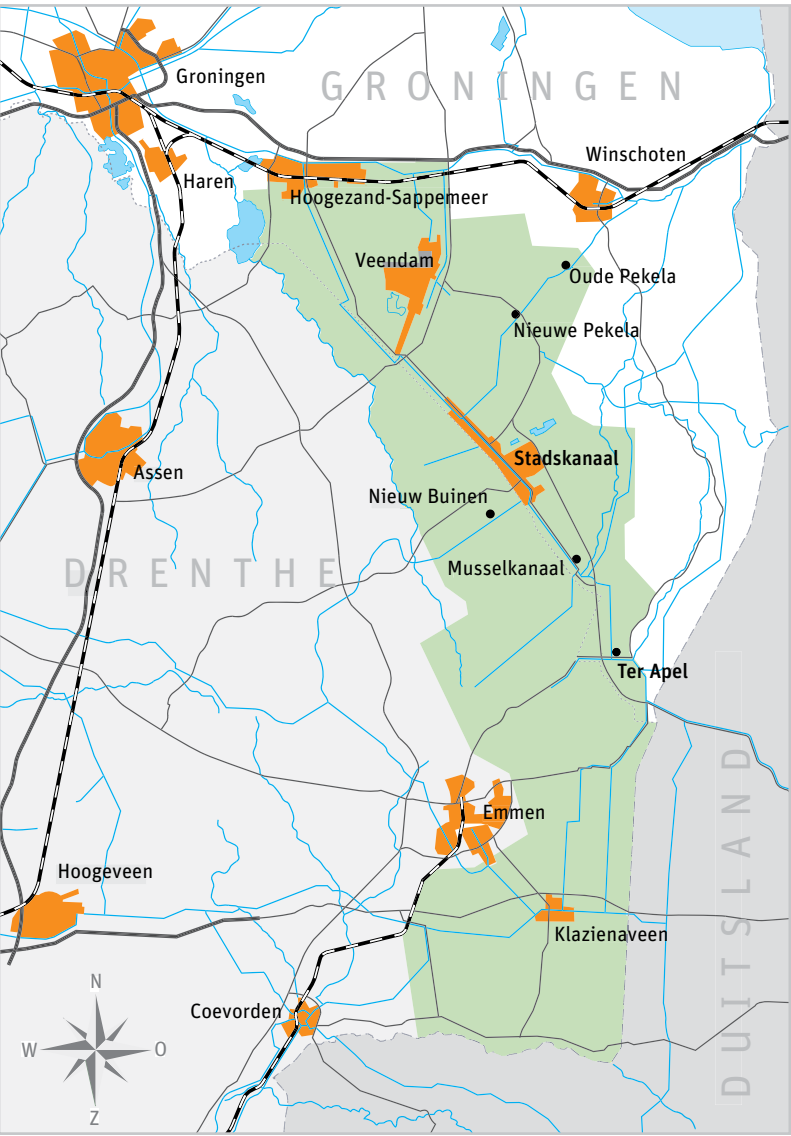
De prijsvraagopdracht
A. Drie Ao-panelen, met daarin de drie schaalniveaus (radius ca. 5, 20 en 100 km)

B. Een essay van maximaal 1500 woorden met hierin opgenomen:

C. Vrije vorm: communicatie met de regio.

Inzendingdelen A en B richten zich vooral op de vakjury. Dit inzendingdeel C is bedoeld voor een breder publiek (streekjury, bedrijven en bewoners uit de Veenkoloniën, etc). Inzendingdeel C bevat geen nieuwe inhoud, maar is een samenvatting van de ideeën verpakt in een bijzondere communicatievorm. Dit deel geeft antwoord op de vraag: hoe bereik je de mensen in de regio en creëer je draagvlak voor de gekozen methodiek en ruimtelijke verbeeldingen? Mogelijkheden zijn een krantenartikel, een diapresentatie, een poster etc.

De jury hanteert de volgende beoordelingscriteria: (1) Biedt de inzending zicht op nieuwe kansrijke economische activiteiten in de krimpsituatie van de Veenkoloniën? (2) Biedt de inzending zicht op regionale energievoorziening in de Veenkoloniën? (3) Wordt de ruimtelijke kwaliteit van de Veenkoloniën versterkt? (4) Wordt de inzet van talenten van burgers en bedrijven in de Veenkoloniën en hun liefde voor de regio maximaal benut? (5) De innovativiteit en creativiteit van de inzending. (6) Biedt de inzending zicht op een kansrijk uitvoeringsproces? (7) Is de voorgestelde communicatiestrategie overtuigend?

Beoordelingscriteria

De regio Veenkoloniën ligt in de provincies Drenthe en Groningen met uitstraling in Duitsland (Emsland). Het gebied strekt zich uit van de Hondsrug tot Westerwolde/ de Duitse grens en loopt van de A7 in het noorden tot aan het Schoonebekerdiep in het zuiden. Het is daarmee circa 800 km2 groot. De Veenkoloniën ligt in de provincie Groningen binnen de gemeenten Veendam, Hoogezand-Sappemeer, Menterwolde, Pekela, Stads kanaal en Vlagtwedde en in Drenthe binnen de gemeenten Aa en Hunze, Borger-Odoorn en Emmen.

3

De winnaars van de Eo Wijers- prijsvraag 2011-2012

Eerste prijs: €18.000

- *Samen Pionieren*

Atelierbruut, Amsterdam: Marc Holvoet, Ed Ravensbergen, Paul van Bree, Jelmer van der Meulen, Janneke Zuidhof

Tweede prijs: €14.000

- *7Sprong*

Terra Incognita, Utrecht: Frank Stroeken, Jan Maurits van Linge, Sander van der Helm
WING, Wageningen: Jannemarie de Jonge, Rianne Kroot, Ruth Dobbelsteen. M.m.v. Jurgen van der Heijden, Philine Krosse, Robert Arends

Derde prijs: €11.000

- *Veenet*

Posad Spatial Strategies, Den Haag: Boris Hocks, Han Dijk, Emile Revier, Iris Wijn, Justina Muliulyte, Dion van Dijk
Machiel Bakx Strategisch Advies en Programmamanagement, Zoelmond: Machiel Bakx
Michiel Brouwer Duurzame Stedelijke Ontwikkeling, Delft: Michiel Brouwer

Stimuleringsprijzen Jonge
vakgenoten à €1.000

- *Verborgen kracht - Veenkoloniën 3.0*

Tim Snippert, Hengelo, student aan de WUR

- *Veenkoloniale Ontwikkelings Coöperatie (VOC)*

Uit Groningen: Marc Beeftink, Robert Beerta, Evelien Meinders, Rens Baltus, Erik Deenen, Ward Rauws.

- *Maak samen meer van je land*

Uit Amerongen: Evert Verweij, Arjan Hijbeek, Renske Hijbeek, Jan Klink, Richard Klink, Gerard van Meurs, Rik van Niejenhuis

- *Wat weet een boer van saffraan?*

RRog stedenbouw en landschap, Amsterdam: Richard Colombijn, Claire Oude Aarninkhof, Renzo Veenstra
energielandschappen.nl, Heiloo: Arjan Boekel

- *Ondermekoar*

HKB stedenbouwkundigen, Rotterdam: Jeroen Leemans, Henk Bouwman, Dominic Tegelbeckers, Shingrong Wu, Sacha Schram
De Mannen van Schuim, Den Haag: Rico Zweers, Niels de Vries Humel
Territoria, Leeuwarden: Karin Peeters
Fundament all media, Groningen: Boris Geheniau

4

Het algemene oordeel van de jury's

Over de laatst overgebleven selectie van inzendingen is lang gediscussieerd. Voldoen de inzendingen aan alle criteria? Raakt de verbeelding aan de identiteit van de Veenkoloniën? Biedt de inzending perspectief op uitvoering en wordt de bevolking hier op goede wijze bij betrokken?

In de prijsvraagopgave werd al aangestuurd op innovatieve plannen, door te vragen naar een 'methodiek voor duurzame waardecreatie om te komen tot nieuwe comfortzones'. Daar is massaal gehoor aan gegeven, zodat beide jury's dankbaar en nieuwsgierig maar liefst 36 inzendingen tot zich konden nemen.

Wellicht was het voorspelbaar dat met een zodanig complexe opgave er geen enkele inzending een antwoord op alles zou hebben. Er zat geen plan bij dat én voldoende vernieuwend is in analyse, methodiek en ambitie, én tegelijk trefzeker genoeg is in de ruimtelijke interventies. Wel waren er verschillende inzendingen die juist de integraliteit of één aspect uitmuntend wisten te vatten in een planvoorstel; of de opgave op de korrel namen en daardoor zeer verrassende inzichten blootlegden.

Uiteindelijk is een plan als winnaar gekozen dat het meest radicaal, vernieuwend en intelligent is in een tijd- en contextgevoelige methodiek. Voor ruimtelijk ontwerpers lijkt zich een paradigmawisseling van ruimte en tijd te voltrekken. Ontwerpen gaat meer dan ooit over het smeden van nieuwe allianties en over een andere houding van ontwerpers in het proces, waarin eerst de opgave, timing en processtructuur ontwerpend worden doordacht, alvorens over een ruimtelijke oplossing te praktiseren.

De inzending Samen Pionieren blinkt uit door een uitstekende analyse en methode om diverse problemen te signaleren en in goede banen te gaan leiden. Het laat ook ruimte om andere initiatieven te absorberen. Tegelijk zet het een stempel op de Eo Wijers-prijsvraag: is er in de draadloze maatschappij nog wel plek voor analyse en ontwerp waarin het landschap als uitgangspunt is genomen? 7Sprong reikt met de 'streekdeal' en 7%-regel een werkwijze aan die tot de verbeelding spreekt en fenomenen als landbouw en water ruimtelijk weet te koppelen. Veenet is een werkelijk integraal plan met interessante inzet van netwerken en bouwstenen, maar toont weinig ambitie op bovenlokaal schaalniveau en langere termijn.

In de inzendingen Wat weet een boer van saffraan?, Maak samen meer van je land en Ondermekoar zien de jury's bepaalde aspecten als kansrijk voor verdere beschouwing en uitwerking. Zo wordt in Wat weet een boer van saffraan? op een slimme manier gestuurd met twee eenvoudige spelregels: de opstreckende kavel en de energiemaatschappij. Van de verschillende plannen met een agrarische strategie koos de jury voor Maak samen meer van je land, waarin hoogwaardige landbouwproducten de basis vormen voor een eerste stap in de realisatie van een biobased economy. Ondermekoar biedt op creatieve wijze een voor jongeren aansprekende 'comfortplek' in de vorm van de communicatiestrategie.

Inherent aan het aanwijzen van winnaars en uitblinkers is het tekort doen aan prachtige ideeën die verpakt zitten in de andere inzendingen en die net te weinig uitstijgen boven hun eigen tekortkomingen. Zoals de filosofisch boeiende benadering van Tussentijd, het goede essay van Eat your view, het goede biobased energieverhaal van Werkschrift Veenkoloniën en het landbouwtechnische opportunisme van Springfields, de gedifferentieerde methode van Vliegwiél, het prikkelende en recalcitrante voorstel, alsmede de fraaie

vormgeving van Soulifewolf, het degelijk uitgewerkte ontwerp van Vrijland, de verrassende ingeniositeit van de analyse van de Groene Coöperatie, de spitsvondige legenda van Onze machine en de goede koppeling aan de wateropgave in Nait soezen moar doun.

De jury's waren zeer verheugd, toen zij na de keuze van de winnaars vernamen dat er zich zes teams met uitsluitend en vijf teams met gedeeltelijk jonge vakgenoten onder de inzenders bevonden. De inzendingen Verborgten kracht – Veenkoloniën 3.0 en Veenkoloniale Ontwikkelings Coöperatie (VOC) gooiden in de groep met uitsluitend jonge vakgenoten de hoogste ogen. De eerste doordat de complexe vraagstelling integraal is geanalyseerd en gemodelleerd. De modellen op de panelen zijn heel mooi vormgegeven, als abstrahering van de complexiteit van nieuwe netwerken. In de inzending Veenkoloniale Ontwikkelings Coöperatie sprak de trots aan waarmee het gebied is benaderd. De nadruk ligt op de methodiek, die ruimte laat voor inbedding van thema's.

De winnende jonge vakgenoten krijgen een masterclass door Enno Zuidema aangeboden. Deze masterclass biedt hun gelegenheid hun inzendingen te verdiepen en te verrijken, alsmede de kans om de eigen kunde en vaardigheden verder te ontwikkelen.

De vakjury raadt de streek aan om met *Samen Pionieren* en *Veenet* de volgende fase in te gaan, aangezien deze elkaar het best kunnen versterken. De één zet de zaken goed uit in de tijd en zou als leidraad genomen kunnen worden, de ander bevat elementen waarmee op korte termijn en op lokaal niveau begonnen kan worden. Dit geeft de regio maximale mogelijkheden om mee aan de slag te gaan. De jury adviseert daarbij ook de waardevolle ideeën uit de inzendingen *7Sprong* en de 'parels' *Wat weet een boer van saffraan* en *Ondermekoar* te betrekken.

Het advies van de vakjury

5

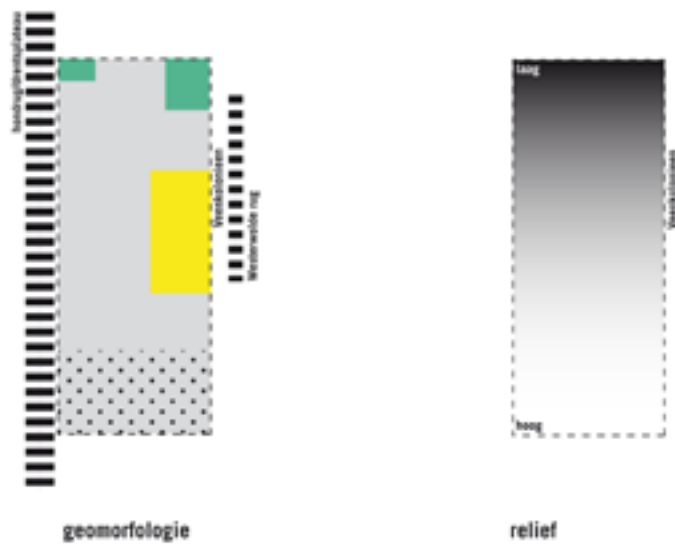
De winnende inzendingen en het oordeel van de jury's

Alle inzendingen zijn volledig beschikbaar op www.eowijers.nl

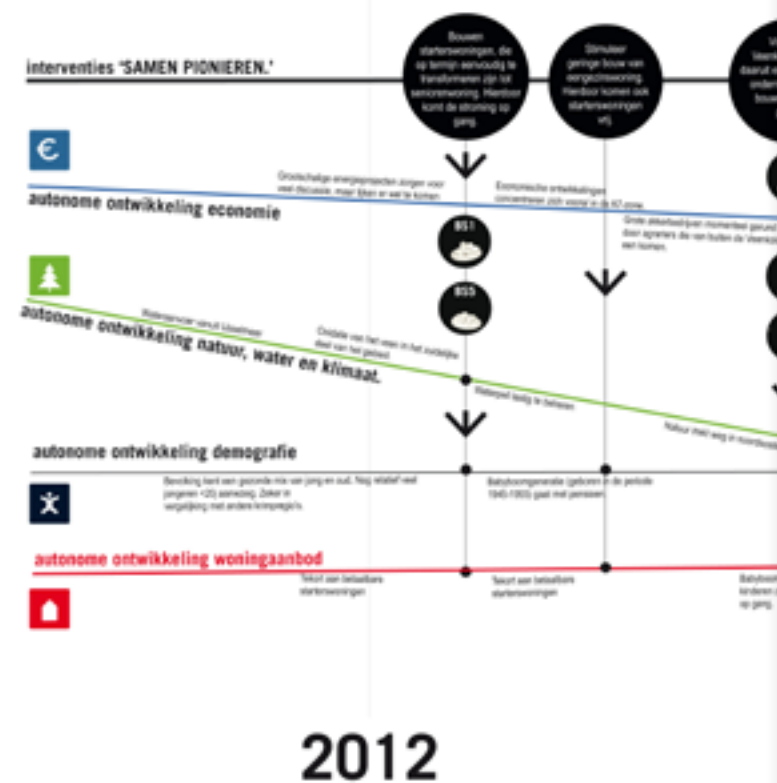

ANALYSE EN KERNKWALITEITEN VEENKOLONIEËN

TIJDSLIJN AUTONOME ONTWIKKELING + INTERVENTIES

Eerste prijs: Samen pionieren

Atelierbruut, Amsterdam: Marc Holvoet, Ed Ravensbergen, Paul van Bree, Jelmer van der Meulen, Janneke Zuidhof

De inzending draagt een mooi motto, aangezien pioniers te boek staan als eenlingen, terwijl vanuit het pionieren juist ook samenhang (en saamhorigheid) kan ontstaan. Er wordt een goede analyse gegeven en die wordt consequent vertaald in een strategie. In de analyse worden onder meer vier deelgebieden en vier tijdslijnen (per thema een autonome ontwikkeling) aangegeven.

“Vier tijdslijnen geven de ontwikkelingen weer die op de Veenkoloniën afkomen wanneer niet wordt ingegrepen, van nu tot 2040. Deze tijdslijnen staan voor de vier belangrijkste thema's waarmee de Veenkoloniën te maken hebben: bevolkingsontwikkeling; economie en landbouw; natuur, water en klimaat; en woningbouw. Ook is in de tijdslijnen aangegeven wanneer en hoe bewoners zelf kunnen interveniëren om te voorkomen dat hun leefomgeving te ver achteruit gaat. De kritieke grenzen in de tijd zijn ook in de tijdslijnen weergegeven en toegelicht. Om bewoners te helpen interveniëren, stellen wij 'bouwstenen' voor: succesvolle en/of winstgevende initiatieven waarmee bewoners en bedrijven zelf aan de slag kunnen: 'niet oplossen voor, maar oplossen met'. De voorgestelde bouwstenen zijn effectief voor meerdere thema's. Zo geven bewoners zelf richting aan hun toekomst.”

De analyse is ingenieus en sluit goed aan bij de Veenkoloniën. Met de acht bouwstenen wordt een brede set van instrumenten geïntroduceerd, waarin niet alleen de agrarische potenties doorklinken, maar ook op andere systemen wordt aangehaakt. De bouwstenen zijn voorbeelden van interventies, waarmee de inzending een vorm van acupunctuurplanning beoogt. Deze bouwstenen hebben zich zelfs al elders in Nederland bewezen. De uitgekendheid schuilt in het inzetten van de bouwstenen op speciale momenten in de tijd. In een tijdslijn die ver vooruit blikte en de belangrijkste trends benoemt, tot 2040! Zo worden in de strategie de essentiële interventie- en adaptatiemomenten geduid, namelijk bij overschrijding van een kritische ondergrens voor bijvoorbeeld verdroging, woningmarkt, energie op de schaal van de Veenkoloniën. Bij het ingrijpen worden belangen gebundeld en iedere interventie wordt getoetst door middel van monitoring.

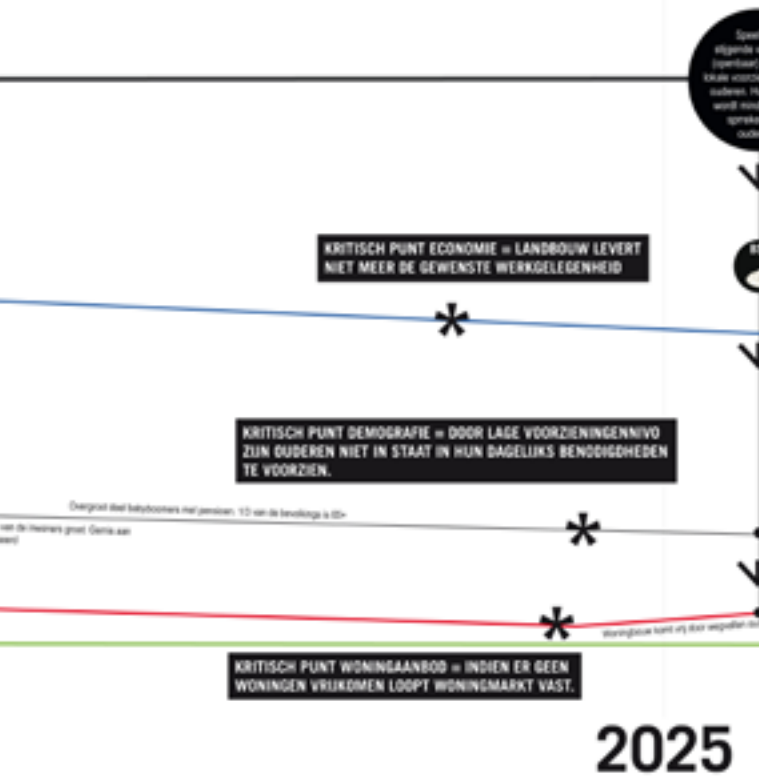
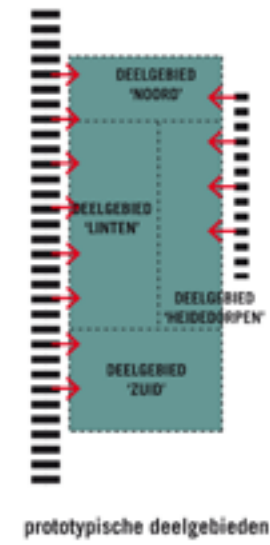
Er wordt expres niet op alle grote opgaven ingegaan, hoewel zaken als de regionale wateropgave wel geagendeerd zijn. Zeker bij koppeling van bouwstenen is het waarschijnlijk goed mogelijk om vanuit de lokale ontwikkelingen op te schalen naar het regionale niveau. Door te beginnen met kleine in plaats van complexe combinaties is een realistische motor gevonden voor gebiedsontwikkeling. Zo speelt deze innovatieve methode slim in op mogelijkheden die ondanks de krimp nog wel perspectief hebben.

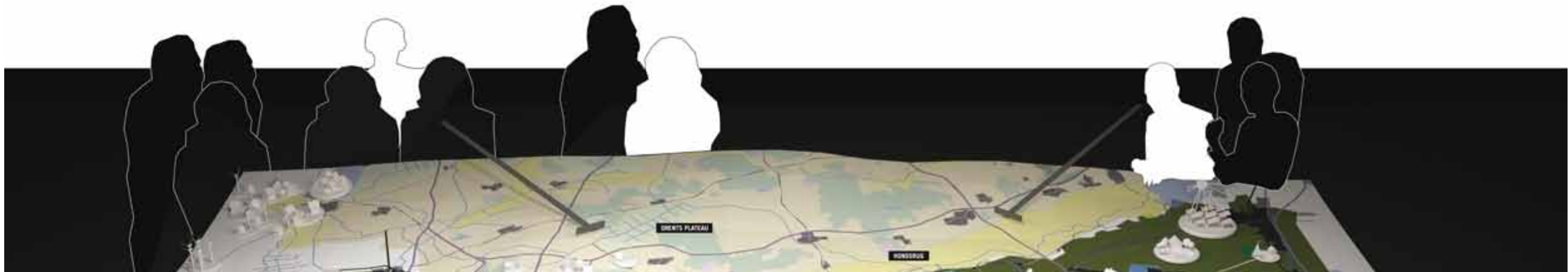
De inzenders hebben zich goed ingeleefd in de bevolking, onder meer door het houden van zestien interviews. Ook in de beoogde doorwerking is de betrokkenheid van burgers op verschillende wijzen uitgekristalliseerd, zoals het zelf participeren in bouwstenen. De inwoners kunnen in sterke mate zelf beslissen over de eigen leefomgeving, waarmee er een sleutel is gevonden voor de burgerparticipatie. De Veenkoepel, als opvolger van de Agenda voor de Veenkoloniën, is de spin in het web. De faciliterende rol van de overheid is reëel neergezet. Met onder andere een kennis- en aanjaagcentrum als onderdeel van de Veenkoepel en met een instantie als de energiecorporatie kan vrij snel worden begonnen. Daarmee is het proces goed vormgegeven en hebben de betrokken partijen een heldere rol gekregen.

In de benadering van ruimtelijke kwaliteit wordt een duidelijk standpunt ingenomen: ruimtelijke kwaliteit wordt niet vanuit de esthetiek ingegeven, maar vanuit de sociaal-economische kant. De bevolking bepaalt wat de schoonheid van het gebied is (en niemand anders)! Ruimtelijke kwaliteit ontstaat juist doordat bewoners zelf de mogelijkheden krijgen om veranderingen in hun gebied te sturen. De ruimtelijke uitwerking is, trouw aan concept, redelijk abstract gelaten: de inzending is vrij precies in de tijdsduiding, maar vertoont vooralsnog desinteresse in de exactheid van plaats en programma. Uit de methode volgt dan ook logischerwijs dat er (nog) geen plan is. Dreigt daarmee een structurerende sturing aan ruimtelijke implementatie te worden gemist? De jury acht het evenwel ijzersterk dat in de strategie het accent verschuift van 'ruimte' naar 'tijd', nu ruimtelijke zekerheid steeds meer ontbreekt. Er kan een parallel worden getrokken met het Deltaprogramma dat een adaptief management voorstaat vanwege de onzekerheden in de klimaatontwikkelingen en waarmee kan worden gezien hoe lang er nog zonder grote interventies gedaan kan worden. Tegelijk vraagt zij zich af of daarmee iedere verandering overal kan 'neerdalen' en of de bevolking genoeg grip heeft op de inrichting van de ruimte.

“Er zijn cruciale momenten en knoppen waar je aan kunt draaien geïdentificeerd.”

In de communicatiestrategie wordt voorgesteld om een bewonersverklaring Samen Pionieren op te stellen, om door middel van het spel De Kolonisten van het Veen kennis te maken met de mogelijkheden van bouwstenen en er wordt een fictief artikel in NRC Next (in 2020, met een vileine, politiek correcte en Randstadgeoriënteerde uitleg in de zijlijn) gepresenteerd om het verhaal van de Veenkoloniën te vertellen.

BOUWSTEEN 5: ZORGCOÖPERATIE BUINERVEEN

Wat
Coöperatie die inspelt op toenemende vraag naar zorg door vergrijzende bevolking. Voorbeeld hiervoor is goede haal- en brengservice van zorg naar thuiswonende ouderen en ouderen naar dagbesteding.

Waarom

- Inspelen op vraag vanuit ouder wordende bevolking;
- Zo lang mogelijk zelfstandig blijven wonen van ouderen;
- Creëren werkgelegenheid in de zorg;
- Andere groepen in de bevolking mee laten liften met deze haal- en brengservice (bijv. jonge kinderen die niet in eigen dorp naar school kunnen).

Hoe

- Goed georganiseerde taxidienst;
- Als het gaat om leversmiddelen is terugbrengen SRV wagen interessant door groeiende groep ouderen;

Resultaat

- Ouderen kunnen langer zelfstandig thuis wonen;
- Ouderen hoeven niet te verhuizen en blijven in het gebied wonen in plaats van het bejaardentehuis in Stadskanaal;
- Werkgelegenheid;
- Vasthouden klanten voor lokale voorzieningen.

Waar elders succesvol toegepast

It Skerwel in Friese gemeente Trynwalden, www.zorggroepstellens.nl

BOUWSTEEN 6: SLOW FARM VALTHERMOND

Wat
Productie van smaakvolle hoogwaardige landbouwproducten, die niet in massa gekweekt worden. Wij zien dit wel als een nichemarkt.

Waarom

- Inspelen op vraag naar kwalitatief hoogwaardig voedsel;
- Basis hiervoor is geleid in aangrenzende regio, Eems - Dollard;
- Opbrengst per ha. ligt hoger dan reguliere landbouw;
- Mogelijkheid om 'vierde gewas' te telen in Veerkolonien.

Hoe

- Aansluiten bij internationale Slow farm initiatieven in Eems - Dollard regio;

Resultaat

- Op kleine schaal een tegenhanger bieden voor schaalvergroting in de landbouw;
- Groei expertise in de landbouw;
- Hoog opgeleid personeel aantrekken die ketens tussen producent en klant kan realiseren;
- Nieuwe inkomsten voor agrariër die niet aan schaalvergroting kan doen.

Waar elders succesvol toegepast

Lopende initiatieven EU INTERREG IVa programma, Eems - Dollard regio, <http://www.innovatienetwerk.org/nl/concepten/view/218/SlowFarm.html>

BOUWSTEEN 7: WATERHOUDERIJ BAGGERVEEN

Wat
In een Waterhouderij zijn functies en economische dragers (natuur, recreatie, voedselvoorziening, drinkwater, energie, wonen en industrie) en één gebied met elkaar verbonden. De grondgebruikers brengen zoet water en stellen dit beschikbaar voor hun omgeving voor verschillende functies.

Waarom

- Beperken noodzaak gebiedsvreemd water;
- Samenwerken agrariërs, waterschappen en overheden;
- Overlast door droogte voorkomen;
- Breder verdienmodel dan alleen water leveren voor landbouwdoeleinden.

Hoe

- Gesloten watersysteem;

Resultaat

- Verminderen waterconcurrentie;
- Tegengaan voedseldialie in Zuiden van Veerkolonien.

Waar elders succesvol toegepast

Walcheren, Zeeland, <https://publicwiki.deltares.nl/display/ZOETZOUT/De+Waterhouderij+Walcheren>

BOUWSTEEN 8: STICHTING BOERMARKTE ESSEN EN AA' S

Wat
Inwoners geven aan hoe zij hun omgeving willen vormgeven. Met behulp van oude en nieuwe kaarten, worden verzoeken voor de ruimtelijke inrichting verdiept, gedeeld en in kaart gebracht. Deze dienen als input voor de overheden (lokaal, regionaal en landelijk) om hun plannen op af te stemmen. De bewoners geven zelf uit de stichting actief vorm aan hun omgeving.

Waarom

- Betrokkenheid van bewoners terugbrengen;
- Samenwerken bewoners, agrariërs, waterschappen en overheden;
- Betere leefomgeving creëren;
- Een basis voor samenwerking en ontwikkeling andere bouwstenen.

Hoe

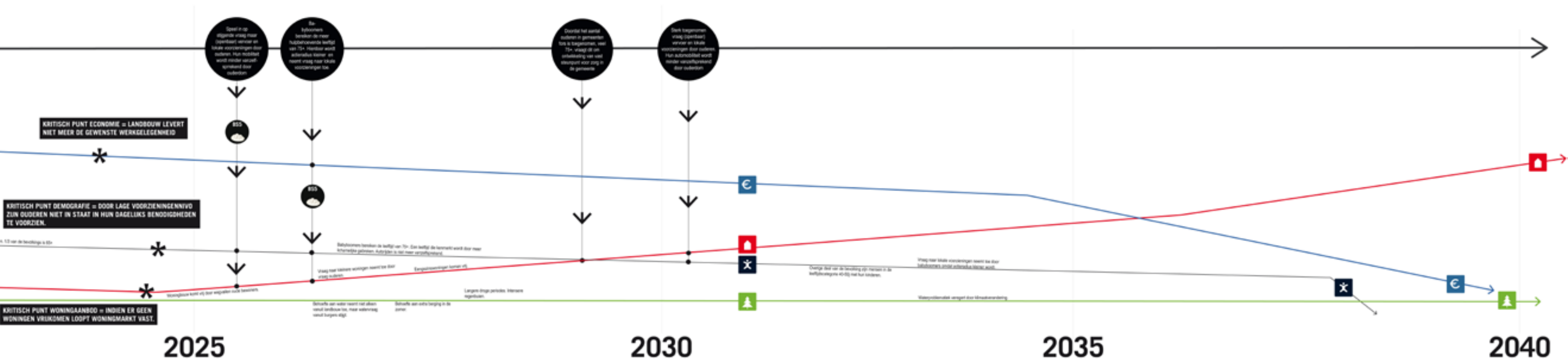
- Gegroeid en ontwikkeld vanuit vraag om na te denken over toekomst en werken;
- Bewoners bepalen definitieve vorm, van verbond tot stichting;
- Blauwdrukken van samenwerkingsvormen in pionierscentrum.

Resultaat

- Bewoners geven actief vorm aan hun omgeving

Waar elders succesvol toegepast

Ommelandenwijk, Burgercompagnie

Tweede prijs: 2 7sprong

Terra Incognita, Utrecht: Frank Stroeken, Jan Maurits van Linge, Sander van der Helm
WING, Wageningen: Jannemarie de Jonge, Rianne Knoot, Ruth Dobbelaars, M.m.v. Jurgan van der Heijden, Philine Krosse, Robert Arends

In 7sprong wordt ingespeeld op de aankomende wijziging van het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB), waarin de EU meer eisen zal stellen aan boeren die subsidie willen ontvangen: een bepaald percentage van de grond moet een duurzame maatschappelijke meerwaarde opleveren. In de inzending is ervan uitgegaan dat 7% van het areaal wordt ingezet voor collectieve afspraken. Dit is het wisselgeld waar de transitie mee op gang wordt gebracht.

De panelen zijn aantrekkelijk vormgegeven en de inzending kent bovenal een voorbeeldig essay, waarin de goede vragen aan bod komen en worden beantwoord. "Er is behoefte aan leefcomfort en betrokkenheid, aan menselijke maat en kleinschaligheid. Tegelijk vragen marktmechanismen en efficiency in voorzieningen om de grote schaal. Zit de kracht van de streek in de pioniersgeest, of juist in het volgen van tradities? Naam en faam van de Veenkoloniën zijn de zetmeelaardappelen, maar in ongewisse tijden is risicospreiding verstandig. Moeten we opnieuw inzetten op vormen van specialisatie, of nemen we diversiteit van mensen en van het gebied als uitgangspunt?"

Daarmee spitst de inzending zich toe op enkele cruciale factoren. Zo worden, hoewel de analyse van de krimpproblematiek niet helemaal volledig is, wel de juiste zaken opgepakt, zoals blijkt uit bijvoorbeeld een 'cluster gezinscomfort' of de 'sociale supermarkt'. De 'Wet van de stimulerende achterstand' is een aardige vondst, waarmee kundig wordt ingespeeld op veranderende economische drijfveren. Men zal terugvallen op een oogsteconomie, zo voorspelt de inzending, voor de transitie van het landschap. Welke strategie men voor de woningmarkt voorziet blijft enigszins ongewis.

De streekdeal – als koppeling van publieke en private belangen in een collectief – en het programmabureau acht de jury goede ideeën. Evenzo het onderscheid tussen verdienmodel voor bedrijven en bespaarmodel voor burgers, waarbij de urgentie voor bewoners in verband wordt gebracht met urgentie voor bedrijven. Zo wordt bijvoorbeeld energiearmoede voorzien, wanneer bij stijgende energieprijzen inderdaad 50% van een bijstandsinkomen aan energiekosten dreigt op te gaan. Daarbij worden energiebesparing en vastgoedwaarde slim aan elkaar gekoppeld, alhoewel de jury het behoud van vastgoedwaarde in een krimpregio in zo'n setting niet realistisch vindt.

De initiatieven beginnen lokaal en winnen daarmee bij voorbaat aan realisme. Zo is het energievraagstuk zowel op hoog als op heel klein schaalniveau geadresseerd. Op klein schaalniveau wordt de energieopgave vakkundig met andere thema's verbonden, bijvoorbeeld in het sympathieke 'Kachelcollectief', waarbij hout wordt verzameld voor de verwarming van de eigen woning. Het collectief bergt ook water in de sloten en verzorgt kavelruil. Of de kavelruil een-twee-drie uitvoerbaar is, kan worden betwijfeld. De aanpak van de wateropgave wordt enigszins utopisch, indien dit te grootschalig wordt opgepakt. Was het overigens niet logischer geweest als de gedempte wijken weer waren opgegraven en onder meer voor waterberging waren benut?

De ruimtelijke uitwerking door middel van iconen op de kaart en stippellijnen naar de in het collectief betrokken bewoners, is helder uitgedacht. De bouwstenen zijn herkenbaar en op een positieve manier vrijblijvend. Zoals het openstellen van een privézwembad voor de burens. Een gemeentelijk zwembad zal anders voor kleine gemeentes altijd financiële kopzorgen opleveren.

Het idee staat of valt echter met het doorgaan van het GLB in de nu voorgestelde vorm met inzet van 7% van het areaal voor maatschappelijke functies. Anderzijds zal door veranderende omstandigheden van markt en beleid de agrarische sector anders moeten gaan handelen en dit heeft ontegenzeggelijk gevolgen voor het ruimtegebruik. De inzending brengt daarmee helder beeld wat iets als de 7%-regel kan bijdragen aan het gebied.

"De inzending heeft goed gezien wat de urgentie is voor de bewoners, namelijk het besparen op energie en mobiliteit. Ook de urgentie vanuit de landbouw is helder in beeld gebracht en daaraan gekoppeld."

Vrije vorm Film

Visie op ruimtelijke ontwikkeling

Agrarische periode

Agrarische samenleving

De burger op het platteland is tegelijk boer, energieproducent en waterbeheerder. Het dagelijks leven speelt zich lokaal af. Resultaat is een kleinschalig verweven landschap.

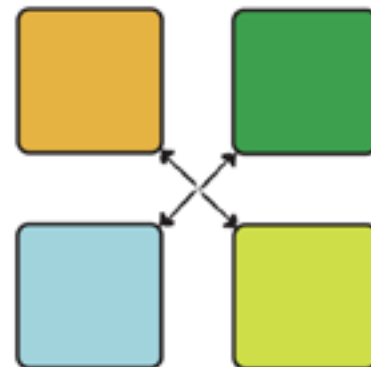
Industriële periode

Industriële samenleving

Specialisatie en schaalvergroting trekt functies ruimtelijk uit elkaar. Burgers leven in dorpen en steden, landbouw-, water- en energiebedrijven produceren voor de regionale en nationale markt. Afstanden worden groter.

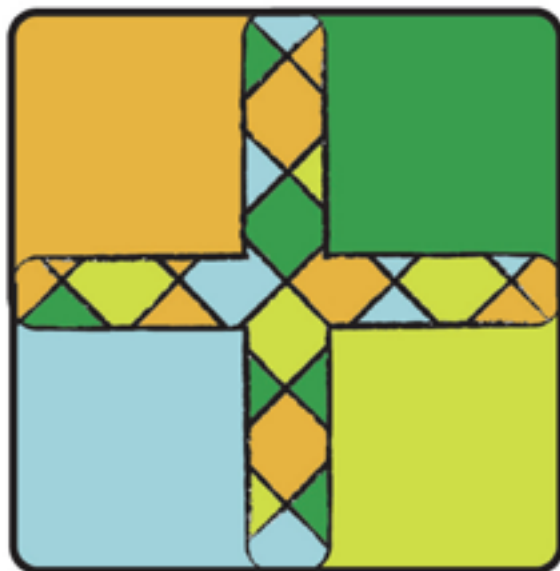
Schaalvergroting zet door

Postindustriële samenleving

Schaalvergroting zet door. Landbouw- en energiebedrijven handelen op de wereldmarkt, waterbeheer schaaft op en commercialiseert. Afhankelijkheid van andere landen en regio's neemt toe. De burgerij verstedelijkt en vervreemdt van zijn eerste levensbehoeften: 'water komt uit de kraan, voedsel haal je uit de supermarkt en elektriciteit komt uit het stopcontact'.

Connectieve samenleving

Connectieve samenleving

ICT maakt het mogelijk de voordelen van lokaal en globaal te combineren. Grootschalige landbouw- en energieproductie voor de wereldmarkt bestaat naast lokale producent-consumert-collectieven. Sociale media verbinden ondernemende mensen rond gezamenlijke belangen zoals voedsel, energie, mobiliteit, voorzieningen. Het leven dichtbij, in de comfortzone, wordt intensiever. In kleinschalige landschappelijke verwevingszones zijn publieke doelen voor water en natuur gekoppeld aan ambities van lokale groepen. Mensen en regio's zijn minder afhankelijk en veelkleuriger.

Derde prijs: Veennet

3

*Posad Spatial Strategies, Den Haag: Boris Hocks, Han Dijk, Emile Revier, Iris Wijn, Justina Muliulyte, Dion van Dijk
Machiel Bakx Strategisch Advies en Programmamanagement,
Zoelmond: Machiel Bakx
Michiel Brouwer Duurzame Stedelijke Ontwikkeling,
Delft: Michiel Brouwer*

“Veennet is een voorstel tot een investeringsprogramma. Een coöperatie die bestaat uit initiatiefrijke inwoners, ondernemers en de overheden in een netwerk van initiatieven, met één gemeenschappelijk doel: een vitale en weerbare regio.”

Zo wordt de inzending in het essay samengevat. Het probleem voor krimpregio's is dat je gevangen wordt door de situatie, er gaten in de robuuste structuur van het dorp worden geslagen, en dat 'alles tegelijk gebeurt', zoals in het essay wordt gesteld.

Daarmee is de krimpproblematiek goed begrepen, als cumulatie van afname van bevolking, draagvlak, openbaar vervoer, sociale verschuivingen, nabijheid van voorzieningen, en dergelijke.

De inzending stelt het gezin centraal. Op aardige wijze wordt de dreiging van schaalvergroting omgeslagen in minder grote actieradiussen voor de gezinsleden. De basisgedachte betreft het creëren van streekeigen, zelfvoorzienende netwerken. Dit zou het huidige gemis aan infrastructuur kunnen oplossen. Er wordt gezegd: als er nog maar één school resteert, zorg dan in ieder geval voor een mooi fietspad daarnaartoe. Dat fietspadennetwerk lijkt wat subtiel, maar is in het landschap een belangrijke troef. De landschappelijke interventies zijn daarmee minimaal, maar wellicht staat Veennet daarmee wel heel dicht bij de meest haalbare of waarschijnlijke werkelijkheid. De netwerken zijn slim uitgedacht op de aspecten sociaal, energie, economie en water, hoewel het nog spannender zou zijn geweest als deze niet sectoraal waren benaderd maar met elkaar waren verbonden.

De nieuwe comfortzone krijgt vorm in oplossingen als de 'Exit School', nieuwe fietsroutes en ommetjes. De oplossingen staan dicht bij de lintenstructuur. Daarmee is wel heel precies uitgedokterd hoe leefbaarheid enorm kan worden verbeterd. Jammer dat er niet is aangegeven waar de sloop van woningen actueel zal worden, wat de gevolgen van krimp voor grotere kernen als Stadskanaal zullen zijn.

De uitwerking van de oplossingen op het gebied van energie, water en landbouw blijft onder de maat. De analyse van de energieproblematiek is zorgvuldig uitgedacht en klopt getalsmatig, maar de oplossing die wordt geboden is niet geheel consistent. Zo worden grootschalige initiatieven expliciet uitgesloten, maar worden wel windmolens in het streefbeeld getekend. Dan is onduidelijk hoeveel en waar windmolens komen misschien wel heel veel en overal. Van de alternatieve energiebronnen wordt betwijfeld of deze voldoende rendement opleveren, zoals energieteelt. De smartgrid-verbindingen zijn slim, maar sluiten niet aan op de schaal van het gebied. De eigen energienetwerken lijken een goed idee, maar liggen door de kleinschaligheid en de hoge kosten niet in de lijn der verwachtingen. Ook wat betreft water, vergt de inzet van 8.000 hectare voor waterberging nog enige financiële en ruimtelijke uitwerking.

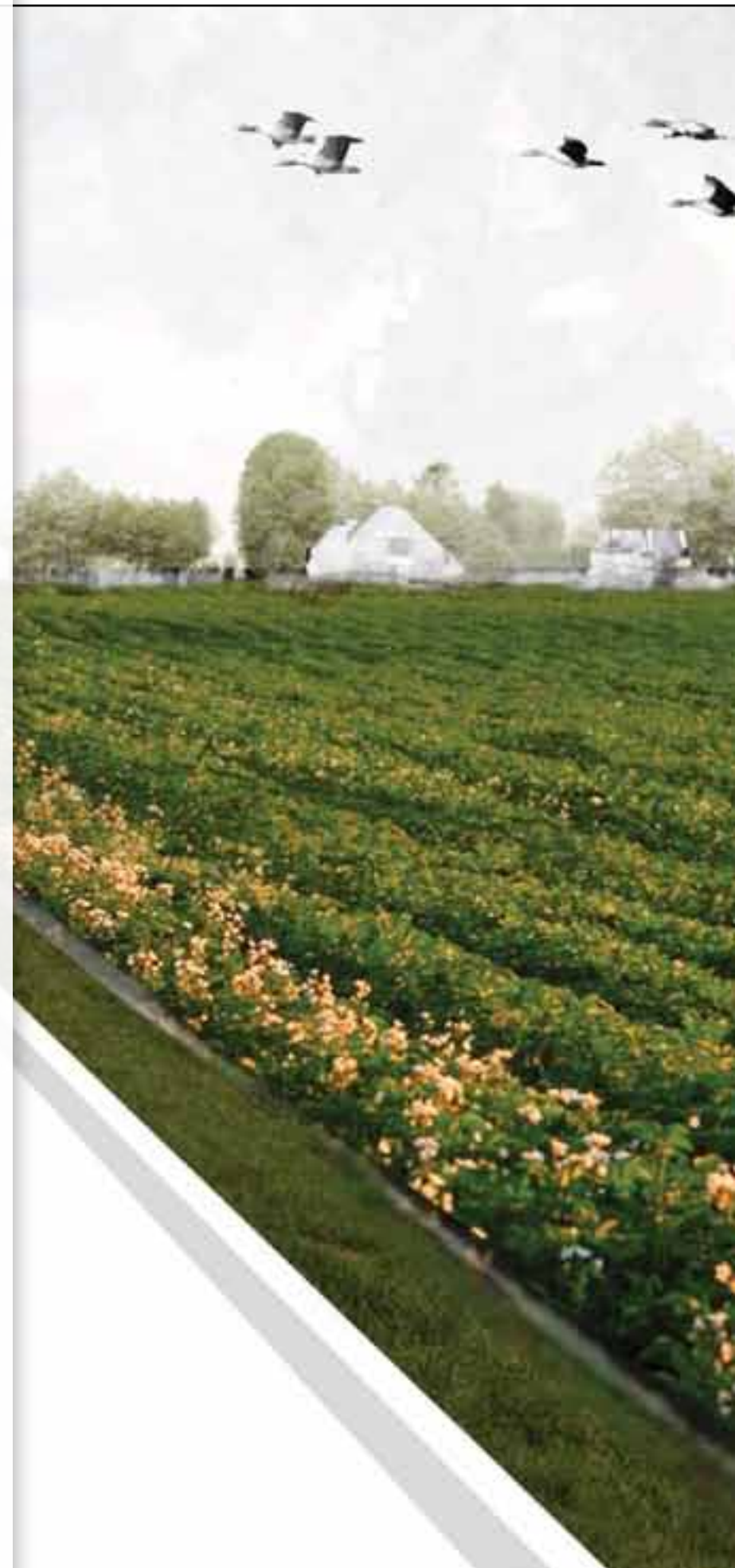
In de toon ten aanzien van de krimpaanpak hinkt de inzending enigszins op twee benen: gloort de hoop op groei of is men defaitistisch? Zowel het hopen op herstel als het bij de pakken gaan neerzitten, is een passieve houding en biedt geen soelaas. In beide gevallen wordt geen reëel wenkend perspectief geboden.

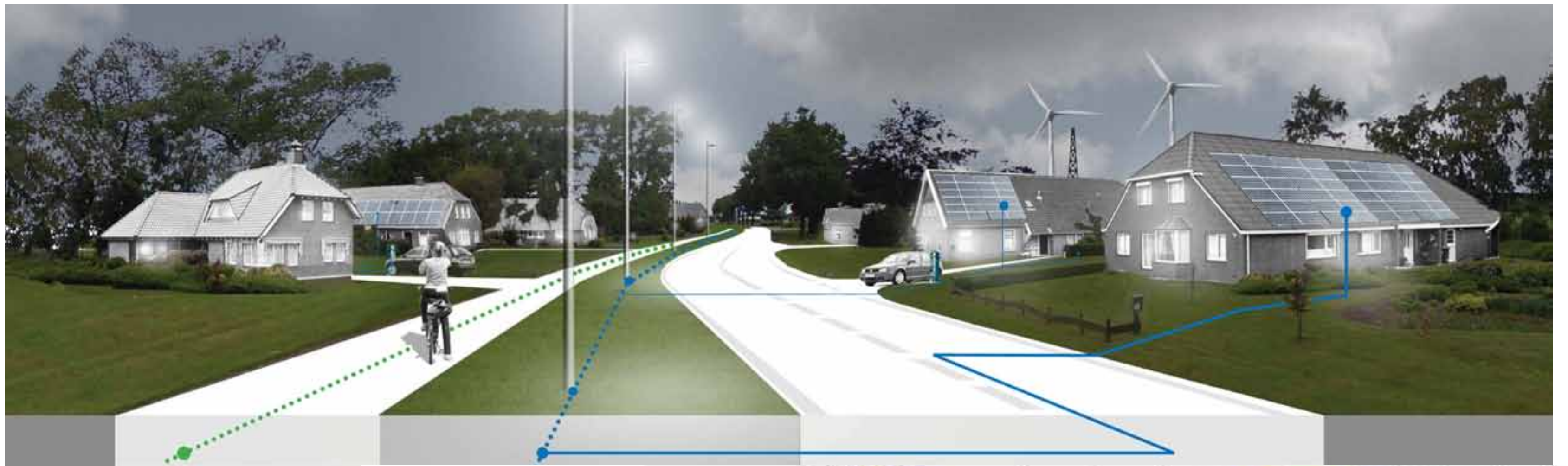
Daarbij bestaat ook de mogelijkheid dat de inzending vooral een autonome ontwikkeling onderschrijft. Is een aanpak die volgend is aan ontwikkelingen genoeg om aan de opgaven in het gehele gebied te beantwoorden? Geven de lokale initiatieven voldoende energie om ook regionaal uit te stralen? Grote problemen dreigen te blijven liggen. De oplossingen die worden aandrigen zijn goed, maar diegenen die niet aan bod komen zijn niet verwaarloosbaar.

De inzending oogt evenwel zeer fraai, als waren er gouden penseeltjes gehanteerd. In het proces worden de problemen goed vanuit het perspectief van de bewoners geadresseerd. Er wordt nieuw 'geluk' aangedragen. De methodiek sluit de inbreng van andere aspecten ook niet uit. De inzending weet daarmee vanuit het juiste perspectief oplossingen te bieden die dicht bij de bevolking staan en dat is juist waarom deze prijsvraag is uitgeschreven. De inzending biedt een voertuig om tot uitvoering te komen en biedt daarmee een strategie voor een redelijk compleet spectrum van de opgave. De uitwerking is enigszins fragmentarisch, maar veel andere inzendingen laten überhaupt na op dat schaalniveau uitspraken te doen.

“Interessant omdat vanuit de mensen is geredeneerd. Er worden op de lokale situatie en op de korte termijn georiënteerde oplossingen geschetst. Dit vergroot de haalbaarheid en sluit aan bij het gebied. Tegelijkertijd is er bij de jury twijfel of de grote opgaven (water, energie, krimp) hiermee wel voldoende worden opgelost.”

Vrije vorm Een offline website die het imaginaire vervolg is van de inzending.

VERBORGEN KRACHT – VEE GEËNT OP HET VERLEDEN, GERICHT OP DE TOEKOMST

VEENKOLONIËN BINNEN NEDERLAND

ONTWIKKELING VEENKOLONIËN

KERNPROBLEMATIEK VEENKOLONIËN

KERNPOTENTIES VEENKOLONIËN

Stimuleringsprijs Jonge Vakgenoot: Verborgen kracht Veenkoloniën 3.0

Tim Snippert, Hengelo, student aan de WUR

De inzending is mooi vormgegeven met fraaie afbeeldingen, in het bijzonder op het derde paneel. In de analyse wordt breed aandacht geschonken aan zonne-energie, windenergie, restwarmte, geothermie, rioolwaterzuiveringsinstallaties, gasopslag, kwelwater, laagten in het landschap, waterretentie en landbouw. Hoewel daarmee vrijwel alles wordt aangestipt, blijft de oplossing vrij abstract waardoor concrete interventies impact missen. Krimp wordt gelukkig geaccepteerd, iets dat kennelijk bij bewoners is getest. Het middelste paneel is moeilijk te doorgronden: er lijken verschillende systeemlagen met ieder eigen kansen te worden voorgesteld, die per plek variëren en gekoppeld kunnen worden. Vinden de interventies daardoor ook op de juiste plek plaats?

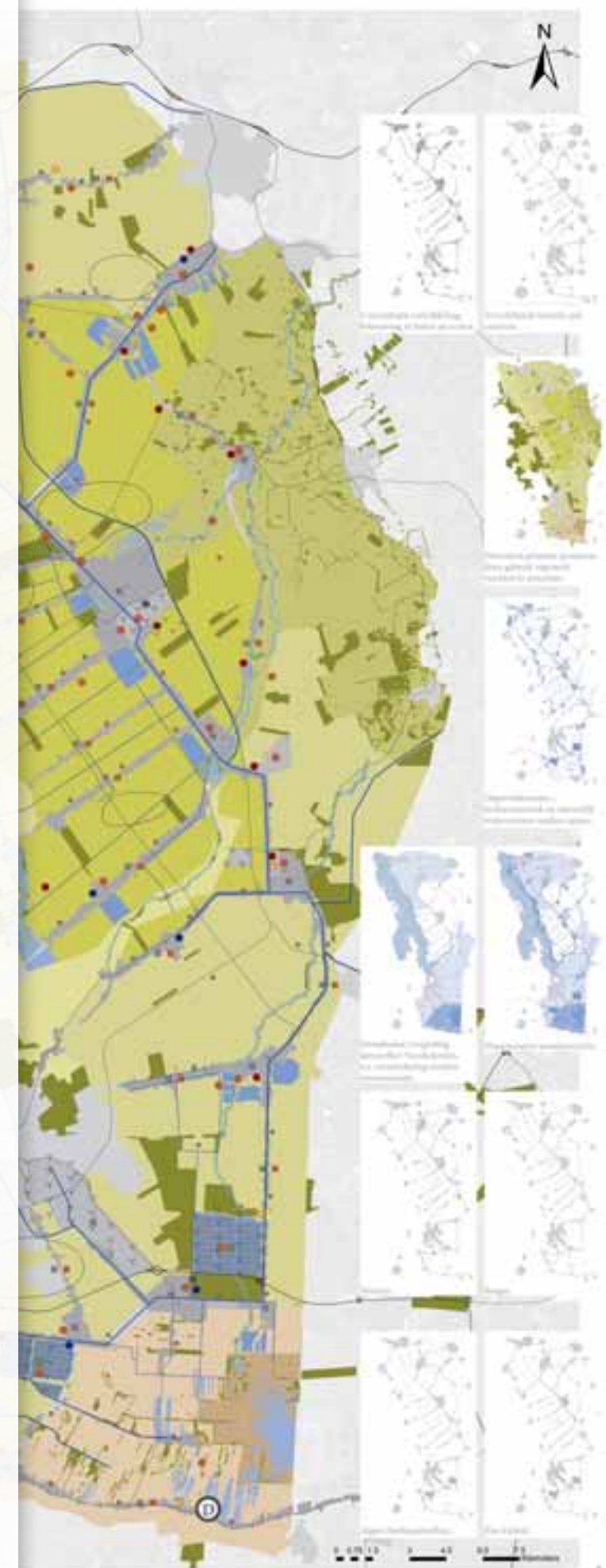
VEENKOLONIALE VISIE

Hoe intrigerend ook, het theoretische concept sluit te beperkt aan op de analyse of de uitwerking. De noodzaak van een ingreep wordt niet helder geduid: waar wordt een antwoord op gegeven en wat is nu echt belangrijk? De financiële aspecten ontbreken in de uitwerking, bijvoorbeeld hoe de vele dijken voor de waterretentie en het warmtenetwerk worden betaald. Het kaartmateriaal is evenwel zeer vakkundig en aantrekkelijk. Ook op krimp wordt in principe goed geanticipeerd, hoewel op de kaart nog veel nieuwe bebouwing staat aangegeven. Al met al is de analyse (te) theoretisch en zijn de interventiestrategieën niet overtuigend genoeg.

Vrije vorm

Informatiepaneel voor in de openbare ruimte en toelichting op de communicatiestrategie in een boekje.

Stimuleringsprijs Jonge Vakgenoot: Veenkoloniale ontwikkelings- coöperatie (VOC)

Uit Groningen: Marc Beeftink, Robert Beerta, Evelien Meinders, Rens Baltus, Erik Deenen, Ward Rauws.

Er is geen ruimtelijk probleem, althans niets wat niet opgelost kan worden, zo stelt men. De inzenders constateren met name een mentaal probleem: het ontbreken van vertrouwen. Er ontbreekt op regionaal niveau een platform, welke leemte kan worden opgevuld door een coöperatie in te stellen. Daarmee biedt de inzending een doorwrochte analyse over de regiospecifieke opgave. Zowel op lokaal als op regionaal niveau wordt een belangrijk gemis benoemd.

“Op regioniveau is het belangrijk dat onderwijsinstellingen betrokken worden bij de regionale ontwikkelingen, een soort ‘living lab’”. “Op gemeentelijk niveau voelen inwoners zich onvoldoende gehoord.”

Het voorbeeld van de gemeente Emmen wordt aangedragen. Dit is een methode met ‘erkende overlegpartners’, een soort Veenkoloniale opbouwwerkers: iemand die verantwoordelijkheid kan nemen, budget heeft en vertrouwen geniet.

Het begin van een adequaat communicatieplan wordt eveneens geschetst, doch beperkt uitgewerkt. Verder stelt de analyse “... dat de school verdwijnt en de kinderen nu les krijgen in volwaardige klassen is het probleem niet; het probleem is het verdwijnen van de sociale functie van de school.” Daarmee wordt een belangrijk aspect van de krimpproblematiek geagendeerd.

De Veenkoloniaal wordt ook getypeerd als iemand die niet met zijn problemen te koop loopt.

“Daardoor is weinig inzicht in de wensen, kennis en kunde van andere partijen. [...] Ondernemers kunnen elkaar redelijk vinden en bewoners, als de nood maar hoog genoeg is, ook. Boeren zijn van oudsher goed georganiseerd. En de Veenkoloniale overheden werken samen in de Agenda. Het zijn netwerken die onvoldoende met elkaar worden verbonden. [...] Om dat te bereiken moet over de grenzen van bestaande netwerken gekeken worden. Daarvoor zijn buitenstaanders noodzakelijk: niet om te vertellen wat je moet, maar te vragen wat je kan.”

Omdat de ruimtelijke inrichting geen probleem zou zijn, wordt eenzijdig ingezet op het communicatieproces. Dat is echter onwaarschijnlijk, want de ruimtelijke inrichting is geen op zichzelf staand iets. Er wordt gezegd: “In de dorpen liggen grote kansen.” Maar er wordt niet aangegeven hoe die kansen kunnen worden gegrepen of hoe ruimtelijke kwaliteit die dorpen aantrekkelijk kan houden. Er wordt enkel en alleen uitgegaan van de kracht van de Veenkoloniën zelf. Hoewel de inzending daarmee sterk appelleert aan de trots in de streek, ontbreekt een reële strategie en een verleidelijk perspectief.

Vrije vorm Niet aanwezig.

Eervolle vermelding: Maak samen meer van je land

Uit Amerongen: Evert Verweij, Arjan Hijbeek, Renske Hijbeek, Jan Klink, Richard Klink, Gerard van Meurs, Rik van Niejenhuis

“Om de antwoorden op de vragen in kaart te brengen, willen we samen met de lokale bevolking gaan kijken welke nieuwe kansen er zijn voor de landbouwsector. Een van de mogelijkheden is om concepten uit de biobased economy (BBE) te gebruiken om meer toegevoegde waarde te creëren, kringlopen lokaal te sluiten en efficiënter om te gaan met schaarse grondstoffen.”

Hierbij hebben de inzenders niet alleen de biobased economy goed behartigd, er is ook in voldoende mate aandacht geschonken aan water en krimp. Er worden verbindingen gelegd tussen de universitaire wetenschappen en de landbouwverwerkende industrie, zoals Avebe. De inzenders hebben al een bijeenkomst in het dorps huis van Boven Pekela georganiseerd over ‘Biobased Economy in de Veenkoloniën’ met professor Johan Sanders van Wageningen Universiteit.

“Op deze bijeenkomst waren vijftien boeren uit de Veenkoloniën aanwezig die de akkerbouw, melkveehouderij en intensieve veehouderij vertegenwoordigen. Tijdens de avond werd het potentieel van bioraffinage (gras, maïs, suikerbiet of zetmeelaardappel) op kleine schaal (500 tot 700 hectare landbouwgrond) besproken en na enige scepsis enthousiast ontvangen.”

De kringlopen zijn aardig uitgewerkt en het raffineren van landbouwproducten tot hoogwaardiger materiaal is slim gevonden. Het zou helemaal mooi zijn als men ook de afvalstoffen in het systeem had meegenomen. Een bijdrage van biogas op korte termijn kan vooralsnog worden betwijfeld: voor huishoudens moet het zeer zuiver zijn en het zal voorlopig altijd maar een klein deel in het totale verbruik zijn. Bovendien kan men zich afvragen wat de ruimtelijke uitwerking uiteindelijk is.

De Veenkoloniën lijken een geschikt gebied voor deze ontwikkeling, aangezien de innovatieve denkkraft en de urgentie aanwezig zijn en de haven van Delfzijl dichtbij is. Maar waarom gebeurt het dan nog niet? Welke hefboom nodig is om het initiatief op gang te krijgen en welke stakeholders nodig zijn, blijven onbenoemd. Of zal het sowieso doorgang vinden, ook zonder Eo Wijers-prijsvraag?

De inzending laat andere thema's vrijwel buiten beschouwing, maar als agrarische bouwsteen kan het idee goed worden ingepast in andere uitwerkingen.

“De inzending biedt een combinatie van Wageningse landbouwsystematiek en Rotterdamse chemie.”

Vrije vorm Informerende presentatie en een filmpje van de bijeenkomst op 21 november 2011 over Biobased Economy.

Eervolle vermelding: Wat weet een boer van saffraan

*RRog stedenbouw en landschap, Amsterdam: Richard Colombijn, Claire Oude Aarninkhof, Renzo Veenstra
energielandschappen.nl, Heiloo: Arjan Boekel*

Wat is dat eigenlijk, saffraan? De saffraankrokus is een van de experimentele teelten die de inzenders voorstellen om door middel van slimme functiecombinaties op erfniveau tot nieuwe impulsen te komen. De kostbare kleur- en smaakstof saffraan is onderdeel van een nieuw verdienmodel, zonder verder een rode draad in het idee te vormen. De inzending is eenvoudig in haar ruimtelijke interventies, zonder in vrijblijvendheid te blijven steken. Eenvoud in procesvoorstel (energiecompagnie) en eenvoud van ruimtelijke regels (erven tot twee derde van de kaveldiepte opstrekken), die toch veel effect kunnen sorteren.

Op de erven richt de productie zich met name op de energieopgave, waarmee deze goed is opgepakt en de basis vormt van het verdienmodel. Voor de plaatsing van windturbines wordt een heldere keuze gemaakt, want die worden langs het kanaal geconcentreerd en ruimtelijk ingepast. Het lijkt vreemd dat bij een voorziene krimp nog woningen worden bijgebouwd, al geeft de inzender zelf al toe dat het onwaarschijnlijk klinkt.

“Toch herbergen de erven een bouwpotentie en bieden ruimte voor specifieke doelgroepen zonder afbreuk te doen aan de landschappelijke eigenheid. Spreiding van bebouwing heeft nadelen, maar is voor de Veenkoloniën wel een geschikte keuze. In essentie is het intensiveren van de linten een stimulans voor een meer vitale samenleving in de Veenkoloniën.”

Daarmee past het voorgestelde bij de Veenkoloniën en zou op korte termijn gerealiseerd kunnen worden.

Daarbij komt dat de jury de moderne gedachte om het boerenerv als motor van de comfortzone te zien, hoog waardeert. Samen kunnen de erven tot landschappelijke variatie leiden en een spannend netwerk gaan vormen, aanhakend op de linten. En daarmee een nieuwe schoonheid aan de Veenkoloniën toevoegen, à la de Beemster of de Vecht.

De gevonden synergie is interessant. Bij dergelijke kleinschalige initiatieven is onderlinge afhankelijkheid en samenwerking essentieel. Bijvoorbeeld een biologische boer die voor zijn mest afhankelijk is van de nabijgelegen paardenmanege. Dergelijke verbanden zijn echter lastig te plannen en, waar deze voor de hand liggen, niet nieuw. Wel wordt fraai aangestipt dat niet alles planmatig hoeft te worden geïnitieerd en dat er ook veel mooie, waardevolle combinaties zijn die de krant niet halen.

Uiteindelijk beklijft over de inzending enige naïviteit. De erven worden als nieuw brandpunt in de linten toegevoegd. Maar wat gebeurt er met de hooggewaardeerde, bestaande brandpunten als scholen, kerken, supermarkten, etc. in de linten en de dorpen? En hoeveel nieuwe brandpunten kan een regio als de Veenkoloniën met een krimpvraagstuk hebben? Welke brandpunten zullen verdwijnen? Op de wijken en buurten in grotere agglomeraties wordt niet ingegaan.

Geef de inzending niet een té romantisch beeld, zoals een Randstedeling kan hebben, namelijk dat het altijd leuk is om tussen agrarische ondernemers te wonen. Er wordt niet voor niets aanpassing van de hinderwetgeving voorgesteld. De voorgestelde kleinschaligheid rijmt lastig met het huidige karakter van landbouw en landschap. Het water is feitelijk te kleinschalig opgepakt, zodat dit geen oplossing zal bieden voor onder meer wateraanvoer vanuit het IJsselmeer. Hoewel er veel ruimte is voor ondernemende burgers om te participeren, wordt de rest van de bevolking enkel geïnformeerd.

De initiatieven lijken realiseerbaar lijken. Toch zullen vermoedelijk slechts enkele levensvatbaar blijken of zeer geleidelijk tot ontwikkeling komen. De motor ontbreekt in ieder geval.

Ten slotte schuilt een belangrijk kritiekpunt in de ruimtelijke gevolgen van de uitbreiding van de erven: wat voorkomt verrommeling van de linten en het landschap? De vorm van de erven wordt door de jury's te arbitrair bevonden. Bovendien hebben slechts enkele nieuwe erven al teveel invloed op het open veenkoloniale landschap.

“De regel over het opstreckende erf in combinatie met de oprichting van de energiecompagnie zou werkelijk iets in gang kunnen zetten.”

Vrije vorm Kalender met activiteiten tot 2016.

Eervolle vermelding: Ondermekoar

HKB stedenbouwkundigen, Rotterdam: Jeroen Leemans, Henk Bouwman, Dominic Tegelbeckers, Shingrong Wu, Sacha Schram
De Mannen van Schuim, Den Haag: Rico Zweers, Niels de Vries Humel
Territoria, Leeuwarden: Karin Peeters
Fundament all media, Groningen: Boris Geheui

In de buitengebieden ontmoet men elkaar bij een tankstation. Daar kun je benzine kopen, een hapje eten en dorpsnieuws uitwisselen. Kortom fysieke en geestelijke energie tanken: het **Energie ontmoetingspunt**.

Deze inzending kent een goede communicatiestrategie en atypische uitwerking. De regiosoap is het meest verrassende onderdeel in de voorgestelde methode. Maar ook de inzet van tankstations (Tank- & Proatplek) als het nieuwe centrum van de comfortzone is een originele – hoewel niet geheel nieuwe – zienswijze.

De inzending zet zich in voor het behoud van het comfortabele gevoel, zonder verdere planmakerij. De Veenkoloniën hebben vooral een katalysator nodig, zo stelt men. De social media maken daar onderdeel van uit. Of een regiosoap daarin uitkomst zal bieden, wie zal het weten. De trailer flirt met humor, kritiek op echte soaps en de prijsvraagthematiek. Het biedt een fantastische manier om de bevolking, en vooral jongeren, bij de problemen in de praktijk te betrekken, zoals de erfopvolging van een boer, studerende kinderen die op kamers gaan, de SRV-man die niet meer langskomt en dergelijke. Maar naast het inzichtelijk maken van de dagelijkse problematiek, blijven de grote opgaven volledig buiten schot.

Ondermekoar is tevens één van de weinige inzendingen waarbij social media al een grote rol hebben gespeeld bij het maken van de inzending.

Vrije vorm Drie QR-codes verwijzen naar de website/blog, naar een Twitteraccount en naar een Facebookaccount. Op de website (www.undermekoar.nl) staat een trailer voor een regiosoap en is de eerste aflevering van de soap beschreven.

Een selectie van de vakjury
Samen Pionieren

“... belangrijkste conclusies uit de gesprekken:

- Bewoners willen niet dat voor hen wordt besloten.
- Het denken in samenwerkingsverbanden zoals coöperaties leeft in de regio: ‘AVEBE is tenslotte ook zo begonnen’.
- Bewoners willen zelf investeren wanneer ze de noodzaak en voordelen zien.
- Het gebied kent nu nog veel kwaliteiten en voorzieningen, zeker in vergelijking met andere krimpregio’s.
- Grote zorg is dat deze verdwijnen (bijvoorbeeld saamhorigheidsgevoel dat verdwijnt wanneer hoger opgeleide jongeren niet terugkeren na de studie).
- Het westelijk deel van de Veenkoloniën kent een geïsoleerde ligging en is hierdoor niet aangetakt op de dynamische zones van Groningen en Emmen. Andere deelgebieden hebben een sterkere relatie met omliggende gebieden.
- Het delen van kennis over het gebied, maar ook over initiatieven voor een betere toekomst, gebeurt nu zeer beperkt.”

7Sprong

“Comfortabel leven met minder middelen, minder mensen, minder overheid, minder plannen. Deze trendbreuk is de uitdaging die de inwoners van de Veenkoloniën ons meegeven. Urgente kwesties brengen ondernemende mensen in beweging. Voor burgers zijn dat stijgende kosten voor energie en mobiliteit. Voor boeren de dalende landbouwsubsidies met verplichte tegenprestaties in de vorm van 7% areaal voor publieke doelen. Wat begint als samenwerking uit welbegrepen eigenbelang groeit uit tot meer gezamenlijkheid, meer onafhankelijkheid, meer gebiedskwaliteit en meer persoonlijk comfort. Luisteren en observeren in de Veenkoloniën brengt dilemma’s aan het licht waar een ontwikkelstrategie antwoorden op moet bieden:

- Er is behoefte aan leefcomfort en betrokkenheid, aan menselijke maat en kleinschaligheid. Tegelijk vragen marktmechanismen en efficiency in voorzieningen om de grote schaal.
- Zit de kracht van de streek in de pioniersgeest, of juist in het volgen van tradities?
- Naam en faam van de Veenkoloniën zijn de zetmeelaardappelen, maar in ongewisse tijden is risicospreiding verstandig. Moeten we opnieuw inzetten op vormen van specialisatie of nemen we diversiteit van mensen en van het gebied als uitgangspunt?
- De behoefte aan onafhankelijkheid, het zelf kunnen rooien en bepalen, is groot. Tegelijk realiseert men zich de voordelen van Europese subsidies, en van de internationale markt.

Dit soort dilemma’s horen bij tijden van verandering. Transities volgen het pad van variatie en selectie. De vraag is welke trends dit dubbelspel [van traditie naast vernieuwing] in de kaart kunnen spelen? Een meervoudige crisis stimuleert actuele onderstromen. Groter blijkt niet altijd efficiënter of goedkoper. Er ontstaat een levendige ruilhandel in diensten, goederen en ruimte. Drie reacties zijn op dit moment al feitelijk aanwijsbaar: recycling, intensieve benutting van productiemiddelen en productie door consumenten zelf. Lokale producent-consument-collectieven ontstaan, naast blijvende productie voor de wereldmarkt. Het leven dichtbij, in de comfortzone, wordt intensiever. In kleinschalige verwevingszones en ontmoetingsplekken in de centra zijn publieke, private en collectieve ambities gecombineerd. Dit levert besparing en extra leefkwaliteit. Mensen en regio’s zijn minder afhankelijk en veelkleuriger.”

“Een afname van het aantal inwoners leidt niet alleen tot leegstand van woningen, maar heeft zijn weerslag op tal van onderdelen van de regio en – misschien wel belangrijker – de negatieve gevolgen treden overal tegelijkertijd op. Kleine dorpen met een beperkt aantal voorzieningen zijn kwetsbaar voor de effecten van krimp. De aantrekkelijkheid neemt snel af bij het sluiten van de laatste winkel of school of leegstand van woningen. Regionale centra, zoals Stadskanaal, kennen dalende inwoneraantallen, maar zien gelijktijdig hun regiofunctie groeien, wat investeringen vraagt. Het meest voelbaar zijn de gevolgen voor bewoners. Veel huishoudens zullen voor hun werk, school of boodschappen meer tijd en geld kwijt zijn aan reizen, of zelfs een tweede auto moeten aanschaffen. De Veenkoloniën hebben gepiekt in de ‘gouden eeuw’ van de veenwinning gevolgd door de productie van strokarton en aardappelzetmeel. Het is niet waarschijnlijk dat zich binnen afzienbare tijd een nieuwe ontwikkeling voordoet met eenzelfde impact voor de regio. Ook het aantrekken van nieuwe bewoners naar de regio lijkt niet de oplossing. Het is dus de kunst om de eigen kwaliteiten te herontdekken en die te gebruiken als leidraad voor de eigen toekomst. Wat zijn dan die gebiedseigen kwaliteiten van de Veenkoloniën? Wij zien er twee:

- Sterke gemeenschapszin: de sociale samenhang in dorpen en tussen ondernemers is sterk en een belangrijke factor om te blijven of terug te keren.
- Aantrekkelijke woonomgeving: rust, ruimte en betaalbaarheid. Zeker voor gezinnen met jonge kinderen en pensioengerechtigden zijn dit belangrijke vestigingsfactoren.

Juist gezinnen met jonge kinderen zijn essentieel voor de regio; in een vergrijzende regio zouden juist deze mensen moeten blijven. Ze zorgen voor een (dorps)dynamiek, versterken het dorpsgevoel en de kinderen groeien op in een regio waar ze zich aan kunnen binden. De kwaliteiten van het gebied zouden juist die mensen aan moeten spreken, de potentie van deze kwaliteiten is nog niet ten volle benut.”

“In het verleden zijn de Veenkoloniën een rijke bron geweest van energie en grondstoffen voor binnen- en buitenland. Van deze onafhankelijke Veenkoloniën is niet veel over en afhankelijkheid regeert. Afhankelijkheid van gebiedsvreemd water, geïmporteerde fossiele brandstoffen en landbouw die leunt op aflopende Europese subsidies. Afhankelijkheid zorgt voor het voortdurende, negatieve imago dat geen recht doet aan de grote potenties van de Veenkoloniën; de verborgen krachten.”

“Het ruimtelijk probleem bestaat niet. Dat is de reden dat topontwerpers weg mogen blijven. Want waar geen ruimtelijk probleem is, kan de oplossing ook niet op kaart getekend worden. Er is hoogstens een mentaal probleem: en daarmee is behoefte aan een mentaal ontwerp, geen ruimtelijk ontwerp. Want dat de school verdwijnt en de kinderen nu les krijgen in volwaardige klassen is het probleem niet; het probleem is het verdwijnen van de sociale functie van de school.”

“Het landschap van de Veenkoloniën is een landschap met bebouwingslinten en een aaneenschakeling van agrarische bedrijven. Een indrukwekkend open landschap. De ontginningslinten bepalen tot op de dag van vandaag het beeld van de Veenkoloniën. Schakel alle linten aan elkaar en je komt van Groningen tot de stad Luxemburg. Deze eindeloze aaneenschakeling van woningen, bedrijven en agrarische erven maakt het landschap van de Veenkoloniën uniek.”

“Eeuwenlang was het noordelijke veengebied een ondoordringbaar moerasgebied met vooral een militair-strategische functie. Vanaf de 15e eeuw trokken mensen vanuit grote delen van Noordwest-Europa naar het gebied om het veen te ontginnen. In de twintigste eeuw ontstonden nieuwe verhoudingen. Landbouw (strokarton, boekweit, aardappel) en industrie werden belangrijke werkgevers. De landbouw werd enerzijds een zeer dominante sector, die sterk de inrichting en het gebruik van de Veenkoloniën bepaalde. Anderzijds hield de agro-business juist veel ontwikkelingen tegen. ‘Bescherming’ van traditionele krachten in deze

Veenet

Verborgen kracht –
Veenkoloniën 3.0

Veenkoloniale
Ontwikkelings-
coöperatie

Wat weet een boer
van saffraan

Projectenfabriek

Veendynamiek

sector zit diep verankerd in het RO-beleid.

Tijdens de twee veenmarkten was het opvallend met hoeveel trots inwoners spraken over de regio: als echte Veenkolonialen. Tegenstellingen binnen de regio tussen rijk en arm, en ook tegenstellingen tussen 'het westen' en de regio, voedden deze trots. Uiteindelijk lijkt die trots ook de ondernemersmentaliteit aan te wakkeren: “Hoezo een achtergestelde regio met veel armoede? Hoezo een kwetsbare bevolking? We zullen het eens laten zien! En dat moeten we zelf doen, iemand anders doet het niet”. Een houding die je in toenemende mate terugziet in de maatschappij: mensen regelen het zelf.”

“De Veenkolonisten organiseren zich in allerlei verbanden om te voorzien in hun persoonlijke behoeften. Er is inzet voor de woonomgeving en behoefte om deze te ontwikkelen naar de toekomst. Dit is een belangrijk gegeven, gezien de opgave om lokale verbanden en netwerken te verbinden met de grotere netwerken van toekomstige opgaven voor water, energie en landbouw. De paradox is dat de menselijke maat het uitgangspunt is in deze onafwendbare schaalvergroting.

Aan het begin van de zeventiende eeuw verwerft Groningen belangrijke concessies rond Winschoten en Pekela. Een halve eeuw later wordt de strategische functie van het moeras opgeheven en kan het veen grootschalig worden ontgonnen. De Veenkoloniën zijn hiermee bij uitstek het oudste en grootste energielandschap van Nederland. De vervening veroorzaakte een enorme spin-off aan ondersteunende en toeleverende industrie- en handelsfuncties. Het gebied kreeg langzaam maar zeker betekenis als agrarisch industrielandchap. Ondernemers pakten de verwerking op van landbouwproducten, vervoerders vervingen de lading turf voor aardappelen en de veenarbeiders werden seizoensarbeider bij de boer. Het werk óp het land wordt meer en meer vervangen door fabrieksarbeid (strokarton, suiker en zetmeel) met grondstoffen vān het land. De industrie past zich aan, innoveert en extensiveert óf verdwijnt. Deze ontwikkelingen vinden schoksgewijs plaats en vragen onmenselijk snelle aanpassing van bewoners/gebruikers. Sterke fluctuaties in demografie, een achterblijvende eenzijdige arbeidsmarkt en arbeidsonrust zijn het gevolg. De 'onafhankelijk ingestelde, zelfredzame Veenkoloniaal' is gevormd uit dit verleden.

Het afgraven van veen heeft door de eeuwen heen geleid tot een kunstmatig watersysteem, dat in toenemende mate moeite heeft het landschap (en de agrariër) te faciliteren. Een zelfvoorzienend gebiedseigen Veenkoloniaal watersysteem is voorwaarde om gedifferentieerde landbouwproducten van de hoogste kwaliteit te kunnen blijven leveren.

Langs de gecultiveerde kanalen van de Veenkoloniën is een 'oneindig lintdorp' ontstaan. Hier wordt de transitie het meest gevoeld. De leefomgeving schaalt op van lokale naar regionale comfortzones, maar de bewoners hebben hierin nauwelijks een keuze. De waarde die zij hebben ingebracht in de Veenkoloniën in de vorm van vastgoed, het huis, staat vast en kan niet wachten op een mogelijk waardevermeerderend vergezicht van de Nieuwe Veenkoloniën. Sterker nog, iedere stap naar dit vergezicht van bovenaf opgelegd, genereert zelfs een risico op verdere waardevermindering van het huis. De beweging naar het onvermijdelijk vergezicht van de grootschalige gebiedsontwikkeling is alleen kansrijk met behulp van de inwoners van de Veenkoloniën. De integrale benadering van de Veencorporatie creëert zo een democratisch landschap.”

“Kolonies kenmerken zich van oudsher door een mate van onafhankelijkheid en nieuwe vrijheden die nieuwe kansen bieden. Dit trekt vrije geesten en kapitaal aan. Door de centrale positie van de Veenkoloniën ten opzichte van de belangrijkste verstedelijkte agglomeraties van Noord-West Europa kan het gebied een prominente rol vervullen in de productie van voedsel, grondstoffen, energie en kennis voor binnen- en buitenland.”

“Als landbouwgebied maken de Veenkoloniën deel uit van een mondiaal systeem. Het probleem is niet de Veenkoloniën, maar het globale voedselsysteem en de impact die dat systeem heeft op het gebied: de sociale, economische en ecologische omgeving die het creëert. Vandaag worden we geconfronteerd met het falen van het huidige systeem in elke context: Economisch: einde groene revolutie. Door de industrialisatie van de landbouw steeg de efficiëntie en daarmee ook de productie. Aan die groei zit echter ook een limiet, en die lijkt vandaag bereikt. Sterker, wanneer we de externe kosten (milieunormen e.d.) in rekening brengen kost elke geproduceerde voedingscalorie 10 calorieën energie. Op wereldschaal draagt landbouw bij aan de klimaatverandering door uitstoot van stikstof, fosfaat en bestrijdingsmiddelen. Bodems verarmen, de variatie aan gewas- en veerassen daalt en water wordt schaars. Het gebruik van fossiele energie is hoog, de biodiversiteit loopt terug.

Voedsel is een anoniem product geworden voor veel consumenten, de link met de producent is door de grote geografische afstand en de vele tussenverwerkingsstappen verloren gegaan. Dit heeft geleid tot een sterke 'not in my backyard' mentaliteit. Onze eigen landbouwgebieden zien we als romantische plattelanden, terwijl ons voedingspatroon dramatische gevolgen heeft in voor ons onzichtbare gebieden. Nederland is internationaal gekend als landbouwnatie. Geroemd om het zelfgeschapen land, gerenommeerd voor de landbouwtechnieken die daarvoor werden ontwikkeld. Door de globalisering van de markt, en daarmee de opkomst van nieuwe productielanden, verschuift de betekenis van Nederland op dit internationale landbouwtoneel vooral naar het ontwikkelen en exporteren van kennis voor/naar productielanden.

De VN publiceerde begin 2011 een rapport waarin wordt gesteld dat biologische landbouw de voedselproductie verdubbelt, en de klimaatveranderingen remt. Nederland speelt echter geen rol van betekenis in deze landbouwtransitie, en investeert in een voorbijgestreefd landbouwmodel. De Veenkoloniën maken duidelijk dat de verkeerde nationale keuzes leiden tot lokale opgaves, ze zijn het slachtoffer van het oude landbouwmodel.

Het bestaande productielandschap vraagt om enorme aanvoerstromen. Water uit het IJsselmeer, kunstmest, energie, grondstoffen en bestrijdingsmiddelen. En elk jaar wordt met Europees geld dit gesubsidieerde systeem in stand gehouden.

Westerwolde en de Hunzevallei vervullen de ecologische en de Drentse Aa de recreatieve functie van het gebied. Wat overblijft voor de Veenkoloniën is een gebied met beperkte ecologische en recreatieve betekenis. Verdere ontwikkeling, gebaseerd op industrialisatie, zorgt voor een tweedeling in het gebied tussen boeren en overige bewoners. De bewoners van het gebied bestaan immers slechts voor 5% uit boeren. Deze 5% bepaalt wel 95% van de inrichting van het gebied, en daarmee het beeld van de omgeving voor de overige 95% van de mensen.

Daarnaast werden afgelopen decennia N-wegen aangelegd in het gebied, om producten en forenzen zo snel mogelijk het gebied uit te loodsen. Deze wegen ontzien de dorpen, en halen er alle dynamiek en ontwikkelingsperspectief voor zowel diensten als economische activiteiten weg.”

Vrijland

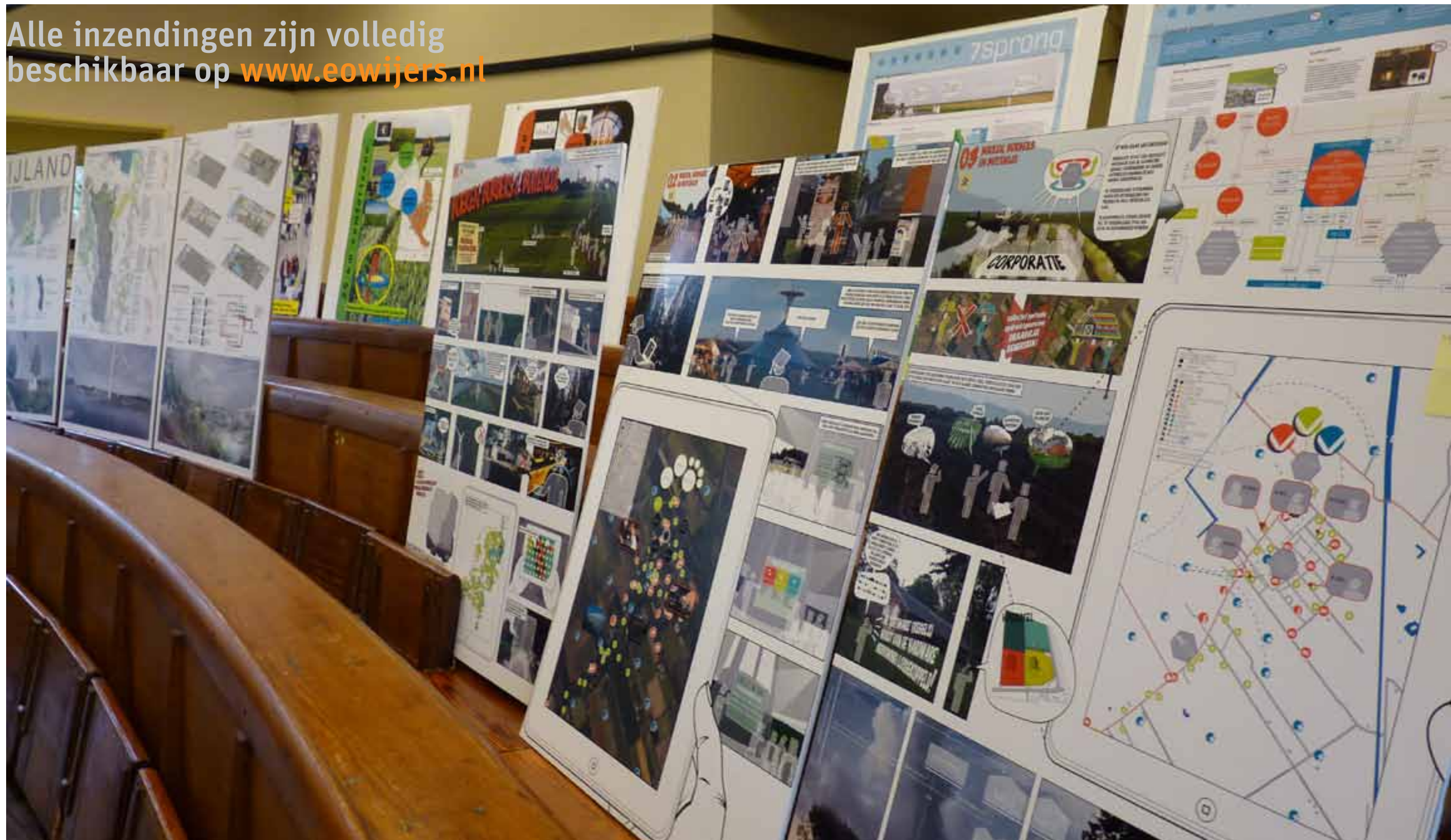
Eat your view

7

De overige inzendingen en het oordeel van de jury's

Alle inzendingen zijn volledig beschikbaar op www.eowijers.nl

Ecocircle

Uit Emmen: R.H. Mulder, C. Groen

Door de beperkte omvang van de ingreep biedt de inzending een kansrijk en sympathiek perspectief. Het idee kan zonder veel impact in het bestaande, open landschap worden ingepast en is hierdoor eenvoudig te realiseren. In de vorm van dienstwoningen worden ecologische toezichhouders gehuisvest. De ronde bassins bieden een combinatie van agrarische productie, natuurontwikkeling en waterberging, en krijgen in hun eenvoud een grote betekenis. Het is wel de vraag waar de bewoners van de dienstwoningen gaan parkeren; dergelijke gedetailleerde opmerkingen roept de ver uitgewerkte inzending op.

Anderzijds komt het concept over als dwangmatig en niet in de regio geworteld. Het idee zou misschien zelfs beter in Zeeland passen dan in de Veenkoloniën. En is er wel behoefte aan nieuwe woningen in dit gebied, hoe mooi de locatie ook wordt? Per slot van rekening lost de inzending te weinig problemen op.

Document met vijf punten voor communicatie met de regio, een homepage voor een website (www.ecocircle.nl), persberichten en minisymposium.

Vrije vorm

Ruimte

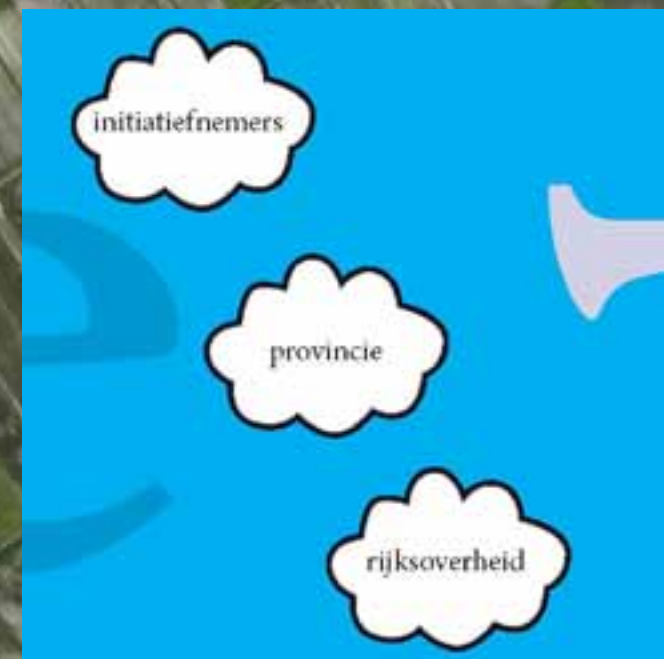
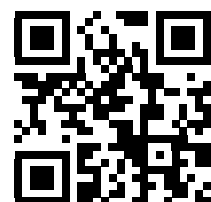
Uit Rolde: George van der Peet, Gert Veenhoven

De inzending poneert het gebrek aan waardecreatie als grootste probleem. Om dit probleem aan te pakken wordt voorgesteld om een 'denktank' op te richten. Ook wordt op een aardige wijze gepoogd het publiek te betrekken, zoals bijvoorbeeld met een Veenkoloniale sportvereniging.

Het is echter onduidelijk hoe de voorgestelde methode tot een valide oplossing leidt en welke oplossingsrichting nu werkelijk noodzakelijk is. Daarbij komt dat de voorstellen niet ruimtelijk en niet Veenkoloniën-specifiek zijn uitwerkt. Op het gebied van energie lijkt men de hoop te vestigen op zonnecellen en schapen... Helaas is deze bijzondere combinatie niet verder uitgewerkt.

De ondertitel van de inzending luidt: 'Krimp is een van de beste manieren om te innoveren.' Dat valt te bediscussiëren. Er had beter kunnen staan: 'Krimp is een van de beste aanleidingen om te innoveren'. De beeldtaal is evenwel fascinerend uitgewerkt. Zo zijn de panelen op zijn minst origineel leeg. De tekst in het essay is per pagina, wederom origineel, opgemaakt in de letters 'RUUMTE'. Al met al geeft de inzending weinig houvast ten aanzien van een voorgestelde propositie en blijft het bij leuke ideeën.

Vrije vorm Document met communicatiestrategie.

De beste-bal-theorie

DAAD Architecten bv, Beilen: Titus Mars
BBN adviseurs, Amerongen
Claessens Communicatie, Amerongen
G3 Advies, Culemborg

Dit is een verhaal à la Johan Cruijf: geniaal in zichzelf maar onbegrijpelijk. Enerzijds lijkt er een nieuwe vorm van proces te worden ingegaan, anderzijds is de interactie met de streek niet erg optimaal.

Het economische verhaal is interessant: kijk waar vastgoed de gemeenschap het meeste kost, en grijp daar in. Op die plek wordt het gesprek met de bewoners aangegaan. De focus op vastgoedmatch herbergt het gevaar in zich dat andere criteria, zoals leefbaarheid, uit het oog worden verloren. Hoewel de inzending geen hosanna zal brengen, geeft het instrumentarium aardig inzicht in de werking van de onderstroom.

“De ‘Beste-bal-theorie’ gaat er vanuit dat er steeds meerdere scenario’s (ballen) zijn waaruit de beste gekozen kan worden. Als die ‘bal’ gespeeld is, zijn er opnieuw keuzes te maken: Wat wordt de volgende stap?”

De methodiek is vastgesteld, maar het einddoel kan telkens anders uitpakken. Is dit vernieuwend of enkel modieus? Is een dergelijk open einde niet achterhaald en onwenselijk? Of zou dat toch wel kunnen werken? De jury vreest van niet: ook voor een open planproces zijn duidelijke kaders waar het proces zich binnen begeeft, uiteindelijk essentieel.

Beschrijving van het beste-bal-arrangement:
avondvullend programma om bestuurders, belangenorganisaties, programmabureau en stuurgroep de Veenkoloniën met elkaar in gesprek te brengen over lokale ideeën en initiatieven. Geanimeerd met een spel ‘klootschieten’.

Vrije vorm

Tussentijd

Royal Haskoning, Dennis Martens, Daan van den Berg (jvg), Ferdinand van Hemmen, Stefan Hikspoors (jvg), Padmini Kruitwagen (jvg), Anne Lammertink (jvg)

Een intelligente benadering van het probleem met een originele oplossing: de notie van tijdelijkheid. Op innovatieve wijze wordt duurzaamheid gezocht in het meegaan op golven in plaats van blind varen op continuïteit. Even geen grote ingrepen, voorlopig wordt rustig aan gedaan. “Wie baalt vertrekt maar...” Daarmee legt men zich neer bij het bestaan van krimp en ontstaat ruimte voor andere ontwikkelingen, zoals windenergie. Hoewel uit het motto ‘tussentijd’ ook zou kunnen worden opgemaakt dat men nog steeds droomt dat uiteindelijk alles weer bij het oude komt... Er worden zogenaamde ‘stretchzones’ aangewezen, “zowel in de linten als in de open landbouwvlakten”, waar kan worden geëxperimenteerd met kiemen voor nieuwe landgebruiksvormen. De oplossing om windmolens in bossen te zetten, is een goede combinatie: de molens worden enigszins landschappelijk ingepast en de bomen zorgen voor extra wervelingen en dus iets hogere prestaties. Dat is echter maar een klein effect. En een bos zal veel minder geluidsdemping veroorzaken dan de inzending stelt. De winst blijft dus hoofdzakelijk beperkt tot het visuele aspect.

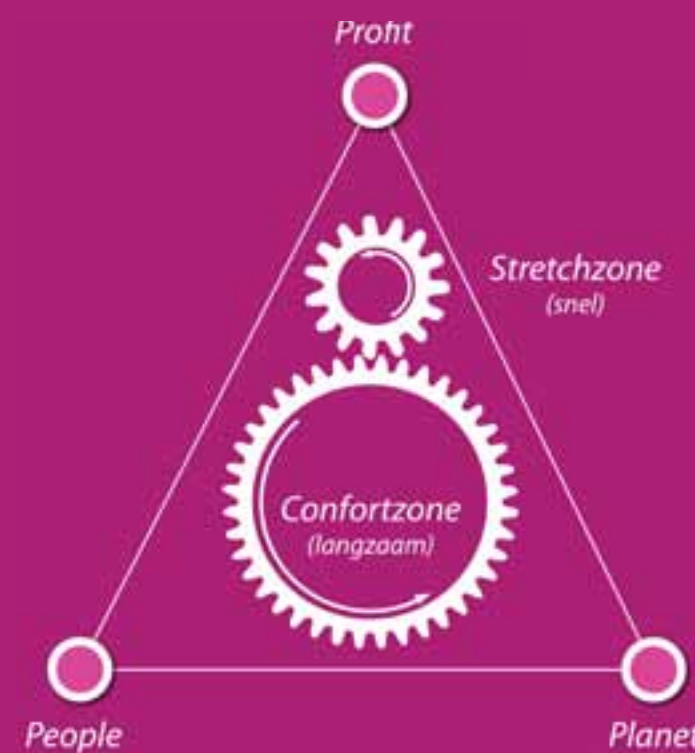
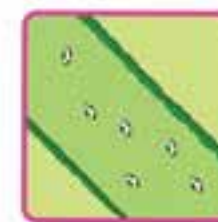
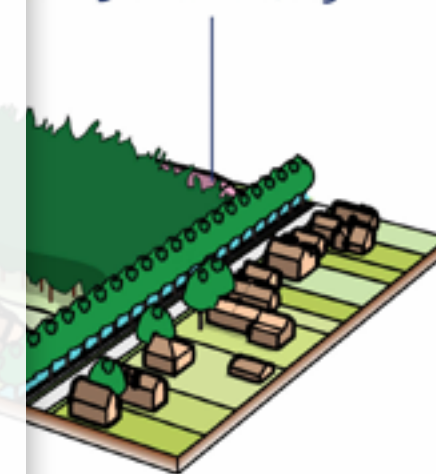
“Hier stuiten we op een dilemma: onze ‘duurzaamheidscultuur’ garandeert (althans ogenschijnlijk) welvaart en welzijn. Maar het tegenovergestelde, namelijk een ‘tijdelijkheidscultuur’ met als kenmerken: het risico, verantwoordelijkheid voor het eigen onderhoud, onzekerheid, pioniersgeest en improvisatie hebben we nodig als een middel om onze samenleving op termijn gaande te houden. Ter illustratie: we gedragen ons als een levensgemeenschap, bijvoorbeeld een beukenbos, dat aan het einde van de levenscyclus zich zelf niet kan verjongen omdat het niet beschikt over de pioniersvegetatie.”

Hoewel de ‘tijdelijkheid’ raak treft, is de inzending incompleet in de uitwerking. Een ruimtelijke zonering ontbreekt bijvoorbeeld. Doordat een ruimtelijke uitwerking ontbreekt wordt niet helder waar in het Veenkoloniale landschap de kansen liggen en waar interventies zouden moeten plaatsvinden. Wel biedt de inzending een herwaardering van ‘grote oplossingen’, zonder kleine initiatieven te schuwen. Door te stellen dat “een groot deel van de bestaande regels op het gebied van ruimte, milieu en economie [...] tijdelijk buiten werking [wordt] gesteld...” is de kans aanwezig dat verrommeling toeslaat. Door het ‘sjoemelen’ toe te staan kan wel inzichtelijk worden gemaakt hoe de regio op krimp reageert. Maar dat had dan wel beter gestructureerd gekund. Sturing ontbreekt nu vrijwel geheel. Een ander belangrijk minpunt: in de tijdelijke oplossingen wordt geen winst behaald en de overige oplossingen neigen eerder naar eeuwigheid dan naar tijdelijkheid. Zoals het voorbeeld van een zorgboerderij. Een periode van 25 jaar kan moeilijk als tijdelijk worden geïnterpreteerd. Dus een goed conceptueel plan, maar dit komt in de uitwerking niet tot zijn recht.

Vrije vorm

Dagboek van een fictieve bewoonster die via het prijsvraagproces zelf ook een ontwikkelingen in gang gaat zetten.

Energie boerderij

Brinta

Eelerwoude, Gerke Brouwer, Jantine Schinkelshoek
Buro Stek, Rodina Fournell, Bram Verhave
Verbeelder, Hoogveen: Oebele Gjaltema

De inzending ziet een aaneengeregen stelsel van moerassen voor zich, die "een alternatieve route naar duurzaam grondgebruik is, die de schoonheid van de horizon juist benadrukt. Ook dient het moeras als retentiebekken en zoetwaterreservoir." Op deze wijze wordt teruggegrepen op het oude mythische landschap van het veen. Maar wat wordt nu precies bedoeld met 'moerbouw'? Er lijkt een combinatie van moeras en recreatie te worden beoogd. Leveren moerassen niet veel hinderlijke insecten en broeikasgassen op? Is er geen keerzijde die belicht had moeten worden? Met andere woorden: weten de opstellers wel goed wat ze hier oproepen?

Het agrarisch erf wordt het nieuwe centrum in de comfortzone. Ook wordt landbouw goed als één van de hoofdpijlers van het gebied beschouwd. De krimpanalyse is enigszins raadselachtig, maar wel aardig.

"Gezien vanuit het (theoretische) aantal mensen dat de Veenkoloniën kan dragen (m.b.t. grondgebruik en aanhangende werkgelegenheid), is er nu een surplus. Wat we waarnemen als krimp is in feite een systeem dat een nieuw evenwicht aan het vinden is."

De Veenkoloniën worden geprezen om de woonomgeving. Het idee over een huizenmarkt is daarentegen aardig in een overspannen situatie, maar dat geldt hier nu juist niet. De leegstand zal uiteindelijk tot door iemand betaald moeten worden.

Ook in het grondgebruik klopt per saldo de rekening niet helemaal: energiebouw verhoogt het rendement per hectare niet, maar verlaagt het. De combinatie van moerassen met zonnepanelen klinkt weinig logisch.

"De comfortzone is het gebied, met zijn prachtige paradox van het dichte sociale weefsel gemengd met de enorme ademruimte die de bewoners hebben. Je kunt op elkaar terugvallen, maar niemand zeurt aan je kop!"

Toch biedt de inzending geen integraal of in detail uitgewerkt perspectief. De urgentie ontbreekt: waarom zou dit plan worden uitgevoerd en welke winst levert het op? Het is wel de enige inzending die een moeras oppert en daarmee terugkeert naar het veen...

Filmpje dat begint met een overzicht van plannen die óver de Veenkoloniën gemaakt zijn in het verleden en besluit met een voorstel van de inzenders om al deze plannen opnieuw te bekijken en samen met bewoners de 'krenten uit de pap te halen'.

Vrije vorm

De projectenfabriek

Companen, Arnhem: A.F. Klouwen, G. Wiebing,
L. Dekkers, J. de Witte

De inzending verzet zich fel tegen top-down-planning. Van de bevolking wordt verwacht dat zij door middel van het aangeven van wensen en initiatieven, onder andere op internet verzameld, tot nieuwe creatieve impulsen komt. De verbindingen wordt in de 'Projectfabriek' gelegd. Deze fabriek lijkt in bezit te zijn van een deus ex machina; hij is in ieder geval niet van de mensen. Een 'moderator' faciliteert het proces, dat wordt ingekaderd door een 'innovatieplan'. Dat klinkt weinig vernieuwend als de woorden tussen aanhalingstekens worden vervangen door 'bestuurder' en 'wet- en regelgeving'.

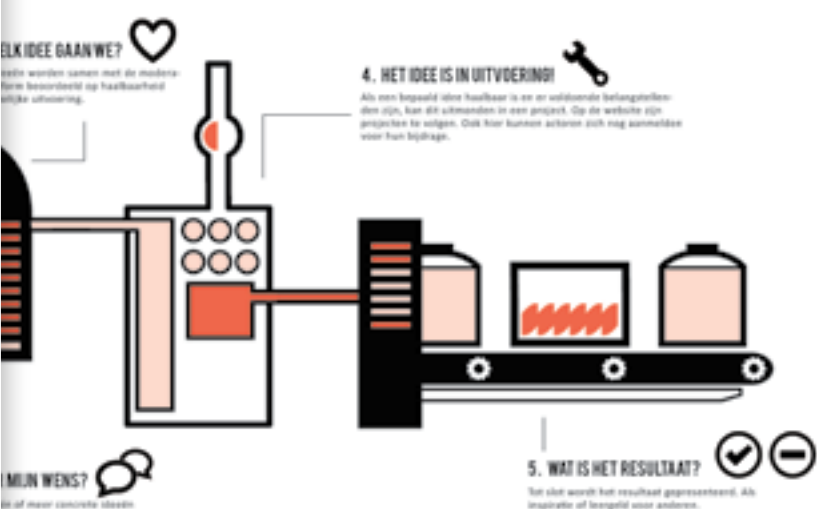
Door middel van deze uitdrukkingen bezigt de inzender een nieuw geïntroduceerde taal en is daarmee als communicatiestatement interessant. Er is, zoals gevraagd, sterk gefocust op de methode. Men zet zich impliciet af tegen de huidige gang van zaken, hoofdzakelijk tegen de gemeente. De voorgestelde methode lijkt goed te passen bij een industrieel landschap als de Veenkoloniën. Er ontbreekt echter een groots product uit de fabriek: het is te vrijblijvend of ideeën ook werkelijk tot draagkrachtige initiatieven leiden, oplossingen worden niet concreet gemaakt, zijn weinig innovatief, en interventies kennen geen volgorde. Een scala aan thema's wordt aangestipt, maar een oplossing wordt niet aangeraakt.

Hoewel er een goede, diepgaande analyse aan vooraf gaat en de procesarchitectuur uitvoerig is vormgegeven, ontbreekt het aan garanties voor succesvol resultaat.

Vrije vorm Document met idee voor een website.

waarbij oplossingen worden gezocht op dat het resultaat herkenbaar en gebieds-
water om wensen en ideeën te stimuleren,
activeren.
e gangen van de inhoud, en vanuit haar
heeft.
lokaal en regionaal ruimtelijk beleid.
PROJECTENFABRIEK VAN DE VEENKOLONIËN
en ideeën geuit kunnen worden,
Initiatiefnemers elkaar vinden en versterken.
• Een organisatie die zorgdraagt voor het functioneren van de fabriek; een
projectbureau.
• Een discussieplatform waar politiek, bestuur ontwikkelingen in de regio
(initiatieven, projecten en werking) volgen en werking van de fabriek evalueren
en omzetten in de RO-beleid.
VAN WENS NAAR REALISATIE IN DE PROJECTENFABRIEK VAN DE VEENKOLONIËN
De Projectenfabriek is de manier om van wens naar resultaat te komen. Dat gaat via
een paar stappen, die hieronder kort worden uitgelegd.

Nemo solus satis sapit

Beeckx adviseurs, Eindhoven: Frank Engelen, Sjoerd Swinkels
Monique van der Linden Fotografie, Monique van der Linden,
Treep Advies, Dorien Treep

Oftewel: nieuwe energie om tot bloei te komen. De inzending is origineel vormgegeven en het essay wordt ondersteund door fantastisch mooie foto's. De panelen verbeelden met name de methodiek, die per thema uitgaat van verschillende stroomrichtingen. De initiatieven uit deze stroomrichtingen uiten zich in bouwstenen, die de leefbaarheid dienen te verbeteren. De probleemanalyse ten aanzien van deze leefbaarheid ontbreekt echter.

Het watersysteem dient als drager voor de nieuwe bouwstenen, wat op aardige wijze nieuw leven blaast in het kanalenstelsel. Zo wordt een drijvende marktplaats geïntroduceerd om verdwenen voorzieningen te compenseren. Een leuk idee, maar waarom zou het een beter alternatief zijn dan de verdwenen voorzieningen? Veel andere bouwstenen zijn vooral gebaseerd op vergroting van het 'comfort'. Hoe deze gefinancierd worden is onduidelijk. Daarbij komt dat bij de vorming van initiatieven erg sterk wordt vertrouwd op kruisbestuiving en organische groei. In de inzending ontbreekt ook het ontwerp of de ruimtelijke notie. Daardoor blijft de basis van het idee (het vaarnetwerk) in de ruimtelijke vertaling beperkt tot enkele smalle vaartjes.

Er wordt uitgegaan van burgerinitiatieven die tot de bouwstenen leiden. De inzending laat in het midden hoe bewoners iets kunnen inbrengen, of hoe dat begeleid kan worden. Er is alleen ruimte voor initiatieven die aansluiten bij het watersysteem, en dat is te mager om de breedte van de problematiek aan te pakken.

Al met al zou de inzending door middel van een verdere – met name ruimtelijke – uitwerkingsslag interessant kunnen worden; nu blijft de essentie en urgentie van de propositie vaag. En dan stelt men als één van de oplossingen ook nog voor om een prijsvraag uit te schrijven...

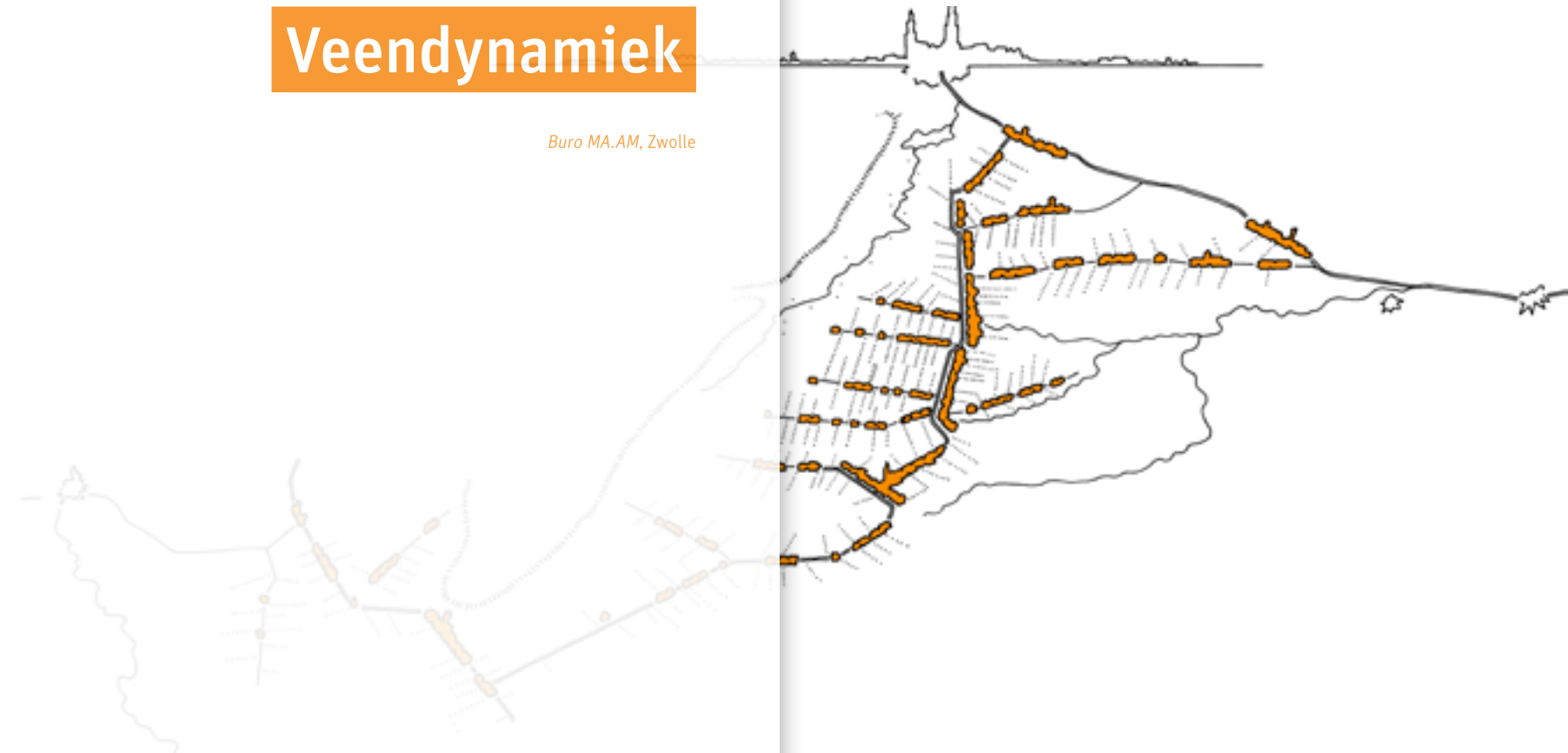
Printscreen van een startpagina van een website. De website heeft als doel om inspiratie te bieden, een platform te zijn voor verschillende partijen, en hun ideeën en ontmoetingen te faciliteren, alsmede een link te zijn naar de sociale media.

Vrije vorm

Veendynamiek

Buro MA.AM, Zwolle

Het eerste paneel van Veendynamiek opent met een fraaie analyse, waarin de ontwikkeling van de Veenkoloniën in de tijd is uitgezet en eindigt bij het 'Funda-landschap' in de huidige tijd. De inzending is gefocust op de woningmarkt: door op een slimme manier te slopen, wordt meer differentiatie in het gebied verkregen.

“Door inwoners de mogelijkheid te geven te verhuizen, kunnen ze hun persoonlijke comfortzone opzoeken. Door deze bewegingen worden op termijn integrale gebiedsontwikkelingen mogelijk gemaakt.”

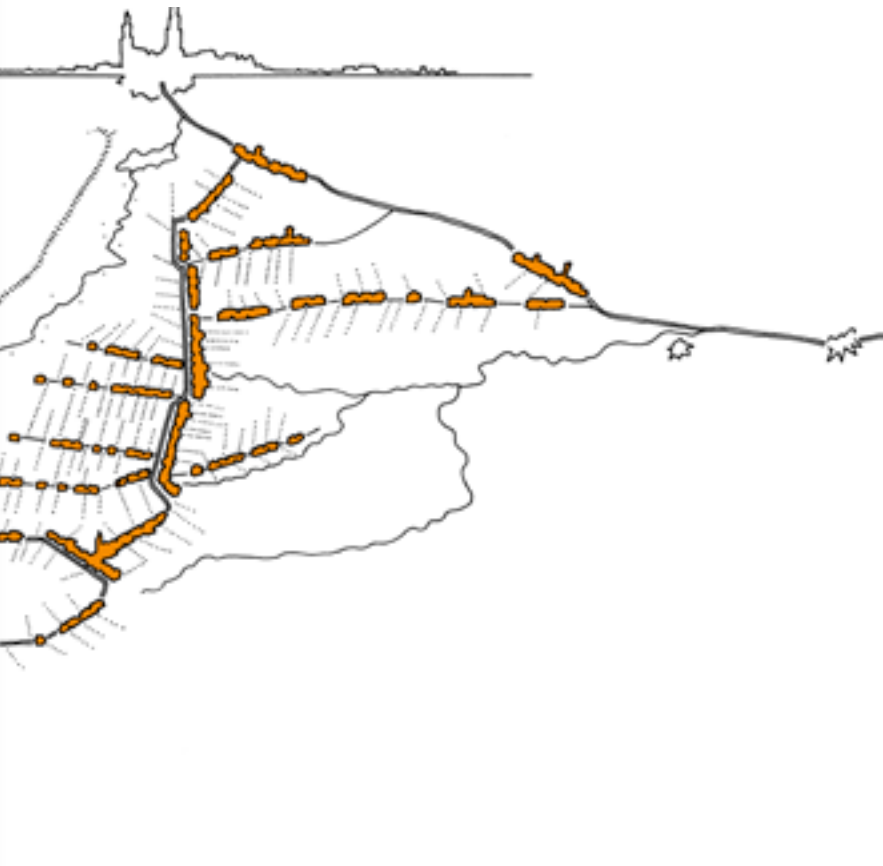
Zo kan het strategische landschap van weleer worden getransformeerd tot het democratische landschap van de toekomst.

De financiering van het project vindt plaats door middel van een fonds dat wordt ondergebracht bij een 'Veencorporatie'. Het is onduidelijk waarmee het fonds in eerste instantie gevuld wordt en of het bij meer sloop dan koop uiteindelijk ook haalbaar is. Vanuit de landbouw en energieopwekking zou een bijdrage in het fonds gestort moeten worden, maar wat levert dit deze sectoren op? Het zou om een bedrag met vele nullen gaan. En wordt waardeverlies daarmee geaccepteerd? Hoe pakt deze corporatie met palet van regelingen uit?

De inzending is gefocust op krimp en de aanpak van lege woningen. Daarmee is één aspect uitgewerkt, met leuke tekeningen, maar worden andere opgaven amper aangestipt.

Vrije vorm

Drie affiches, waarvan twee een reclame zijn om aan te sluiten bij de Veencorporatie en de derde 'Gekocht door de Veencorporatie' verbeeld.

Nait soezen moar doun

SAB, Arnhem: Arjan van der Laan, André Cools (jvg), Anneke van Sonsbeek, Barbara van Dijk, Rimbaud Lapperre, Jurian Heerink (jvg), Tim Strikers, Jaap Margry, Marjo van Lierop (jvg), Wim Lavooij, Jos van der Mark

Het plan is nadrukkelijk geënt op de wateropgave. Het watersysteem wordt zorgvuldig in de landschapsstructuur ingepast. De landbouw- en energieaspecten zijn helaas minder goed uitgewerkt in de analyse. Er lijkt een soort proeftuin voor landbouw en energietechniek te worden voorgesteld. De ideeën dienen te landen in de dorpen, waarmee een soort 'doe-het-zelf-landschap' ontstaat. Dreigt het plan daarmee niet in een spagaat tussen de lokale plannen van individuele burgers en de regionale uitwerking van een watersysteem te komen?

Krimp wordt door de inzending geaccepteerd. De schaalniveaus zijn met de termen micro, meso en macro goed in beeld gebracht. Het is echter onduidelijk hoe de voorstellen worden gerealiseerd. Het kan niet zo zijn dat enerzijds de overheid alle regels moet afschaffen en anderzijds bakken met geld moet investeren om waterretentie te bereiken. In het feit dat dorpsraden de ontwikkelingen zouden moeten opstarten schuilt een dubbele houding ten opzichte van de overheid.

Twee affiches voor gebruik in bushokjes, scholen en andere verzamelplaatsen van mensen. Daarnaast een website: www.naitsoezenmoardoun.nl. De website is een interactief communicatiemiddel naar de regio en bevat de inhoud van de inzending.

Vrije vorm

Onze machine

De Stuurlij stedenbouw, Amsterdam: Frank de Volder (jvg), Marijke Bruinsma (jvg), Rob Brink (jvg), (afgestudeerd/student AvB Amsterdam)

"Het landschap functioneerde als een goed geoliede machine; een symbiotische relatie tussen de mens en zijn landschap. Deze machine is na de ontginning in onbruik geraakt..."

Het Koppelhuis uit deze inzending is intrigerend, alleen al door de spitsvondige legenda, waarin de kleur van een initiatiefnemer correspondeert met kleurvlakken op de kaart. Interessant is ook dat de kaart veel wit bevat.

Maar tegelijk is het enigszins naïef om te denken dat alle problemen hiermee aangepakt kunnen worden. Waarom zou nog een fysiek koppelhuis nodig zijn, terwijl het digitaal veel goedkoper kan tegenwoordig? Daarnaast ligt de dreiging van willekeur bij de uitvoering op de loer. Wie gaat dat registreren, de 'Koppelaar'? De wateropgave is in de inzending een zwakke schakel, want daarbij is altijd regie op hoger schaalniveau nodig. Er worden een aantal redelijk originele combinaties voorgesteld, zoals verhuur van leegstaande woningen als werkplek voor zzp'ers of roulatiesysteem voor winkeliers. Het gemak waarmee leegstaande huizen zouden kunnen worden uitgewisseld, werkt mogelijk in een dichtbevolkt gebied als hartje Amsterdam, maar hier is juist het aanbod hoger dan de vraag. Wie zijn de stakeholders en zijn initiatieven rijp genoeg om samen te smelten? Initiatieven worden simpelweg gekoppeld zodat ze kansrijker worden. Daarmee heb je nog geen ontwerp. Enfin, het is een redelijk integraal plan, maar te abstract.

Vrije vorm Maquette van een koppelhuis met toelichting.

zelf
actualisatie

Made in de Veenkoloniën

ROM3D, Hengevelde: Willem Rienks, Rik Olde Loohuis
Alterra Wageningen UR, Edo Gies
Roosemalen en Savelkoul, Utrecht: William Roosemalen,
Allyson Mannsur
VPXDG, Amsterdam: Ruut van Paridon, Karen de Groot
Zelfstandig, Liezelotte Nagtegaal

De inzending biedt een lonkend perspectief voor ondernemend Drenthe en Groningen. De tekst zou in de brochure van de Kamer van Koophandel niet misstaan. Maar is dit echt innovatief voor de landbouw? Kunnen deze mooie bedoelingen waar worden gemaakt? Er wordt sterk ingezet op de ondernemingskracht van de landbouw. Het model van de Biobased Economy klopt, lijkt ondoordacht overgenomen van internet, en is niet ingebed of uitgediept. De motoren worden terecht in de landbouw gezocht. Maar wat betekent het voor de landbouwstructuur gezien inkomensval, windmolens, opvolgingsproces? Leidt dit tot opschaling naar een nog meer bedrijfsmatige landbouw? De landbouw lijkt (nog meer) los te komen staan van de MKB-bedrijvigheid en woonfunctie in de linten.

Andere aspecten blijven te veel links liggen. De verwijzing naar de piramide van Maslow in de analyse typeert krimp nog wel goed als grootste risico voor de 'vrijheid en zekerheid' van mensen. Er wordt echter niet verteld wie de investeringen gaat betalen. Er wordt ook niet ingegaan op gevolgen van krimp of bereikbaarheid.

Het middelste paneel geeft een aardig beeld hoe er in een lintbebouwing kan worden vernieuwd en verdund. Dat maakt echter nog onvoldoende duidelijk wat de landschappelijke winst is van het plan. Er is eenzijdig gericht op ondernemen, waarbij de landbouw dragend is voor de bedrijvigheid en niet voor het landschap.

Bestaat uit drie voorzetten: 1) een fictief artikel voor het Nieuwsblad van het Noorden voor 12 februari 2012; 2) Een fictieve bijdrage voor website Ministerie van EL&I voor november 2012; 3) Een fictief bericht voor www.ontwikkeldeveenkolonien.nl en Ter Apeler Courant.

Vrije vorm

Springfields

Ecorys, Rotterdam: Jan Rutten, Gerlof Rienstra, Michel Briene, Gerard Molenaar
Vista, Amsterdam: Pieter Veen, Rik de Visser, Roel Wolters, Giovanni van Heusden,
Craig McLean, Pim Kupers, Lingjuan Zhang.
Aequator, Dronten: Michiel van Amersfoort, Sanne Diek.
Theo Baart Fotografie, Hoofddorp: Theo Baart. WOWW, Groningen: Patrick Boom

Een eerste reactie is: 'dit kan niet'. Ronde vormen in het meest rechthoekige landschap van Nederland? Maar de originaliteit van de inzending verrast eveneens en blijft daardoor hangen. Doordat de ondergrond in de Veenkoloniën zo kunstmatig en vlak is, kan een dergelijke precisielandbouw juist hier en vrijwel nergens anders in Nederland. De bijna Amerikaanse vorm van landbouw past ook qua schaal tussen de lintstructuren en de rationalisering past in de historische ontwikkeling van de Veenkoloniën. De onbruikbare marge wordt benut voor natuurontwikkeling, recreatie, windturbines en plaagregulatie. Zo ontstaat tegelijk een groen netwerk. Wel is de niet-effectieve marge erg groot, namelijk ruim 21%.

In de fraai getekende inzending wordt een grote sprong voorwaarts gemaakt, waarbij de landbouw andere zaken in het kielzog kan meezuigen. De agrarische rationalisering vergt wel een forse verbetering van het watersysteem. Jammer dat deze cruciale rol van het grondwater niet is benoemd, te meer omdat de inzending spreekt van een grondwaterstandsaling van 1,5 tot 2 meter in de zomer. Is dit ook in relatie tot verdroging van natuurgebieden gebracht? De grondwaterstand op de Hondsrug of in het Bargerveen zal gegarandeerd beïnvloed worden. De ronddraaiende kraanarmen worden niet alleen voor bemesting en beregening gebruikt, maar ook voor zaaïen, ploegen en oogsten. Dat laatste lijkt minder rendabel, omdat dit een extra verzwarend van de constructie vergt terwijl de activiteiten in één jaar maar weinig voorkomen. Je zou verwachten dat er een combinatie met het gebruik van sensors zou zijn gemaakt, aangezien 'sensor valley' op een steenworp afstand ligt (bij Assen). Bij dit arbeids- en kennisintensieve systeem wordt uitgegaan van een toename van de werkgelegenheid, onder meer omdat de hoogwaardigere techniek onderhoud vraagt. Het vergt wel grote investeringen, die enkel haalbaar zijn als er geen extra investeringen voor het watersysteem nodig zijn. Over niet-agrarische zones als de lintdorpen en de beekdalen is eveneens nagedacht. De inzending is daarmee breder dan enkel de landbouwkundige kant. Over het proces dat tot deze rationalisering moet leiden, wordt echter niet gesproken. Ook de krimpproblematiek wordt niet echt aangepakt.

De inzending is radicaal in haar voorstel: productie wordt leidend gemaakt. De aanpak lijkt top-down, maar als het economisch aanslaat in de regio kan één stakeholder er al mee aan de slag. Het wordt op dit moment zelfs al in praktijk gebracht. Grootschalige inpassing zou een enorme ruilverkaveling vereisen. En grote invloed hebben op het landschap! Met de rationalisering wordt ook een derde periode van braakligging, meer mest en gewasbescherming geïntroduceerd. En als bewoners krijg je ruim 21% 'rommelzone' cadeau. Wil je dat in deze regio, of wordt het paard van Troje hiermee binnengehaald?

Vrije vorm Afgesloten website (www.springfields.nl) met de panelen, het essay, een fotoreportage en mogelijkheid tot reactie, aanmelden en meepraten.

Groene coöperatie

LAP Landscape & Urban Design, Rotterdam: Sander Lap, Barend Mense, Agnieszka Zborowska, Ida Stople

De analyse start à la Koolhaas: zo steekt de wereld in elkaar... Het bovenste schema van de analyse is bijvoorbeeld intrigerend: als gevolg van de zoveelste crisistijd breekt in de Kondratieff-curve nu (na landbouw, industrialisatie, diensten) de periode van 'duurzaamheid' aan. De historische analyse plaatst daarmee krimp in perspectief: in 2007 was weliswaar een piek, maar het grootste gedeelte van de ontginningsgeschiedenis deed de Veenkoloniën het met veel minder mensen. Daarmee is echter niet elk probleem evengoed begrepen. Het concept is verwoord als: 'Initiatief naar capaciteit'. "De in het verleden gemaakte plannen blijken te radicaal voor uitvoering. Er is behoefte aan een directe koppeling tussen uitvoering en ontwerp en daarmee ook koppeling realisatie door lokale partijen. De bewoners vragen om: 'eenvoudige ingrepen waar weinig geld voor nodig is'. Toch zijn de opgaven groot en de ambities hoog. Deze paradox menen wij te kunnen tackelen door in te zetten op initiatief naar capaciteit. De grootste ruimtelijke opgave is het ontwikkelen van een robuust duurzaam watersysteem, daarna volgt het leefbaar houden van de dorpen en de regionale energievoorziening. Verfijning van de recreatieve infrastructuur en verduurzaming van de boerenbedrijven en woningen kan relatief eenvoudig." Daarmee wordt terecht niet op alles tegelijk ingezet, terwijl de aanpak wel breed is. "Hoe koppel je alle individuele kleine wensen aan een regionale toekomstvisie? De twee hoofdvragen, het condensereren met de interne actoren of het heruitvinden samen met externe actoren van de Veenkoloniën, versus het behouden of accelereren van verandering." Vanuit deze vier scenario's wordt tot een zonering van de Veenkoloniën gekomen, met elk een andere snelheid, dynamiek en regelgeving.

"De ruggengraat van de Veenkoloniën is het Stadskanaal. Ten oosten van Stadskanaal, waar de grond armer wordt, ontstaat ruimte voor ecologische en kennisintensieve innovatie door de lokale ondernemers met internationaal succes." Deze ruimtelijke zonering is vertaald in het logo van de inzending. De waterstructuur is stevig aangegeven, waar "langs de Hondsrug kansen liggen voor het Waterschap om samen met agrariërs een duurzaam robuust watersysteem te creëren". Waar de wateropgave ruimschoots wordt behartigd, voorziet de energieopwekking slechts in een kwart van de uiteindelijke behoefte. Het idee van de 'coöperatie' wordt verder niet helder uitgewerkt: wat is hier de noodzaak van? Het idee van een bureau met één leidende figuur lijkt te gaan uitmonden in een traditionele top-down-benadering. Toch zou het proces duidelijk gefocust kunnen zijn doordat de vrijheid per zone is verbonden aan thema's. Het blijft uiteindelijk onduidelijk hoe de procesarchitectuur in totaliteit is vormgegeven. De intrigerende posters zijn op het eerste oog moeilijk te doorgronden, en hadden een goede handleiding kunnen hebben als het essay meer adequaat was geschreven.

Eerste idee voor een website.

Vrije vorm

Coop de Veenunie

SVP architectuur en stedenbouw, Amersfoort: Paul van Kerkoerle, Maartje Luismans, Mark Huisman, Desiree Barends
City Consult, Amersfoort: Marco van Hoek
Zelfstandig adviseur, Leen Doeve
Adviesbureau Haver Droeze, Amersfoort: Jeroen Heij, Dick Haver Droeze
BUITEN bureau voor Economie & Omgeving, Utrecht: Jeroen Laro, Martijn van den Berge

infrastructuur

- linten
- spoor
- uitbreiding spoor
- snelweg
- kanaal
- natuurlijke waterloop

initiatieven

- pilotprojecten

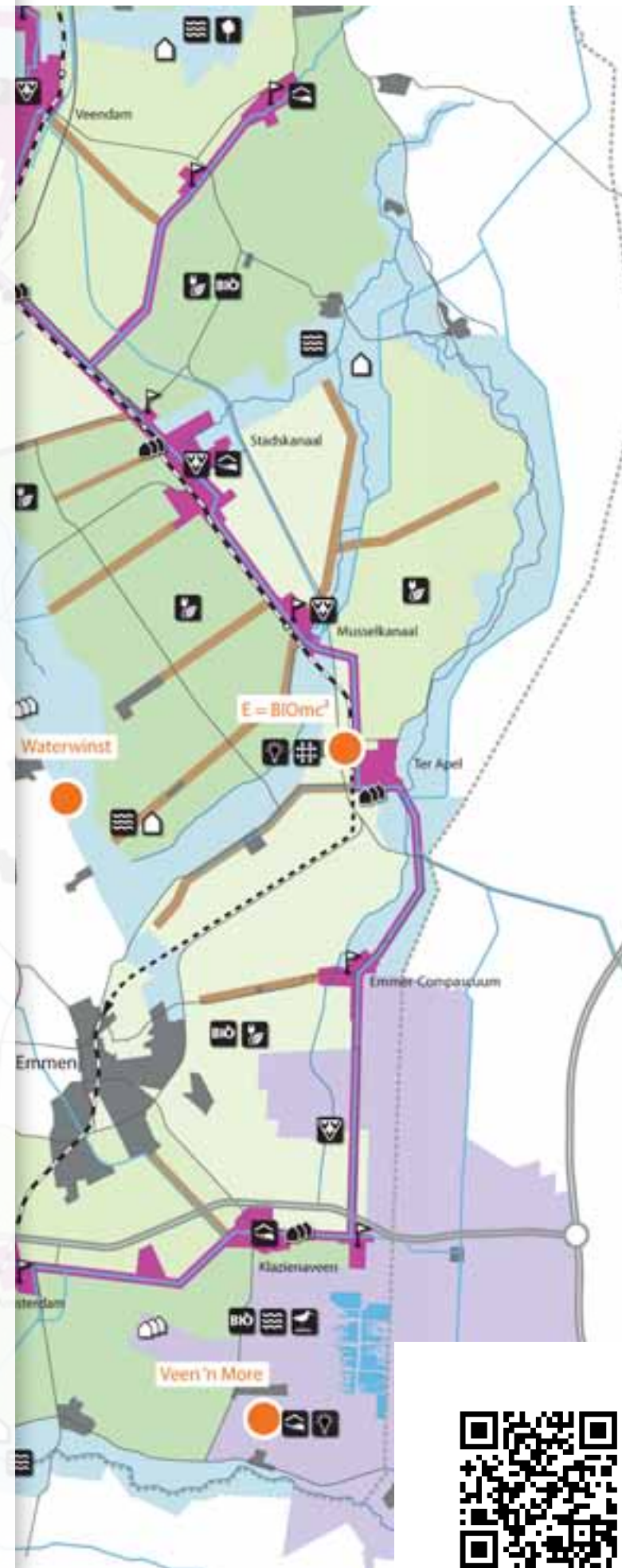
WONEN & VOORZIENINGEN

Uit de aanleg van een nieuw OV-systeem straalt een echte klassieke, ingenieurwaardige inzending. Er wordt onderscheid gemaakt tussen de 'ruggengraat', productiegebieden, hoogveenreservaten en beekdalen, waarbij iedere zone eigen kansen kent. De investering wordt in de ruggengraat geconcentreerd. Daarmee wordt een sterk ruimtelijk concept neergezet en worden een aantal ingrepen op hoog schaalniveau voorgesteld. De verschillende bouwstenen worden op een intelligente wijze gecombineerd. Dit vergt wel grote interventies van de overheid. De inzending biedt perspectief op zowel een methode om samen zaken te doen, als op een ruimtelijke landing.

Het verdienmodel is niet realistisch, ook omdat de achterkant van de medaille onbenoemd blijft: wie betaalt het? De contributie voor de coöperatie zou enorm hoog worden, de verplaatsing van woningen en bedrijven naar de ruggengraat brengt zeer hoge kosten met zich mee, de financiële aspecten van 'waterwinst' worden onvoldoende uitgewerkt. 'AH to stay' is een aardige vondst en de kwelgebieden zijn goed bedacht. Er wordt een appél op goed burgerschap gedaan en er worden economische motortjes verwacht, maar dat alles blijft gestoeld op verwachting. En wat zit er voor de ondernemer in? De houding blijft top-down, ook al is het nu niet de overheid, maar 'Coop de Veenunie'. Kortom: een integraal plan! Hoewel de inzending niet briljant in tekening is gebracht. Er zitten veel goede, maar geen exceptionele ideeën in.

Vrije vorm

Website (www.veenunie.nl) en een ring met visitekaartjes.

Vrijland

*Bokkers van der Veen Architecten, Rotterdam/Ede:
Tom Bokkers, Joep van der Veen, Terpsichori Latsi
Adviseurs: Maarten Veerman (Witteveen & Bos)
Noortje Damen (Provincie Zuid-Holland)
Chris Roorda (Drift)*

Een kwalitatief en integraal plan, op klassieke Eo Wijers-leest geschied. Mooi gepresenteerd ook, waarbij door middel van schitterend ambachtelijk handwerk de lagen ondergrond, water, energie, natuur en comfortzone over elkaar heen zijn geschoven. Er is duidelijk een ontwerpershand te zien, met name op de panelen. Het verhaal is moeilijk met één keer lezen te doorgronden. De beelden brengen meer associaties met zich mee.

De dieldeling van het gebied als een gemeentelijke herindeling gebaseerd op de landschappelijke ondergrond, is leuk. Maar sluiten de oplossingen hierop aan? Er ontstaat in ieder geval landschappelijke differentiatie. En de opschaling geeft lucht. De voorbeelden zijn consistent uitgewerkt. De energiepopwekking wordt fraai in Noordwest-Europees perspectief geplaatst. Wanneer zoveel windmolens in de Noordzee worden geplaatst, zijn de turbines in de Veenkoloniën zelfs niet meer nodig.

De participatie is getrappt vormgegeven, waarbij de crux ligt in het veiligstellen van bovenregionale en regionale belangen alsmede behartiging van de lokale belangen. In de 'Veenarena' worden de verschillende belangen tegen elkaar uitgespeeld, in een open gesprek. Is dit niet al een beproefde methode, die reeds in de jaren '70 voor stadsvernieuwing werd gehanteerd? Het proces lijkt ook los te staan van de analyse en het ontwerp. Zo worden aan de gemeentelijke herindeling meer ruimtelijke implicaties verbonden dan aan de Veenarena. De filosofie wordt gebezigd dat de transformatie vanzelf een keer komt en dat de genoemde methode dan kan worden benut om de transformatie in goede banen te leiden. Een voorgesteld open proces à la de Veenarena past ook niet bij een al zo gedetailleerd uitgewerkte plankaart, waarop voor vrijwel elk perceel een programma is uitgedacht. Het is daardoor nog niet duidelijk hoe de transformatie wordt bereikt, waarmee juist een belangrijk deel van de gevraagde methode ontbreekt.

Website (www.veenarena.nl) met o.a. youtube-filmpjes van geïnterviewde bewoners, informatie over de inzending, twintig volgers en actueel twitter-verkeer.

Vrije vorm

Eat your view

Team Felixx, Amsterdam: Michiel van Driessche (jvg), Deborah Lambert, Joost de Wit, Sander van der Ham

Om een zelfvoorzienende landbouw te bereiken is een zeven-slagstelsel geïntroduceerd. Door de minder vruchtbare grond is een drieslagstelsel namelijk niet haalbaar. De zeven verschillende gewassen brengen landschappelijke variatie – en een zekere huiselijkheid. Tegelijk brengt het veel werk met zich mee. De inzending vangt aan met een spetterende analyse, waarin de netwerkanalyse uitvoerig is doordacht. Eat your view heeft dan ook het meest uitvoerige essay van alle inzendingen.

“Als testlab kunnen de Veenkoloniën een nieuw landbouwmodel ontwikkelen, waardoor ze niet enkel hun eigen probleem aanpakken, maar werken aan een mondiale opgave.” Daarbij ligt de kans om regionaal de kringlopen te sluiten. De biologische productie wordt gezien als goed alternatief voor de huidige aardappelteelt én er wordt uitgegaan van een landbouw die footloose is. Het gaat over grote bedrijven, zodat er tegelijkertijd werkgelegenheid wordt gecreëerd. Er wordt een koppeling gemaakt met grote bedrijven als Avebe en Suikerunie, alsmede met energie (biobased glastuinbouw), zorg en wellness in bedrijfsmatige clusters. De Veenkoloniën lijken in eerste instantie buiten de mondiale vervoerstromen te liggen, maar de bulk zal per schip (via Eemshaven) en over de snelweg (merendeels naar Duitsland) toch wel zijn weg naar de markt vinden. Het type productie lijkt verwant aan de stadslandbouw, terwijl de stedelijke context hier ontbreekt. En er worden juist veehouders bediend, zodat er van de huidige akkerbouwers een grote omslag wordt gevraagd. Er wordt uitgegaan van een drie maal zo hoge productie in het nieuwe stelsel. Dat lijkt niet reëel. Anderzijds leent het gebied zich in principe uitstekend voor een dergelijke grootschalige ontwikkeling. Hoewel, is het hele gebied van de Veenkoloniën qua ondergrond homogeen? Uit de kaart lijkt de methode over het gehele gebied toepasbaar, ongeacht bodem- en grondwaterverschillen. Het is evenwel de vraag of per gewas een andere grondwaterstand, op zo korte afstand van elkaar, mogelijk is. Hoewel de Veenkoloniën al sterk zijn gerationaliseerd, is de ontwikkeling wel een draai in de compleet andere richting. En dat kost veel geld. Kortom, er zitten nog veel haken en ogen aan de landbouwkundige uitwerking. Het is wel een ontwikkeling die op kleine schaal kan worden opgepakt, bijvoorbeeld nabij een stad, en zou een oplossing bieden voor de monocultuur.

Naast de landbouwkundige aspecten kent de inzending een sterke ingreep in de infrastructuur. Zo wordt er voorgesteld om een aantal rondwegen af te sluiten of af te waarderen, zodat het verkeer (weer) door de dorpskernen gaat. Op gebied van economie, ecologie en sociale aspecten is het een steekhoudende analyse. Krimp en burgerparticipatie komen echter amper aan bod. Het is daardoor de vraag of de gewone Veenkoloniaal iets voor dit koerswijzigende perspectief voelt. De inzending neigt naar monomaan. Het lijkt alsof men begint met de bouw van een kathedraal zonder nog te weten waar je aan het eind op uitkomt.

Vrije vorm Boekje met een uitgewerkte communicatiestrategie.

Soulifewolf

Dennis Gudden, Alex Sievers, Dennis Heins, Wout Arets, Aukje van Hoeckel, Rodi van der Horst, Rutger Oolbekkink, Tom Hagemans, Mike Werner

De fraai vormgegeven panelen worden op een speelse manier ondersteund door de krachtige figuur van Hagrid en een subtiel hennepplantje. De beelden spreken voor zich, waardoor het ontbreken van tekst weinig stoort. In de inzendings zitten originele gedachten, die zich onder meer uiten in de quotes:

“Dieren in een natuurlijke omgeving zijn het mooist” of
 “Mocht er zo’n auto vast komen te zitten is er altijd wel een
 trekker in de buurt om hem los te trekken”.

Er spreekt een nuchtere, enigszins cynische houding uit. En het getuigt ook van esthetiek met lef en humor: er steekt zeker ook wel schoonheid in het 'down-the-drain gaan'. Er wordt een extreem scenario neergezet, waarin de Veenkoloniën een natuurpretpark worden dat op een nichemarkt in de entertainment is gericht. In een deel van het gebied komen de dieren uit de Emmense dierentuin vrij rond te lopen. Interessant is de krachtige en verfrissende stelling tegen de noodzaak van stedelijke voorzieningen in het gebied. Ook de ruimtelijke zonering in drie juridische regimes is boeiend. Het maakt benieuwd naar uitwerkingen voor de ruimtelijke afscheiding tussen de 'wilde' en de 'geciviliseerde' wereld.

De communicatie is uitvoerig uitgewerkt in een paneel dat – voor de verandering – volledig is gevuld met tekst. De posters zijn vervlochten met QR-codes om direct te kunnen doorverwijzen naar een webadres, zoals LinkedIn, Facebook of Twitter. Of de streek ook brood zal zien in de plannen is de vraag. Er wordt een zo extreme krimp voorgesteld dat die niet realistisch is voor dit gebied. Mogelijk dat deze voor meer lege gebieden in de VS, Oost-Duitsland en delen van Frankrijk kan gelden. In die regionen zijn inderdaad succesvolle ecologische initiatieven met wolven te vinden. Ondanks de frisse blik op de regio en de radicale cultuuromslag hinkt de inzending te veel op één wel heel radicale gedachte. Als er bijvoorbeeld paarden in plaats van wolven had gestaan was de inzending ineens een stuk minder irreëel.

Website, twitter account, facebook account, LinkedIn pagina, dia uit presentatie, en korte toelichting op communicatie apart meegestuurd. QR codes op de panelen verwijzen naar bestaande tekst, beeld en geluidsfragmenten.

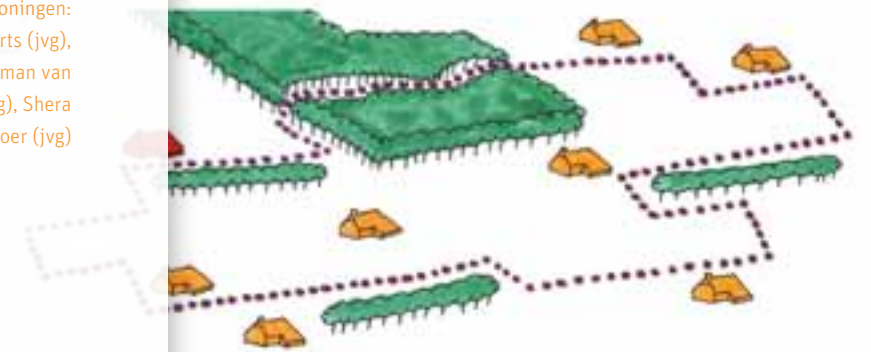
wRO

Hanzehogeschool Kenniscentrum Noorderruimte, Groningen:
Andries van den Berg, Emiel Bulder (jvg), Mariska Everts (jvg),
Femke Heythekker, Bartelee van der Meer (jvg), Herman van
Os(jvg), Judith Scharff (jvg), Michel Spekrijse (jvg), Shera
van den Wittenboer (jvg)

Het essay is op bijzondere wijze vormgegeven op een pagina van een bekende regionale krant, die in de afbeelding te zien is.

Het essay is op bijzondere wijze vormgegeven als één pagina van een bekende regionale krant, terugblikkend op de zeven jaar dat bureau WRO (wij regelen het onderling) actief is geweest. Helaas ontbeert het essay daarmee ook een boodschap: er ontbreekt analytisch inzicht en een concrete uitwerking. De 'koelanderij' en 'agrolanderij' zijn aardige vondsten, maar worden niet ruimtelijk uitgedrukt en staan niet ver van de reeds bestaande situatie. Energie, water, landbouw, wonen, etc. worden wel genoemd, maar niet geconcretiseerd. De voorgestelde methode is te veel gebaseerd op vertrouwen in vrijblijvende procesmomenten. Ook stelt de inzending dat minder bestemmingsplannen en minder regels beter zijn voor Nederland. Er wordt echter niet ingegaan op een beter alternatief.

Vrije vorm **Film.**

Doorgeven

De meeste van de laatste opgebouwde het
niet het de werking door de
gevoelens van de geïntel-
lentie van de voor de werking

Verspreiden

Probleem: zinkten eroderen op.
Uitgedroogd en uitgetrokken!
Zie ook oude waterpeilgegevens B10 & B12, B14 en B15.
Het graven van het kanaal, de verplaatsing van de
beplanting van de rivier was de vernieuwde
aanpak op de bestrijding van de beschadigde waterwaaier.
Zie ook de oude waterpeilgegevens B10 & B12.

Drenthe Groningen Drenthe

*Buro Rabijs, Lelystad: Arnold J. Rabijs, John A.J. Spee,
Maarten Engelberts, Iskander M. Dias, Erna T. Geleijnse*

De inzending geeft de geschiedenis een sympathieke draai. Om het gebied te ontginnen waren ooit 'monden' gegraven, waar lintdorpen als Valthormond en Exloërmond uit ontstonden. Bij de aanleg van het Stadskanaal op de grens van Groningen en Drenthe werd bepaald dat het Drentse gebied niet meer op het kanaal mocht afwateren. Zoals altijd bij grenzen bleef de achterdocht naar het volk aan de andere zijde bestaan.

Nu stelt deze inzending de gebroederlijke gedachte voor om de Drentse monden met bomen te beplanten, zodat het Groningse Stadskanaal minder hinder ondervindt van de windstoten. Deze bossen worden gecombineerd met windenergie en vormgevingsregels ten aanzien van de overlast van de windmolens. Dit alles is een sympathiek idee, maar qua onderbouwing te weinig uitgewerkt. Suggereert term 'monument' dat het gebied verder op slot wordt gezet? De procedurele organisatie met een gebiedsregisseur is weinig vernieuwend. En een nieuw bebouwingslint biedt zeker geen antwoord op de krimpproblematiek.

Presentatie die overeenkomt met de inhoud van de panelen.

Vrije vorm

Vliegwiel

*Atelier R – adviesbureau RBOI-Rotterdam bv, Rotterdam:
Guido van Loenen, Stefan la Grand, Jos Leijten
BGSV bureau voor stedenbouw, Arnoud Siemonsma,
Joris Vermeiren
Jelle Rijpma Advies, Jelle Rijpma*

Er wordt een aardige strategie neergezet en een aantrekkelijk doorzicht op de ontwikkeling van ruimtelijke kwaliteit geboden. De analyse is integraal en goed onderbouwd in het essay. Daarin wordt een hele set aan gedifferentieerde oplossingen voorgesteld, waaronder vijf vliegwielen: een veenboek, een kwartiermaker, een veenwet, veenkrediet en ketensamenwerking. De problematiek wordt goed geagendeerd en vertaalt in een 'regionaal testbeeld'. Water speelt in deze nieuwe inrichting een belangrijke rol. Hoe de groene diensten van de landbouw worden gefinancierd wordt echter niet belicht.

Het Veenboek als metafoor voor nieuwe oplossingen is aardig gevonden.

"Het denken vanuit zelfbeschikking en de schaal van het dorp is gericht op zelfstandigheid: niet onafhankelijk van anderen, maar zo min mogelijk afhankelijk van buitenstaanders." "De dorpscommissie creëert de eigen veendemocratie."

Het plan is daarmee enigszins positivistisch en in zijn streven autarkisch: de Veenkoloniën als vrijstaat. Als er maar wordt overlegd dan komt het wel goed. Er wordt te veel hoop gevestigd op een dialoog in de streek en zonder benoemde urgentie klinkt dat te vrijblijvend. En er wordt betwijfeld of de systematiek voldoende logisch, overtuigend en daarmee haalbaar is. De stok achter de deur ontbreekt: hoe wordt gegarandeerd dat ook werkelijk gebeurt wat moet gebeuren?

Vrije vorm

Een uitwerking van het Veenboek (variant op Facebook en eerste van vijf vliegwielen die onderscheiden worden in de inzending) is uitgeprint en als document meegeleverd. Dit houdt een digitale marktplaats in (ook wel: regionale vindplaats) waarin vraag en aanbod van materie en diensten in de regio bij elkaar worden gebracht.

Van onder opwaarderen

Urban research, development and design (Ur2D),
Heeswijk-Dinther: Will Groothuysen
WY.architecten, Huub Swillens, Sander Leistra, Ruud van
Ginneken, Philippe Rol, Loes Verdijseldonk
DOON-communicatie, Silvia Heijnen
Denktank, Roel Vanhout, Peter Geelen, Eric Willems

In de inleiding schrijft men: "De Veenkoloniën, alles lijkt gezegd, geschreven en getekend. De Agenda van de Veenkoloniën is vastgesteld. Waarom nog deze prijsvraag? Nog meer kaarten? Wat kunnen we beter dan onze voorgangers? De Veenkoloniën zijn uniek, maar kunnen ze als zodanig behouden blijven? Het gebied is een ontginningsmijn zonder dak, een groeve zonder verlatingsplan. Rijdend door deze Midwest van Nederland worden de borden "Te Koop" afgewisseld met "Windenergie Nee". Hoe maak je een comfortzone van een nimby-gebied? Hoe kan je mensen verleiden hier te blijven of zelfs terug te komen? Als de huidige trend doorzet, zal het gebied verder uit het aandachtsveld verdwijnen. Een radicale ommezwaai, met behoud van eigenheid en waarden is nodig om terug te keren in de spotlights van investeerders, ondernemers en bewoners."

Daarmee koppelt men op aardige wijze de Veenkoloniën aan de nimby-problematiek. De combinatie van landbouw, ecologie, waterberging en koeling is aardig uitgewerkt tot een landschappelijk beeld. Echter, dat nu juist in dit relatief lege gebied aan een dure ondergrondse oplossing wordt gedacht, is niet reëel. De voorgestelde energieopwekking is veel minder dan de opgave waar de regio voor staat. Uiteindelijk wordt krimp niet geaccepteerd, maar bestreden. Bovenal wordt beweerd dat er een radicale omzwaai nodig is, maar een uitwerking hiervan ontbreekt.

Website (www.vanonderop.nl) waarop bewoners, verenigingen en instanties vanaf 22 maart suggesties en ideeën kunnen plaatsen voor verdere uitwerking van scenario's en strategieën.

Vrije vorm

Aan tafel

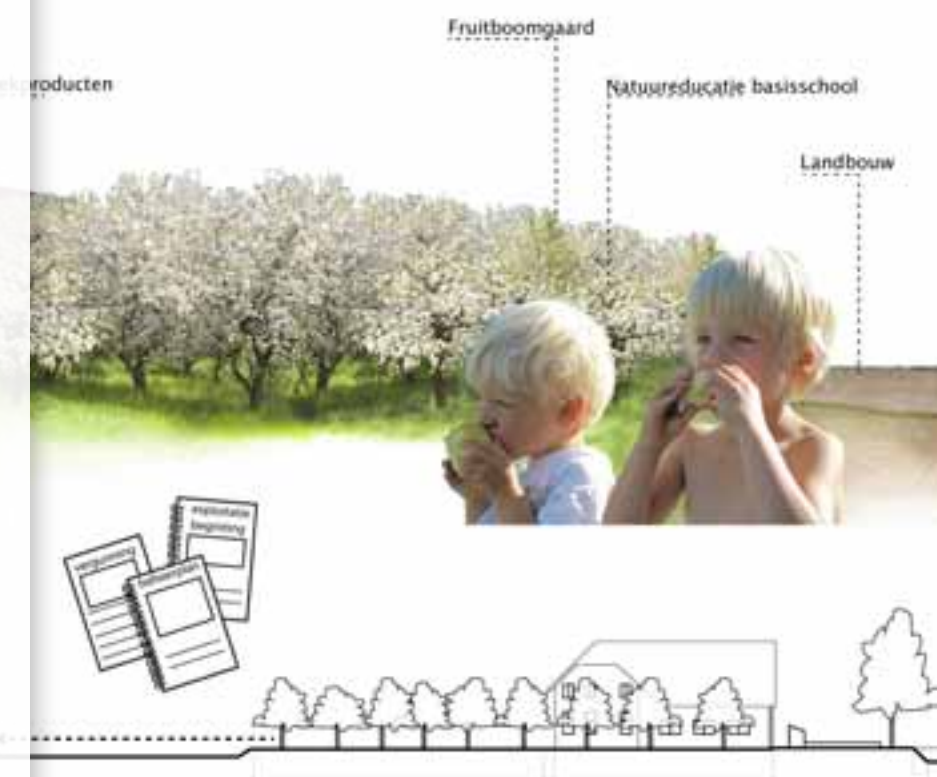
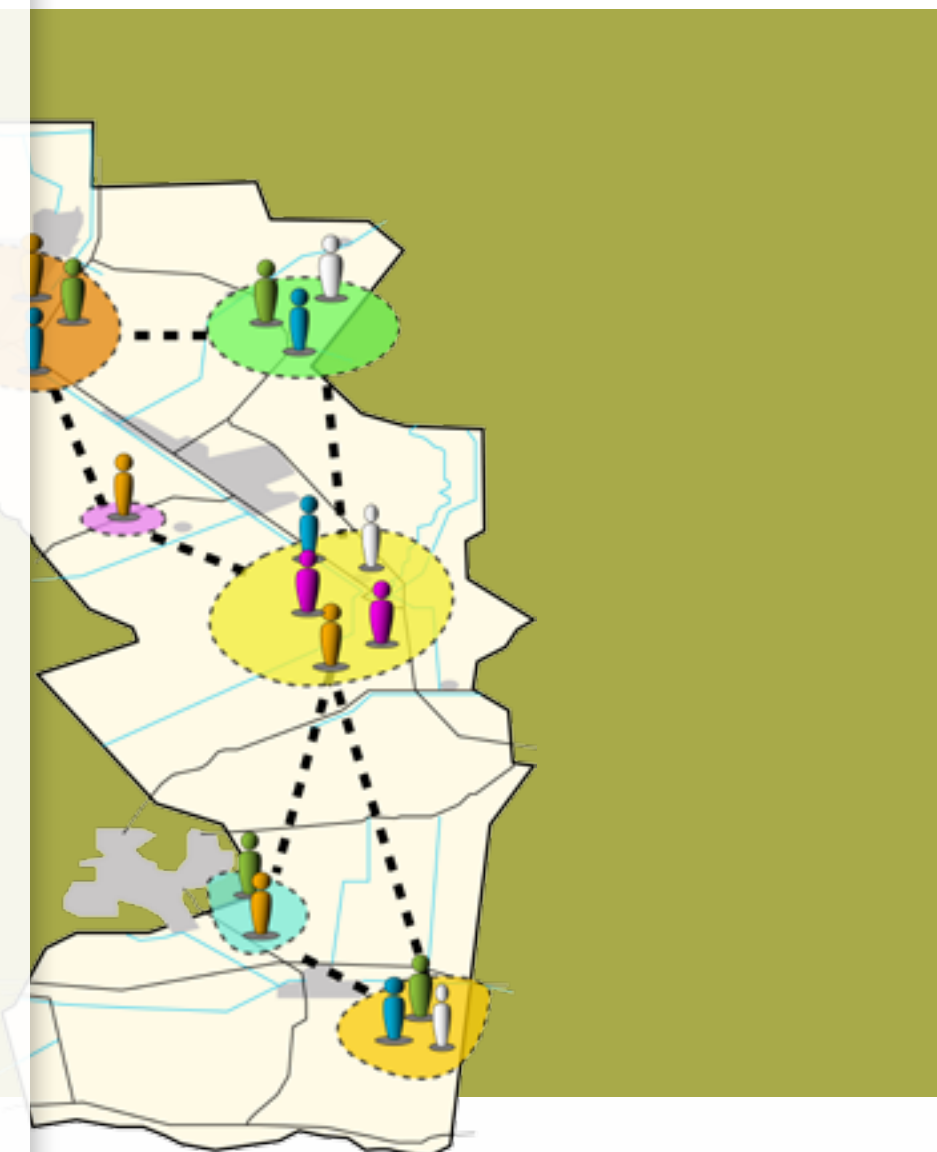
BTL Advies bv, Oisterwijk: Bart van der Westen, Anneke Rommers, Richard Hereijgers, David van Uden
Build Desk, Arnhem: Hanneke Zindel-Manders, Gerard Lappee, Kristel Jeuring, Chantal Tiekstra, Ad Hoogers, Theo Voskuilen

'Droomproject': De educatieve boomgaard

Er worden drie manieren van overleg onderscheiden: aan de Keukentafel, Overlegtafel en Ontwerptafel. Telkens wijzigt ook de rol van de ontwerper. De indeling in drie tafels om van onderop tot ideeën en initiatieven te komen, is sympathiek. Maar wordt er niet te veel uitgegaan van een centrale positie van de ontwerper in de problematiek? Het overleg dreigt daarmee in wensdenken te verzanden, want voorstanders van precare zaken als windmolens zullen niet snel aan tafel zitten.

Krimp en coproductie komen aan de orde, maar de rest blijft zich vaag aftekenen. De inzending stelt wel als één van de weinige op concrete wijze voor om het landschap kleinschaliger te maken, namelijk door aanplant van windsingels. Deze ontwikkeling wordt echter niet als landschappelijke drager opgepakt.

Vrije vorm Drie affiches.

Motto: weten, voelen, willen

NoordMaat, Groningen: H.P.M. Klabbers, P.A.M. Bakker,
M.B. Schöne

[illegible]

Het voorgestelde traject van klein naar groot is interessant en inspirerend. In de inzending worden letterlijk de touwtjes aan elkaar geknoopt. Door de kinderen als uitgangspunt te nemen is het een sympathiek idee. Het idee van een ommetje kan eenvoudig en snel tot uitvoer worden gebracht. In deze eenvoud is het plan charmant en kansrijk. In de oplossing worden echter de grotere vraagstukken niet geadresseerd en wordt te weinig in beweging gebracht om voor de regionale knelpunten soelaas te bieden.

Vrije vorm

Vrije vorm Fictief krantenartikel.

BUITENLUI

DE CONINCK/LE VOSSELMAN
DE INNOVATIE-LEADER IN NEDERLAND

EDITORIAL BOARD

De Veenkoloniën met elkaar verbonden

Uit Den Haag: Maarten Verbeek (jvg), Wouter Holtslag (jvg), Annelien Kapper (jvg), Tom Kraak (jvg), Margriet van Vianen (jvg)

Er kan niet alles overal, zo stelt men in een beknopt essay. Daarom wordt onderscheid gemaakt tussen een meer stedelijke ruggengraat en het agrarische, landelijke gebied. De HOV-lijn is daarvoor een belangrijke aanjager. Er wordt aan de knoppen 'bevolking' en 'landbouw' gedraaid; aan de rest wordt minder aandacht besteed. Daarmee is het programma voor de laag-dynamische zone weinig ontwikkeld en niet creatief.

De ruggengraat kent een sterk stedenbouwkundig programma, dat door clustering wordt bereikt. Hoe de verplaatsing van alle voorzieningen wordt gefinancierd, wordt niet duidelijk gemaakt. Ook niet welke voorzieningen uit de linten zullen verdwijnen. Daarmee is het een traditioneel ruimtelijk plan, zonder uitgewerkte proceskant.

De werking en urgentie van de multimodale knooppunten komt niet uit de verf. Een succesvolle HOV-lijn kan nooit uitkomen bij zoveel haltes in een nog altijd relatief dunbevolkt gebied. Daarmee wordt ook het juiste schaalniveau niet gevat. Daarbij komt dat concentratie geen goede oplossing is om de krimpproblematiek aan te pakken.

Interactieve website (www.verbondenveenkoloniën.nl) waarop bewoners en ondernemers hun ideeën kunnen plaatsen en zien wat er te doen is in het landschap. **Vrije vorm**

Geluk in de comfortscop

Uit Onstwedde: Jan-Willem Kok, Marjo J. Smit

km comfortzone

COMFORT WIJZER

COMFORT BLIK

COMFORT MOTOR

Verpaupering dreigt, mouwen opstropen, aan de slag!

De inzending maakt het statement dat 'geluk' meer een factor van belang zou moeten zijn bij toetsing. En met name in de Veenkoloniën. Door middel van een gyroscoop wordt gezocht naar een nieuw evenwicht tussen rood, groen, geel en blauw. In een essay vol levenswijsheden (en met bronvermeldingen) wordt een nieuwe meetstandaard voor geluk bepleit. Geen doemdenken maar een positieve blik. Oude methodes als de leefbaarheidsmonitor helpen daar niet in. Daarmee agendeert de inzending een mooie en nieuwe manier van waardenmeting. En het is op zich correct om te stellen dat krimpgebieden positieve gedachten nodig hebben. Men gaat het rustigeraan doen in plaats van mee in de vaart der volkeren. Zo wordt geothermie niet als een nieuwe vorm van energiewinning bedoeld, maar als een bron voor wellness. Over het geheel genomen is de opgeworpen oplossing slecht gefundeerd, inconsistent en niet ruimtelijk. Het is een soort schreeuw.

Vrije vorm Document met opzet voor serious gaming en een opzet voor een website.

8

Nabeschouwing van de vakjury

Verbreed het denkkader van patroon naar proces, van masterplan naar scenario.

De opgave vroeg van de deelnemers een methode uit te denken om de in de prijsvraag benoemde thema's (krimp, energietransitie en ruimtelijke kwaliteit) in de Veenkoloniën te realiseren. Dit is een vraag naar een innovatieve combinatie van ruimtelijke architectuur en procesarchitectuur.

De jury constateert dat we ons op dit moment in het denken over de ruimtelijke inrichting van ons land op een breukvlak bevinden. Van ruimtelijke planning die uitging van masterplannen die in korte tijd integraal gerealiseerd konden worden, gaat het nu om het zorgvuldig faseren van ruimtelijke ingrepen in de tijd. Er moet strategisch worden omgegaan met de schaarse middelen. Mogelijkheden om tussentijds bij te sturen moeten vooraf goed worden benoemd. Er moet ruimte zijn voor eigen initiatief en voor tijdelijk gebruik. En er moet een afstemming zijn tussen interventies die nu eenmaal van bovenaf en op de regionale schaal noodzakelijk zijn, en de eigen zeggenschap en pioniersgeest van de bewoners.

In de Veenkoloniën doet deze paradigmawisseling in de ruimtelijke ordening zich in hevige mate voor. Het was de uitdaging van deze prijsvraag om daar een nieuwe koers voor uit te zetten.

De verwachting van de jury dat dat niet eenvoudig zou zijn, is uitgekomen. Uit de eerste beoordelingsronde kwamen heel veel twijfelgevallen naar voren: plannen die wel een deel van de opgave oppakten, maar niet overtuigden in de combinatie. Dit bracht in de jury een levendig vakdebat op gang. Moeten we blijven vasthouden aan plannen die zich richten op ruimtelijke interventies, of volstaat een goed doordacht procesvoorstel? Is het niet defaitistisch om alleen de nadelen van krimp te verzachten en de streek geen nieuw perspectief te bieden? Het is toch onvermijdelijk dat je voor het oplossen van de waterproblematiek de overheid nodig blijft hebben?

De vakjury heeft met haar eindoordeel over de winnende inzendingen en met haar advies aan de streekjury over de realisatie van de projecten een statement willen maken naar de vakwereld en naar het beleid. Namelijk dat de vernieuwing van het regionale ruimtelijk ontwerp niet mogelijk is zonder daar op een slimme manier het sturen van processen in de tijd aan te koppelen: wat doe je wanneer, wat kun je nog uitstellen, welke ingreep brengt de bal weer aan het rollen? Dat is geen vrijbrief om niet meer over mooie en trefzekere ruimtelijke maatregelen na te denken, maar een oproep voor het verbreden van het denkkader van ruimte naar tijd, van patroon naar proces, van masterplan naar scenario.

Alle inzenders hebben begrepen dat alleen plannen die aansluiten bij de behoeften van de bewoners van de Veenkoloniën een kans maken om te worden uitgevoerd. 'Participatie' werd door iedereen genoemd, maar slechts door enkelen goed uitgewerkt. 'Zet mensen bij elkaar, en er komen mooie initiatieven uit' is een veelgenoemde strategie, die echter veel te vrijblijvend is. Het 'gewoon met mensen om tafel gaan zitten' volstaat ook niet. Er is een kader nodig, een economisch kansrijke strategie om het gesprek aan die tafel zinvol te maken. Het is belangrijk dat men met het voorgestelde proces weet in te haken op de specifieke problemen in dit specifieke gebied.

Het valt op dat in veel inzendingen de bewoners van de Veenkoloniën als slachtoffer van uitbuiting worden gezien, waarbij de voorgestelde strategie erop is gericht de gewonde patiënt met zachte hand en veel vrijheid te behandelen.

Naast 'vrijheid' wordt vaak het 'collectief' gesteld. Mogelijk werkt de coöperatie goed als verdienmodel, waarbij uit de samenwerking meerwaarde wordt gecreëerd. Er wordt dan een laag tussen de grote ondernemingen en de individuele ondernemer of burger gezocht.

Andere inzenders betogen dat de wilskracht en pioniersmentaliteit juist bij de boeren moet worden gezocht: 'Het gaat hier via de boeren lopen, die zijn de sterkste pioniers.' Diverse belangen die elders in Nederland ontwikkelingen tegenhouden, ontbreken in de Veenkoloniën.

Veel inzendingen richten zich sterk tegen de gevestigde orde: geen plannen, geen bestuur, geen regels. Door middel van een collectieve tussenlaag wordt een oplossing gezocht om de kloof tussen de overheid en de markt enerzijds en de burgers en kleine ondernemers anderzijds te dichten. Er bestaat een sterke behoefte aan een loket of koepel, die niet tot de overheid behoren, om de zaken te bundelen.

Dat is een interessante gedachte, maar het is wel zo reëel om uit te gaan van een zekere vorm van sturing door de overheid. Al was het maar vanwege efficiëntie en focus op urgente opgaven. Er is een rol voor de overheid weggelegd in het faciliteren van wat er wél moet gebeuren: met de durf om vakkennis over landschap, vervoerstromen, energieproductie en dergelijke als gereedschap in te zetten.

In de inzendingen die het accent op de ruimtelijke inrichting hebben gelegd, zijn er twee typen te onderscheiden: inzendingen die de optimale mix tussen proces en ontwerp proberen te vinden (integraal plan) en inzendingen die een slimme interventie voorstellen (een 'parelplan'). Zouden sommigen toch de juiste wonderbal te pakken hebben kunnen krijgen om alle problemen met één beweging op te lossen, of één idee zo grandioos hebben uitgewerkt dat de onachtzaamheid over andere thema's kan worden vergeven? De combinatie van vakmanschap in ontwerp en proces komt helaas in weinig inzendingen goed tot expressie. Sommige inzendingen weten wel een perspectief in de volle breedte neer te zetten, terwijl anderen juist verrassen op spitsvondige onderdelen.

De prijsvraaguitschrijving heeft aangegeven dat de Veenkoloniën niet op weer een nieuw masterplan zit te wachten. Daarmee is een uitdagende paradox opgeworpen: ontwerpers vragen op de regionale schaal van onderop te ontwerpen.

Het antwoord van veel inzendingen op deze vraag is ruime aandacht voor methodische aspecten. Als er al kaarten bij zitten, zijn deze vaak schematisch. De liefde voor het landschap van de Veenkoloniën bleef vaak te grof, te schematisch of geheel achterwege. Dat is jammer, omdat de schoonheid en de landschappelijke karakteristiek van de Veenkoloniën zo te weinig wordt benut. Het is ook jammer omdat het gevaar bestaat dat zonder inspirerend ruimtelijk toekomstperspectief het proces een vicieuze cirkel wordt, die oneindig kan voortduren. Uit een plan zou in ieder geval besef van de ruimtelijke problematiek en de ruimtelijke consequenties moeten blijken, ongeacht of de oplossing ruimtelijk is of niet. Er moet over de ruimtelijke aspecten zijn nagedacht, anders kan ook de uitvoerbaarheid niet worden beoordeeld.

Procesarchitectuur

Ruimtelijke plannen

Krimp, energie, water, landbouw

De kwalitatieve gevolgen van krimp voor het leven van de bewoners was een centrale opgave in de prijsvraag: wat zijn de oplossingen voor het maken van een regionale comfortzone? In de houding ten opzichte van krimp zijn in de inzendingen veel verschillen te constateren. Enkel inzenders accepteren de gevolgen van de krimp en gaan verder met de overige problematiek. Anderen hopen op een vliegwiel als gevolg van hun voorstellen (bijvoorbeeld voor het versterken van de economische kracht van de landbouw), waarmee de negatieve teneur zou kunnen omslaan in een positieve tendens.

Weer andere plannen doen aan ‘stervensbegeleiding’ en proberen zoveel mogelijk het leed van de bewoners te verzachten. Maar ‘dé bewoner’ van de Veenkoloniën bestaat niet: de oplossingen voor het gezin met de Opel Corsa werken niet voor het gezin met de Audi én Mini, en andersom. Naar de mening van de jury moet de oplossing worden gezocht in het accepteren van de onontkoombaarheid van de krimp en het faciliteren van nieuwe vormen van initiatieven. De jury heeft gekeken naar de uitvoerbaarheid van de plannen om de krimpproblematiek het hoofd te bieden, omdat het hier bij uitstek zal gaan om kleine stappen, die goed moeten aansluiten bij de demografische ontwikkelingen. Het heeft niet veel zin om te dromen over een grote toestroom van bewoners van buiten naar de Veenkoloniën; het is meer realistisch om ervanuit te gaan dat nieuwbouw op de ene plek sloop op de andere plek zal oproepen.

Waar het gaat om water, landbouw en energie zijn maar weinig inzendingen echt innovatief. Water is hier en daar ingezet om ruimtelijke kwaliteit te bereiken, bijvoorbeeld door vernatting en natuurontwikkeling in de beekdalen of door het toevoegen van vaarwegen. De loskoppeling van het watersysteem van de Veenkoloniën van de toevoer van het IJsselmeer wordt vaak genoemd, maar wordt meestal niet voldoende robuust opgelost. Er zijn weinig verrassende functiecombinaties met waterbeheer gemaakt.

Er is een aantal plannen dat inzet op een nieuwe toekomst voor de Veenkoloniën door de landbouw als economische motor te versterken. Dat sprak de jury zeer aan, omdat het ook goed aansluit bij innovatie die in de streek al gaande is. Het beeld van zeer innovatieve akkerbouw en tuinbouw leek verleidelijk, maar bleek bij nader onderzoek op problemen in het waterbeheer te stuiten. Voorstellen om de 7% braakligging en de noodzaak voor wisselbeheer te gebruiken om de landschappelijke kwaliteit te versterken, zijn interessant. Ook legden een aantal inzenders een goede link tussen agrarische vernieuwing en energieteelt, hoewel daar meestal geen werkelijk realistische berekeningen achter bleken te zitten.

Inzendingen die laten zien hoe de ruimtelijke en sociale draagkracht van het landschap als uitgangspunt is genomen voor wezenlijke energievoorstellen (al dan niet met windenergie), waardeert de jury hoog. Het is interessant om te zien hoe sommigen de energieopgave koppelen aan herinrichting van de agrarische erven.

Ongeveer een derde van de inzendingen besteedt aandacht aan windturbines als nieuwe vorm van duurzame energie. Naar de mening van de jury is het niet voldoende om windparken af te wijzen, omdat er geen maatschappelijk draagvlak voor zou zijn. Een goede argumentatie zou moeten ingaan op de draagkracht van het landschap voor grote windturbines en zou –als plaatsing van windmolens niet mogelijk wordt geacht–, met een goed alternatief voor duurzame winning van energie moeten komen.

Een nieuw element in deze Eo Wijers-prijsvraag was de opdracht om een communicatiestrategie op te stellen, waarbij men vrij was in de vormgeving hiervan. Dit leidde tot zeer diverse inzendingen: van websites en social media tot filmpjes, persberichten en flyers. Het meest markant en origineel waren nog wel het spel van De-beste-bal-theorie, de maquette van Onze Machine, de kalender van Wat weet een boer van saffraan en het dagboek van Tussentijd. En natuurlijk de regiosoap van Ondermekoar.

De ingezonden essays waren zeer wisselend in overtuigingskracht. Ze zouden over het algemeen een beter betoog kunnen bevatten. Nu zijn het vooral plantoelichtingen, die zich beperken tot een beschrijving en geen uitdieping van analyse, concept en implementatie bevatten. Daarmee waren de panelen vaak beter dan de essays. Evenwel blonken 7Sprong en Eat your view uit in hun goed geschreven essays.

Vrije vorm-
inzendingen

De essays

9 portretten van de vakjury

Rol van de vakjury
Sinds enkele jaren kent de Eo Wijers-
stichting niet alleen een vakjury maar
ook streekjury's. De vakjury is primair
verantwoordelijk voor de inhoudelijke
beoordeling van de inzendingen. Zij
beoordeelt de inzendingen ook op de
mate waarin radicale en baanbrekende
oplossingen worden geboden die
bijdragen aan innovaties op het gebied van
ruimtelijke kwaliteit in de regio.

Vakjury Yttje Feddes (voorzitter)

Landschapsarchitect. Directeur Feddes/Olthof Landschapsarchitecten.
Aangesteld als Rijksadviseur voor het Landschap van 2008 tot en met 2012.

“Toen ik gevraagd werd voorzitter te zijn en de prijsvraagthema’s –krimp en energietransitie– hoorde, was het wel even slikken. Dat waren nog nauwelijks besproken onderwerpen in het vakgebied. Tegelijk was duidelijk dat deze prijsvraag geen ‘business as usual’ zou worden. Voor de dialoog met de streekjury werd een meer gelijkwaardige verhouding voorgesteld, zodat de vakjury niet als orakel van buitenaf de toon zou bepalen.

Ik heb de afgelopen jaren in verschillende jury’s gezeten, maar deze was toch wel het moeilijkste. Dat kwam enerzijds door de vernieuwende vraagstelling, anderzijds doordat in de 36 inzendingen maar weinig direct afvielen of uitblonken.

Tussen de inzendingen zaten weinig ruimtelijke plannen. De opmerking dat geen plan werd gewenst, is blijkbaar erg letterlijk genomen; men had ook een weerwoord kunnen bieden door aan te tonen dat strategische ruimtelijke ingrepen of andersoortige plannen ook een valide ruimtelijk antwoord kunnen geven. Het lijkt wel of veel inzenders niet uit de voeten konden met het nieuwe type opgave, een regio zonder groei én het zich verplaatsen in de leefwereld van de bevolking.

Ik heb vooral gekeken of inzendingen iets nieuws in gang zetten. Dan komen ook plannen naar voren die zich helemaal hebben toegelegd op nieuwe vormen van landbouw, waterverbindingen of openbaarvervoersystemen. Voor mij is het grote contrast tussen het interieur (de linten) en de grote maat van het landschap typisch voor de Veenkoloniën. Het is een geconstrueerd landschap, waar andersoortige maatregelen voorstelbaar zijn. Een kunstmatig patroon als gevolg van een nieuw agrotechnisch systeem, zoals de kunstmatige landbouw van de Midwest in de Verenigde Staten, zou passend kunnen zijn. Het is in ieder geval geen landschap dat je in de ijskast moet zetten, het verdient dynamiek.”

Vakjury Kees Lever

Landschapsarchitect. Sinds kort directeur Plantaardige Agroketens en Voedselkwaliteit bij het ministerie van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie, daarvoor directeur Regionale Zaken bij hetzelfde departement.

“Ik heb speciaal gelet op de valkuil dat er alleen een methodiek is bedacht, terwijl een idee ontbreekt. Daarnaast dient een inzending de volle breedte van de complexiteit van de opgave te hebben begrepen. En mag dus niet slechts één invalshoek beslaan. In de loop van het jureringproces heb ik nog speciaal gekeken naar de voorstellen voor landbouw en biobased economy, omdat de landbouw de drijvende kracht is voor de verdere ruimtelijke en economische ontwikkeling van dit gebied. Door de aanpassing van het Gemeenschappelijke (Europees) Landbouw Beleid (GLB) zal de landbouw meer op eigen benen komen te staan. Toekomstscenario’s voor de Veenkoloniën zullen deze verandering dus expliciet moeten adresseren.

Eigenlijk is de gestelde opgave een onmogelijke: zij moet zowel methodiek als een ruimtelijke plan omvatten. Maar als het wel lukt, heb je iets moois te pakken!

Aan de jurering van de inzendingen is een uitgebreid traject vooraf gegaan, waarin tot een keuze van de regio en de opgave is gekomen. De Veenkoloniën blinken traditioneel uit in de pioniersgeest bij de mensen, waar ook in de inzendingen menigmaal aan wordt gerefereerd. Daarom is deze regio ook gekozen voor de prijsvraag: dynamiek zit in mensen.”

Stelling naar
aanleiding van de
prijsvraag¹

De toekomst van de landbouw is de crux, met drie richtingen: meerwaarde in de ketens creëren, productieverhoging en introduceren van nieuwe teelten, en het sluiten van kringlopen.

Nieuwe teelten kunnen daarbij het bedrijfsrisico verminderen.

(1) Lees meer over de stellingen van de vakjuryleden op www.eowijers.nl

Vakjury Renske Peters

Geograaf, met aandacht voor waterproblematiek. Directeur bij het Ministerie van Infrastructuur en Milieu met in portefeuille de topsector water.

“Vanuit mijn achtergrond let ik op de balans tussen de ruimtelijke en sociaal-economische kant. Daarnaast heeft de wateropgave mijn volle aandacht. Innovaties in de aanpak van de wateropgave zouden moeten kunnen leiden tot een economische impuls, ook voor de Veenkoloniën. Hoe wordt omgegaan met de afhankelijkheid van het IJsselmeer? Welke mogelijkheden zijn er om meer gebiedseigen water vast te houden? Welke nieuwe rol kan water vervullen bij het zoeken naar nieuwe economische dragers voor het gebied?”

Het valt op dat inzenders vaak het ruimtelijk plan als klassiek instrument afwijzen, en zelfs de ruimtelijke uitwerking weglaten. Voor de jury is dit een belangrijke wijziging ten opzichte van vorige prijsvragen. Maar wel zeer interessant om de context goed te begrijpen wat er aan de hand is en wat hier ook een succesvolle aanpak is.

De Veenkoloniën hebben als ‘koloniën’ al veel transitiefasen gekend en daarmee in het verleden al enorme sprongen gemaakt. Nu staat een nieuw tijdvak voor de deur.”

Door water langzaam door het gebied stroomafwaarts te laten lopen is er economisch en landschapelijk meerwaarde te creëren.

De kwestie is of we naar de toekomst toe kunnen blijven garanderen, zoals nu, dat er altijd overal aan de vraag naar zoet water zal moeten worden voldaan, dan wel dat we grenzen in het watersysteem bereiken en er een nieuw waterverdelingssysteem met een nieuw instrumentarium, zoals beprijzing, zal ontstaan.

Stelling naar aanleiding van de prijsvraag

Vakjury Anton van Hoorn

Stedenbouwkundige en onderzoeker op gebied van energie bij het Planbureau voor de Leefomgeving. Studie met name van energietransitie op macroniveau naar concrete ruimtelijke vormgeving.

“Ik heb een week vrijgeroosterd om de rijke oogst aan inzendingen op me te laten inwerken. Een inzending moet een valide ruimtelijke strategie ten aanzien van energietransitie bevatten. Het is eenvoudig om energieproductie in de ruimte neer te plemphen, zonder verder naar de kwaliteiten van het landschap te kijken. Veel inzenders hanteren de hypothese dat het landschap het energiedossier wel zal dicteren, maar deze bottom-up-strategie biedt te weinig soelaas voor de toegenomen vraag. Het kweken van biomassa alleen levert te weinig op en wordt niet een-twee-drie in het landschap opgenomen. Maar van bovenaf windmolens over het gebied uitstrooien werkt ook niet. Er moet echt een ontwerpstrategie aan ten grondslag liggen.

Twee strategieën lijken levensvatbaar: acceptatie dat de boeren zelf hernieuwbare energie gaan produceren, bijvoorbeeld met een turbine op eigen erf, waarmee de oplossing past bij het respect voor de ondernemer. En in het andere geval dat er nieuwe collectieven vanuit de streek ontstaan die hun stempel op het landschap drukken. Beide oplossingen komen in dialoog vanuit kleinschaligheid tot stand.

De ontwerpen moeten een uitspraak doen over energietechniek, en hoe je er daarmee weer een landschap van maakt. Zonder in vrijblijvende voorstellen te blijven hangen.

Uit de inzendingen blijkt een besef dat het grootschalige landschap ook redelijk grootschalige veranderingen kan dragen. Het veelgeprezen ondernemerschap mag echter niet tot een eenzijdig productielandschap leiden, ten koste van de leefomgeving.

De organisatie van de prijsvraag is duidelijk niet over één dag ijs gegaan. Het proces staat open voor iedereen, met voldoende rust en overzicht. Deze zorgvuldigheid, en bijvoorbeeld ook de betrokkenheid naar de afgevalen regio's, is lovenswaardig.”

Stelling naar aanleiding van de prijsvraag

Inpassing van windmolens is bovenal een sociaal-maatschappelijke opgave.

De opbrengsten uit energie van biomassa zijn te laag om in Nederland monofunctionele energiegewassen te telen. Wat zijn de fysieke dragers van de regionale belevingswereld, die beschermd moeten worden tegen windenergie?

Vakjury Enno Zuidema

Stedenbouwkundige, Directeur Enno Zuidema Stedebouw. In 1998 en 2008 won hij de Eo Wijers-prijsvraag, zodat het nu tijd was voor deelname aan de jury.

"In ben vooral geïnteresseerd in de omgang met het krimpvraagstuk en in de wijze waarop regionale opgave en plek bij elkaar komen. Met dat laatste doel ik op de spanning tussen de antwoorden op behoeften van bewoners en hun directe leefomgeving, en de vraagstukken die van een heel andere orde zijn, die traditioneel op het bordje van de overheid liggen. De vraag is daarbij wel op welke manier bewoners en ondernemers in het gebied een eigen rol kunnen spelen. Veel inzenders stellen bewonersparticipatie voor. Toch zijn er ook nog steeds inzendingen waarin het woord 'bewoner' of 'mensen' nauwelijks voorkomt. Dat is onvoorstelbaar.

Daarnaast blijkt het voor ontwerpers lastig om het eigen vakgebied op juiste wijze in te zetten, door de gebiedsspecifieke kwaliteiten en knelpunten bloot te leggen. Maakt de ontwerper alleen een ruimtelijke analyse? Hoe zet de ontwerper zijn kennis en kunde in, in een nieuwe situatie waarin het ontwerpen in dienst staat van de bewoners in een gebied? En welke rol krijgt het vakmansoordeel daarin, welk vakmanschap is daarin onderscheidend en verbindend?"

Geen blauwdruk is niet hetzelfde als geen plan

Een aantal inzendingen toont nadrukkelijk dat het mogelijk is om een flexibel plan te maken, zij stellen een aanpak of plan voor, dat in de tijd kan veranderen, waarin de invloed vanuit het gebied bepalend is voor de uitkomst.

**Stelling naar
aanleiding van de
prijsvraag**

Vakjury Annius Hoornstra

Planeconoom/planoloog, Adjunct-directeur Ontwikkelingsbedrijf Amsterdam. Ooit meegewerkt aan landschapsplan voor Noordoost-Groningen en deelgenomen aan de Eo Wijers-prijsvraag 'Het Lege Land'. Ziet lege kantoren in Amsterdam ook als een vorm van krimp.

"In eerste instantie heb ik erop gelet of men het verdienmodel heeft gebaseerd op wereldwijde bewegingen, gekoppeld aan de lokale landschapsstructuur. Je kunt namelijk niet zondermeer zeggen: omdat er in de wereld honger is gaan we hier meer aardappels kweken. Er moet op logische wijze worden beredeneerd waarom iets wordt gedaan.

De proceskant blijkt nog erg lastig: weinig inzendingen weten uit te stijgen boven het niveau van de goedbedoelde amateur. Het is wel zeer fraai om te zien dat een inzending ook een verhaal van geluk uitdraagt, want geluk kan ook bij krimp. Vanuit tevredenheid en acceptatie komt men tot hele andere plannen dan vanuit een gefrustreerde focus op het algemeen gemiddelde. Krimp is namelijk niet met een reguliere houding op te lossen.

Oplossingen moeten ook dicht bij de streek staan. In de Veenkoloniën zie je, net als overal, dat sommige politici zich richten op de beleidslijnen uit Den Haag en daardoor de binding verliezen en zich laten leiden door een mineure stemming."

**Stelling naar
aanleiding van de
prijsvraag**

Wordt participatie heruitgevonden of lukt het niet de goede bedoelingen die horen bij elk planproces te ontstijgen?

Vrij naar Scheafer: van een plan kan je niet eten.

Vakjury Hans Broess

Stedenbouwkundige. Voormalig directeur BügelHajema adviseurs, sinds kort gepensioneerd. Eerder al verschillende keren betrokken geweest bij Eo Wijers-stichting.

“Ik ben zo onbevangen mogelijk begonnen: eerst de essays doorgelezen en daarna de posters bekeken. Want als je plaatjes gaat kijken, ben je zó verkocht. Het is geweldig om te merken hoe inzendingen je in enkele vlotte stappen, zonder uitgebreid voorspel, tot de essentie leiden. Een dergelijke directheid is vrijwel atypisch geworden in onze bureaucratie. Je krijgt zomaar 36 inzendingen cadeau, waarin zoveel rijkdom zit dat het je ontroert. Een kleine usb-stick blijkt een weldaad aan digitale informatie te bevatten, waar ik twee weken lang rustig op kon studeren.

In de prijsvraagopgave is om een methode gevraagd, maar voor dergelijke procesarchitectuur is amper een taal beschikbaar. Er zijn geen woorden voor; die taal moet nog ontstaan. Maar het is ook architectuur!

De Veenkoloniën lijkt soms in een typisch soort slachtofferrol te vervallen: decennia geleden zijn de pioniers als slaven vernederd en geplunderd, door eigen volk, om energie te winnen en later land te ontginnen. Daarmee kijkt men nog steeds getraumatiseerd naar de toekomst. Het is ook niet zo dat men nog pionier is: men wàs pionier. Nu moet men dader worden en dat kan met de Eo Wijers-prijsvraag.”

Er ligt in de geschiedenis van de Veenkoloniën veel (onverwerkt) leed. Waarom?

Het is dus vanwege deze specifieke locatie dat de paradigmawisseling eerder plaatsvindt dan verwacht.

Stelling naar aanleiding van de prijsvraag

Vakjury Bertine Steenbergen

Directeur Burgerschap en Informatiebeleid, Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. Lange tijd binnen het ministerie betrokken geweest bij het thema krimp.

“Voor mij was het vooral belangrijk dat inzenders de krimpproblematiek goed hebben doorgrond. In sommige inzendingen tracht men nog steeds krimp te bestrijden. Terwijl een enkeling het effect in de breedte oppakt, als integraal vraagstuk van zorg, wonen, economie, leefbaarheid, etc.

Ten tweede kijk ik naar de wijze waarop ze bewoners en bedrijven blijvend betrekken bij de planvorming en de uitwerking. Enkele inzendingen schieten met de participatie hun doel voorbij en zien geen rol meer voor ontwerp of overheid weggelegd en lijken wel alleen maar de individuele wensen te willen volgen. Maar daarmee alleen los je de problematiek niet op en dat beseffen inwoners best. Het gaat om een goed samenspel van ontwerper, inwoners, maatschappelijke organisaties, bedrijven en overheden.

De mentaliteit in het gebied is gelukkig goed en niet te complex: niet te lang praten, maar met elkaar aan de slag. De gemeenschapszin is een positieve kracht. Top-down of high-tech-oplossingen zullen hier niet aanslaan, zoals menigmaal is benadrukt.

Het is mooi om te zien hoe de prijsvraag een zorgvuldig voortraject heeft gekend, dat multidisciplinair en met betrokkenheid van de streek is voorbereid. Het is ook zeldzaam dat bij een prijsvraag de juryleden zoveel tijd spenderen in het doorspitten van de oogst.”

Stelling naar aanleiding van de prijsvraag **Krimp is een gegeven, met economische effecten die vaak worden genegeerd**

Ondernemers, groot en klein, zijn dus net zo belangrijk voor het participeren in de plannen als de inwoners. Ook de ontwerper is onderdeel van een netwerk in plaats van een onafhankelijke instructeur.

10 portretten van de streekjury

Rol van de streekjury
De streekjury bestaat uit prominente en deskundige personen uit de prijsvraagregio. Zij adviseert de vakjury onder andere over de mate waarin de inzendingen aansluiten bij lopende planvorming en kunnen rekenen op draagvlak bij de bevolking in de regio. Daarnaast kijkt de streekjury naar de concrete uitvoeringsaspecten en de wijze waarop de bevolking en de belanghebbenden in het proces zijn en worden betrokken.

Streekjury Leontien Kompier (voorzitter)

Burgemeester Vlagtwedde

"Ik voel mij zeer betrokken bij de toekomst van de Veenkoloniën en niet alleen omdat een gedeelte van mijn gemeente in de Veenkoloniën ligt. Ik heb een aantal jaren de Agenda Veenkoloniën mogen leiden en met deze bagage kon ik naar de inzendingen kijken.

Het Veenkoloniaal gevoel, krimp, betrokkenheid van de bevolking en de uitvoerbaarheid van de voorgestelde methodiek zijn voor de streekjury de belangrijkste criteria geweest. De inzendingen zijn zeer stimulerend, ze leren je met andere ogen te kijken.

Transformeren kan ook passen bij het Veenkoloniaal gevoel. Dit hebben we in het verleden al vaak genoeg moeten doen. Het is evident dat een transformatie voor de Veenkoloniën nodig is om een gezonde toekomst tegemoet te gaan. Wellicht dat we dit Ondermekoar doen, door Samen te Pionieren of met een nieuw Veennet! Daarvoor gaat de streekjury zich ook komend jaar inzetten.

Streekjury Jacob Bruintjes

Wethouder Borger-Odoorn.
Geboren en getogen in Oude Pekela.

"Bij zo een moeilijke opgave kan je niet verwachten dat alles er goed in zit. Daarom was het belangrijk eerst onze eigen focus op de criteria te formuleren. Het Veenkoloniaal gevoel stond voor mij dan ook voorop. Ja, dit is een moeilijk meetbaar begrip, maar het gaat ook vooral om een gevoel dat bestaat uit een mengeling van trots, saamhorigheid, onafhankelijkheid en verbondenheid met het gebied. Een visioen hoort niet bij het Veenkoloniaal gevoel, dat is te veel gekoppeld aan vergezichten. Als het woord Veenkoloniën niet in een inzending voorkomt, valt ie bij mij al af. Ik heb genoten van nieuwe begrippen zoals in de 7sprong "de wet van de stimulerende achterstand". Die heb ik sindsdien al vaker gebruikt."

Streekjury Hans Hoekman

Voorzitter Raad van Commissarissen AVEBE.
Woont in Odoornerveen.

"Ik heb in het begin erg moeten wennen aan de opzet en het taalgebruik rond het gehele proces van de Eo Wijers-prijs. Vaak heb ik gedacht 'wat bedoelt men precies?' of 'wat wil men eigenlijk zeggen?'. Het zal er ongetwijfeld mee te maken hebben dat ik in mijn dagelijkse omgeving gewend ben veel concreter bezig te zijn. Boodschappen verpakken in een creatieve mix van woorden is daar minder aan de orde.

Mij is opgevallen dat veel inzendingen goed scoren op één of twee van de vier puzzelstukjes. De andere stukjes zijn dan vaak op basis van algemeen maatschappelijk geachte 'correcte' trendontwikkelingen en met minder diepgang ingevuld. Wellicht dat juist daarom een mix van de winnende inschrijvingen en de genoemde parels de meeste kans heeft op een succesvolle uitvoering. Waarbij het mijns inziens belangrijk is dat bij een bottom-up-benadering ook een bottom-up-taalgebruik hoort, anders ben je het puzzelstuk bevolking al kwijt voordat je begint.

Oh ja, tot slot. Ik geloof niet in het feit, zoals een redelijk aantal inzendingen veronderstelt, dat na de aanpassingen van het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid in 2014 de landbouw in de Veenkoloniën moet worden 'gereset'. Het gebied biedt zeer goede mogelijkheden voor grootschalige, efficiënte en innovatieve landbouw en zijn agribusiness".

Streekjury Yvonne Turenhout

Directeur-bestuurder STAMM CMO, het kenniscentrum en adviesbureau voor de sociale sector in en buiten Drenthe.

"Tijdens het proces was ik vooral onder de indruk van de betrokkenheid, het enthousiasme en de trots van de bewoners in het Veenkoloniale gebied. Dat zij in grote getallen aanwezig waren bij de Veenmarkt is heel positief en biedt een mooie basis voor daadwerkelijke realisatie van de meest aansprekende en kansrijke Eo Wijers-ideeën. Bij vele inzendingen sprak de methode mij aan, vooral de concepten waar het om slimme systeemdynamieken en netwerkenbenaderingen ging. Conceptueel bieden die mooie innovatieve benaderingen van de opgave in het gebied. Toch valt een aantal af omdat de praktische toepasbaarheid en uitwerking nog onvoldoende bleken. Aansprekend waren ook de voorstellen gebaseerd op de coöperatiegedachte; bijzonder kansrijk als innovatie voor de krimpopgave."

Streekjury Marjon van der Meer

Eigenaar jongerenbegeleidingsbureau 2nd chance.
Woont in Stadskanaal.

"Ik was echt verrast door alle inzendingen. Ook als een niet-deskundige zie ik vele mogelijkheden. Ondergronds boeren! Dat is toch briljant! En Ondermekoar moet je gewoon doen, zonder excuses, gewoon doen! Voor mij was de haalbaarheid belangrijk, gaat er daadwerkelijk wat mee gebeuren? Kansen voor jongeren zag ik ook een paar keer langskomen, ook in sommige inzendingen die niet in de prijzen vallen."

Streekjury Harry Kremer

Algemeen directeur woningcorporatie Acantus.
Woont in Ter Apel.

"Ik heb veel ervaring opgedaan met het hele proces rond Ganzedijk. Toen na de massale protesten van de bewoners samen is opgetrokken met die bewoners, kwamen we op realistische en uitvoerbare plannen. Je kunt niet anders dan samen met de bevolking aan oplossingen werken. Daarin moet de synergie zitten. Dat geldt ook voor de Veenkoloniën. Ik heb bij de beoordeling van de ingezonden plannen dan ook vooral gelet op de synergie tussen burger, overheid en andere betrokken partijen, maar ook op de uitvoerbaarheid."

Het hele proces heb ik overigens als zeer boeiend ervaren, waarbij het delen van inzichten vanuit ieders vakgebied en achtergrond heel leerzaam is."

Streekjury Norbert Veldkamp

Plaatsvervangend directeur Waterleidingmaatschappij Drenthe.

"We vonden de opgave zo leuk bij de Waterleidingmaatschappij Drenthe, dat we ons het liefst zelf als deelnemer hadden willen inschrijven, ware het niet dat ik in de streekjury werd gevraagd, een eervolle taak. Deze prijsvraag was een bijzonder interessant proces, waarin verschillende werelden elkaar beter leerden kennen. Dat alleen al is belangrijk, maar het gebied verdient een mooi vervolg op deze prijsvraag.

De methodiek die tot ontwikkeling leidt, is hier belangrijker dan de thema-uitwerking, die ook later op te pakken is. Ik denk dat met de keuze voor meerdere prijswinnaars en het uitlichten van een aantal pareltjes er een mooi palet aan kansen is overgebleven. Wat mij betreft moet het puzzelstukje water nog verder worden uitgediept. Water moet een natuurlijke drager zijn voor ruimtelijke ontwikkelingen. Maar laat nu het gebied zelf het stuur eerst overnemen."

Streekjury Klaas Wijnholds

Hoger Technisch Onderzoeker Wageningen University and Research Centre. Woont in Valthermond.

"Zo'n inschrijving als Springfields is heel mooi om te zien en landbouwkundig prima. Er zijn weinig plekken in Nederland waar je dit grootschalig zou kunnen toepassen. In de Veenkoloniën wel. Dergelijke kansen voor de landbouw heb ik ook bij sommige andere inzendingen gezien. Meestal leverden de landbouwinnovaties wel veel discussie op. Past dit bij de Veenkoloniale ruimtelijke kwaliteit? Ik ben daar echter niet zo bang voor. De Veenkoloniaal zal niet toestaan dat er zomaar iets met zijn landschap gebeurt, dat bewijst de hele weerstand tegen windenergie wel."

Streekjury Helmer van der Wal

Lid Dagelijks Bestuur Waterschap Hunze en Aa's.

"Voor mij is geen enkele inzending volledig ingegaan op de opgave. We hebben dan ook veel discussie gehad over de mogelijke combinaties van inzendingen. Zo kun je gemakkelijk VOC met Veennet combineren. Daarom kan ik me goed vinden in de uiteindelijke keuze die we samen met de vakjury hebben gemaakt. Het advies is dan ook dat we de drie winnende inschrijvingen gefaseerd moeten uitvoeren, samen met de parels. Daar gaat de streekjury zich over buigen in 2012."

Streekjury Hans Peeters

Bestuurslid Brede Overleggroep Kleine Drentse Dorpen

"Toen ik als bestuurslid van de Brede Overleggroep werd gevraagd om zitting te nemen in de streekjury, had ik geen idee wat me te wachten stond. Ook de eerste streekjurybijeenkomst in Veelerveen, waar de ontwerpogave aan ons werd uitgelegd, bracht nog geen volledige opheldering.

Na de drukbezochte veenmarkten in Veendam en Erica was me duidelijk dat de deelnemers geen gemakkelijke opdracht hadden, omdat ze de identiteit van het gebied dienden te benutten, maar dan wel beschouwd vanuit de bewoners van het gebied.

Het beoordelen van de 36 inzendingen was tijdrovend en vooral niet gemakkelijk. De aspecten bevolking en leefbaarheid, maar ook zicht op een kansrijk uitvoeringsproces van de inzending, hadden voor mij hoge prioriteit. Terugkijkend vind ik dat deze aspecten in het oordeel van de streekjury en de vakjury goed zijn terug te vinden. Ik heb mijn deelname aan de streekjury als bijzonder en zeer boeiend ervaren."

Streekjury Johan van Omme

Regiovertegenwoordiger Zuidoost-Groningen in het Bestuur
Groninger Dorpen

"Mij viel op hoeveel inzendingen de rode draad van een ideeënbank hadden. Dat gold ook voor het idee van de nieuwe Veenkoloniale coöperatieve samenwerking. Dit zet je wel aan het denken of daar de toekomst ligt. En of je de vorming van nieuwe samenwerkingsverbanden meer moet stimuleren. Toch biedt zo'n bouwsteen niet voldoende voor een complexe opgave.

Het leek soms of het ontwerpbureau zichzelf meer centraal stelde dan de bewoner. Ze moeten juist van tafel in plaats van aan (de teken)tafel! Het denken vanuit de comfortzone van een gezin en de verdere uitwerking van de actieradius in Veennet spraken mij daarom erg aan. Ik zie er vele aanknopingspunten in voor ons werk bij Groninger Dorpen."

Samenstelling vakjury¹

De volgende personen hebben meegewerkt aan de organisatie en de jurering van deze prijsvraag:

- Voorzitter: Yttje Feddes, Rijksadviseur voor het Landschap
- Hans Broess, stedenbouwkundige, voormalig directeur BügelHajema-adviseurs
- Anton van Hoorn, onderzoeker Planbureau voor de Leefomgeving
- Annius Hoornstra, adjunct-directeur Ontwikkelingsbedrijf Amsterdam
- Kees Lever, directeur Plantaardige Agroketens en Voedselkwaliteit, Ministerie van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie.
- Renske Peters, directeur Water, Ministerie van Infrastructuur en Milieu
- Bertine Steenberghe, directeur Burgerschap en Informatiebeleid, Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
- Enno Zuidema, directeur Enno Zuidema Stedebouw

Ondersteuning vakjury

- Kees van Dam (secretaris)
- Dick Hamhuis, Bureau Eo Wijers-stichting
- Dienne van der Werf-Zijlstra, Bureau Eo Wijers-stichting
- Jos Lambrechtsen, Bureau Eo Wijers-stichting
- Ronald Löhr, bestuur Eo Wijers-stichting
- Corné Paris, bestuur Eo Wijers-stichting
- Renée de Waal, Wageningen Universiteit (notulist)

Samenstelling streekjury

De streekjury is als volgt samengesteld:

- Voorzitter: Leontien Kompier, burgemeester Vlagtwedde
- Jacob Bruintjes, wethouder Borger-Odoorn
- Hans Hoekman, lid Raad van Bestuur AVEBE
- Harry Kremer, algemeen directeur Acantus
- Marjon van der Meer, inwoner Stadskanaal
- Johan van Omme, regiovertegenwoordiger Zuidoost-Groningen in het Bestuur Groninger Dorpen
- Hans Peeters, bestuurslid Brede Overleggroep Kleine Drentse Dorpen
- Yvonne Turenhout, directeur-bestuurder STAMM/CMO
- Norbert Veldkamp, plaatsvervangend directeur Waterleidingmaatschappij Drenthe
- Helmer van der Wal, lid Dagelijks Bestuur Waterschap Hunze en Aa's
- Klaas Wijnholds, inwoner van Nieuw-Weerdinghe en agrarisch onderzoeker bij Praktijkonderzoek Plant & omgeving (PPO)

Ondersteuning streekjury

- Letitia van der Merwe (procesbegeleider), provincie Drenthe
- Rink Vegelin, Agenda voor de Veenkoloniën
- Patty Kooger, Agenda voor de Veenkoloniën
- Renée de Waal, Wageningen Universiteit (notulist)
- Dienne van der Werf - Zijlstra, Bureau Eo Wijers-stichting
- Dick Hamhuis, Bureau Eo Wijers-stichting

Quick scan-team van Wageningen University en Research Centre

Betrokkenen van de zijde van de Agenda voor de Veenkoloniën

- Annet Kempenaar
- Renée de Waal
- Karlijn Looman
- Koen Verhoeven
- Adri van den Brink

- Rein Munniksma (gedeputeerde Drenthe)
- Baukje Galama (burgemeester Stadskanaal)
- Letitia van der Merwe
- Rink Vegelin
- Patty Kooger
- Alje van Bolhuis
- Eddy Diekema
- Linda Noorman
- en vele anderen

Het Bureau van de Eo Wijers-stichting

- Rien van den Berg
- Hans Blom
- Rob Dix
- Dick Hamhuis
- Albert van Hattum
- Chaja Heyning
- Yvon Horsten - van Santen
- Jos Lambrechtsen
- Frans de Nooij
- Dienne van der Werf - Zijlstra

De staf van de Eo Wijers-stichting

- Marjon Bosman, coördinator
- Jeroen Niemans
- Edith Voogd

Het bestuur van de Eo Wijers-stichting

- Hans Leeftang, voorzitter
- Andries Bouma
- Ronald Löhr
- Pieter Maessen
- Corné Paris

(1) Bart Krol, Gedeputeerde Ruimtelijke Ordening Utrecht. Door ziekte kon de heer Krol niet bij de jurybijeenkomsten aanwezig zijn.

De Eo Wijers-stichting is in 1985 opgericht met het doel de bovenlokale planvorming te bevorderen. Negen prijsvragen zijn sindsdien georganiseerd over ruimtelijke vraagstukken. De reeksen van inzendingen gaven om de drie jaar een beeld van het ontwerpen op bovenlokaal schaalniveau.

Verskillende van de in totaal meer dan tweehonderdvijfenzeventig prijsvraaginzendingen hebben een concrete doorwerking in overheidsbeleid gehad. Soms werd direct aangesloten bij de praktijk van de uitvoering van het ruimtelijk beleid, soms was de prijsvraaginzending een eye opener die de uitgangspunten van het overheidsbeleid met succes ter discussie stelde.

Verskillende regio's werden in de afgelopen jaren onder verschillende noemers aangedaan : Nederland Rivierenland (Rivierengebied Rijn, IJssel en Maas). De winnende inzending Plan Ooievaar leidde o.a. tot het grensoverschrijdende natuurproject De Gelderse Poort.

1985

Stad en Land op de Helling (Maastricht-Aken-Luik)

1989

Het Stromende Stadsgewest (regio Breda)

1991

Inside Randstad Holland (Randstad-Groene Hart)

1995

Wie is er bang voor het lege programma? (Noord-Nederland)

1998

Grenzeloze beweging (Utrecht-Oberhausen)

2001

In 2004 heeft de stichting een nieuwe inhoud geven aan haar oorspronkelijke doelstelling. Het bestuur vond dat de bovenlokale ontwerpogave in Nederland goed tot ontwikkeling was gekomen. Nu ging het erom de ontwerpogaven zo te organiseren dat uitvoering vanzelfsprekend zou worden. Daarom besloot het bestuur de koppeling van planvorming en uitvoering tot nieuw onderdeel van de Eo Wijers-aanpak te maken. Dit sloot aan op de inmiddels veranderde sturingsfilosofie voor ruimtelijke ontwikkeling in Nederland, waarin gebiedsontwikkeling, decentralisatie en uitvoering centraal staan.

...tegen de stroom in en met de stroom mee (Beerze-Reusel en IJmeer)

2006

Buiten in de Randstad: Deltapoort (Dordrecht-Rotterdam) en Vechtstreek

2008 - 2009

De geschiedenis en resultaten zijn uitgebreid beschreven in een publicatie die Jannemarie de Jonge in opdracht van de Eo Wijers-stichting maakte: *Een kwart eeuw Eo Wijers-stichting. Ontwerpprijsvraag als katalysator voor gebiedsontwikkeling.*

De Eo Wijers-stichting dankt de overheden (provincies en rijk) en het Stimuleringsfonds voor de Architectuur voor hun financiële support, Twynstra Gudde adviseurs en managers voor het ter beschikking stellen van hun vergaderfaciliteit Haagse Kamers in Den Haag, WUR-PPO Proefboerderij 't Kompas te Valthermond voor de geweldige zaal en faciliteiten, alsmede het Grafisch Atelier Wageningen voor de gastvrije ontvangst en het heerlijke diner op het Schip van Blaauw in Wageningen.

Colofon

Dit juryrapport is een uitgave van de Eo Wijers-stichting.

Secretariaat vakjury, tekst en redactie

Kees van Dam

Secretariaat streekjury

Letitia van der Merwe

Eindredactie juryrapport

Pieter Maessen

Beeld

Rob Elfrink, in opdracht van

de Eo Wijers-stichting.

Rob Niemantsverdriet, in opdracht

van de Eo Wijers-stichting.

Overige fotografie

Harry Brouwer

Vormgeving

Bestwerk.nl, Deventer

Druk: Drukkerij Hanzestad, Deventer.

Eo Wijers-stichting

p/a Nirov

T.a.v. Marjon Bosman

Postbus 30833

2500 GV DEN HAAG

(070) 302 84 38

m.bosman@eowijers.nl

www.eowijers.nl

De Eo Wijers-stichting

De Eo Wijers-stichting is een onafhankelijk netwerk dat een bijdrage wil leveren aan de verbetering van de ruimtelijke kwaliteit van Nederland op bovenlokaal schaalniveau.

Om dit doel te bevorderen steunt de stichting opdrachtgevers, in de publieke en de private sfeer, die zich over bestuurlijke grenzen heen inzetten voor concrete projecten en programma's die ruimtelijke kwaliteit beogen te bereiken.

Het belangrijkste middel voor de stichting om de doelstelling te bereiken, is het organiseren van prijsvragen gericht op het maken van regionale ontwerpen én op de daadwerkelijke uitvoering daarvan.

Wie was Eo Wijers

Prof. ir. Leonard Wijers (1924-1982) was als hoogleraar in Delft en als directeur van de Rijksplanologische Dienst tot 1982 een belangrijk inspirator van het ruimtelijk ontwerpen op het bovenlokale schaalniveau.

In een tijd dat veel ontwerpers verstrikt leken te raken in de bestuurlijke en juridische complexiteit van de ruimtelijke ordening, propageerde hij de kwaliteit van de vorm. Wijers pleitte niet alleen voor kwaliteit van een ruimtelijke ordening van het meetbare, maar ook voor karakter en uitstraling van de ruimte. Wijers' ideeën vormen een blijvende bron van inspiratie voor de verdere ontwikkeling van het ruimtelijk beleid in Nederland.

Financiers en sponsors

De Eo Wijers-prijsvraag 2011-2012 is mogelijk gemaakt door financiële bijdragen van:

Ministerie van Infrastructuur en Milieu

Ministerie van Economische Zaken,
Landbouw en Innovatie

Ministerie van Binnenlandse Zaken en
Koninkrijksrelaties

alle Nederlandse provincies, met extra bijdragen van:

provincie Drenthe

Agenda voor de **Veenkoloniën**

Eo Wijers

eo wijers-stichting

voor ruimtelijke kwaliteit in de regio